

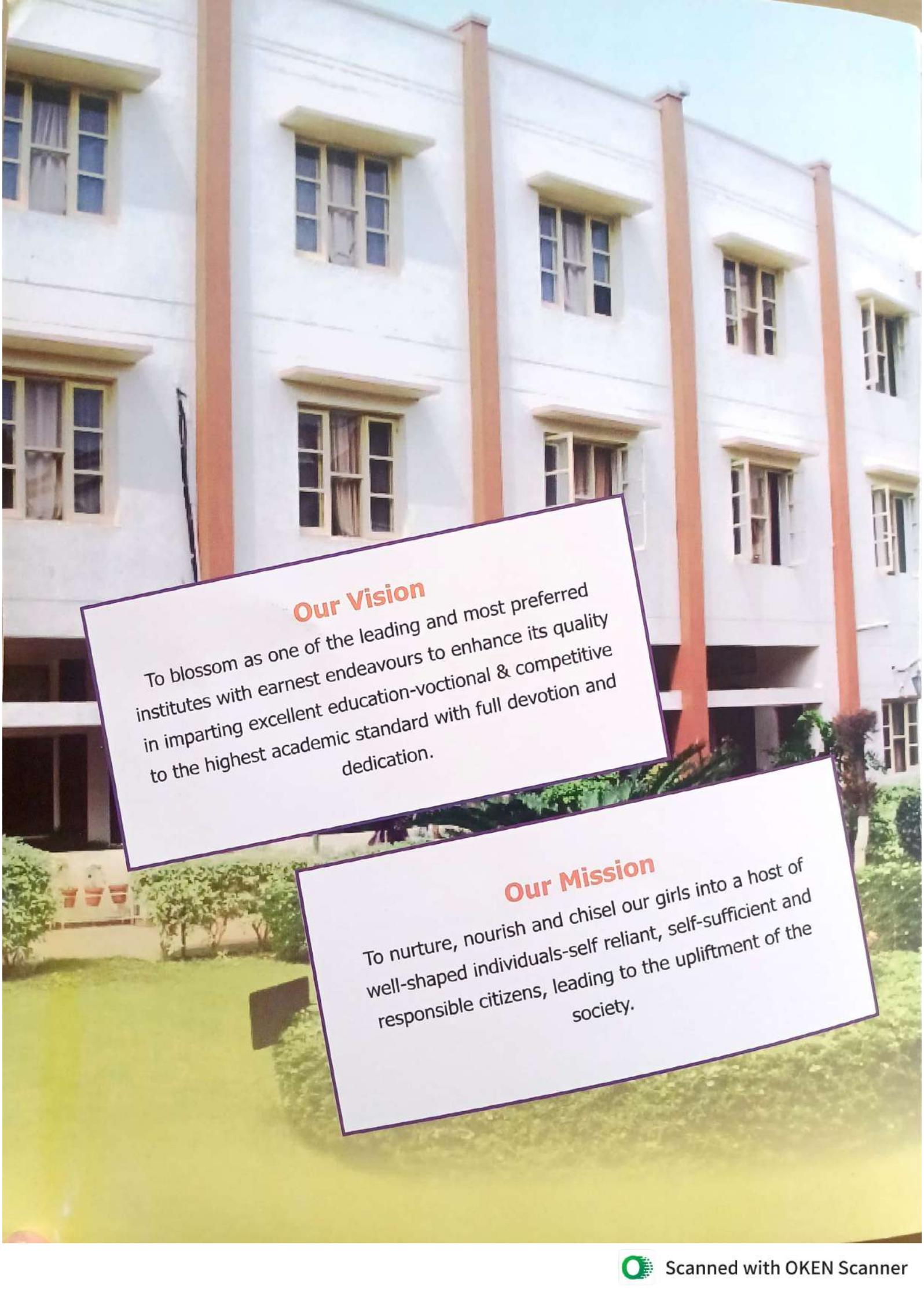
Aastha

2023-24

Kamla Nehru College for Women

PHAGWARA

Our Vision

To blossom as one of the leading and most preferred institutes with earnest endeavours to enhance its quality in imparting excellent education-vocational & competitive to the highest academic standard with full devotion and dedication.

Our Mission

To nurture, nourish and chisel our girls into a host of well-shaped individuals-self reliant, self-sufficient and responsible citizens, leading to the upliftment of the society.

Message

It is a matter of pride to pen down the message for the annual issue of the magazine "Aastha" - 2023-2024 by Kamla Nehru College for Women, Phagwara. This magazine indeed is an honest effort to showcase not just the talent of budding authors but also to give them a platform to launch themselves and express their creative pursuit which develops in them originality of thoughts and perception. As the saying goes, mind like parachute works best when opened.

This humble initiative is to set the budding minds free, allowing them to roam free in the realm of imagination and experience to create a world of beauty with words. The robust intellectual support and well-timed contribution of content writers deserve special appreciatory applause.

I congratulate the editorial team for its hardwork and dedication in designing and publishing of this magazine. I extend my warm wishes to the principal, editorial team and students for this great effort that adds to the laurels of the accomplishments made by them. I wish them to continue this journey on the road of excellence.

Prof (Dr) Saroj Arora
Dean College Development Council
Guru Nanak Dev University Amritsar

President's Message

I feel delighted to have the opportunity of interacting with you through the medium of college magazine "Aastha". The theme of the magazine for this year is "G20: India emerging as a World leader", I would like to congratulate Madam Principal Dr. Savinder Pal and the Editorial team for taking into consideration such an important topic pertaining to the present times.

The greatest wealth and strength of any nation lies in its educated youth as education has the power to transform one's entire life. The youth of a country is said to be its building blocks and any notion of its development without the active participation of its youth is a mere delusion. It is the education only which provides the person with appropriate knowledge to utilize one's energy and enhance mental abilities.

The Institution aims to empower its students by nurturing, nourishing and chiseling the girls into a host of well-formed individuals and making them self-reliant, self-sufficient and responsible citizens. College education is the most integral part of one's life as it paves a path for the future. It also transforms the students into professionals and young adults into independent individuals. The college aims to make the education equitable, high quality as well as to incorporate skill training into the students. The college does not only focus on imparting theoretical knowledge to students but also aims to equip them with practical knowledge making them independent and contributing to their nation by uplifting the society. And thus contributes to the theme of G20 Summit which is creating unity, oneness and one platform for all because a well educated and skill trained/practically trained youth of a nation is the only way forward in a world full of intimidating challenges which can be dealt with by means of companionship and cohesion.

I would like to appeal to the students to utilize the opportunity and resources provided and contribute towards their nation's progress by helping eradicate issues like unemployment and economic instability as it is today's youth which makes tomorrow's innovators, creators, builders, entrepreneurs and leaders.

Dhiraj Sardana
President

Principal's Message

It gives me immense pleasure to present the College Magazine 'Aastha' to all members of KNC Family on the theme 'G20 – India Emerging as a World Leader'.

The G20's agenda on skill development aligns closely with India's New Education Policy, which seeks to transform the country's educational system to meet the demands of the 21st-century economy. By placing a strong emphasis on vocational education, digital literacy, and lifelong learning, India aims to equip its citizens with the skills necessary to succeed in a rapidly evolving global landscape and seeks to accelerate its efforts towards building a future-ready workforce capable of driving inclusive and sustainable growth by bridging the gap between knowledge and skills.

Skill development programs tailored to the needs and aspirations of college-going girls can provide them with the tools and confidence to pursue their academic and career goals. By offering training in areas such as communication, leadership, financial literacy, and entrepreneurship, these programs equip girls with the skills necessary to navigate the challenges they may encounter both within and outside the classroom. Moreover, vocational training and skill-building opportunities within the NEP can empower college-going girls to explore diverse career pathways and break gender stereotypes. As India continues its journey towards gender equality and inclusive development, investing in the empowerment of college-going girls remains a priority for fostering a more equitable and prosperous society.

Education in today's scenario is not merely a process of dissemination of information and knowledge but also the process of training of human intellect for delving deep into the future for the betterment of mankind. Leaders are emphasising on the importance of inclusive education comprising of training and skill development for all.

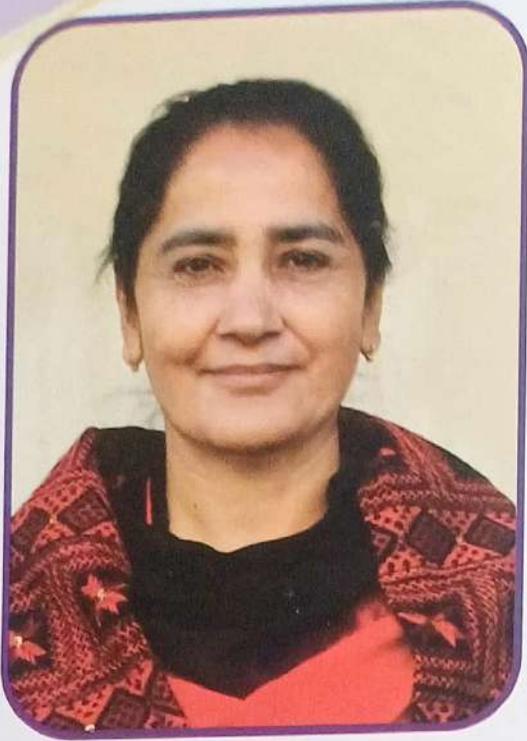
The present scenario demands to provide an academic environment that is fruitfully engaged in new pedagogical work of worldwide significance.

The Fast-Paced technological world calls for incorporating vocational education in the curriculum that provides a constructive pathway to the students which lead to the vistas of progress along with dynamic change. It also helps young minds to think out of the box and venture into areas that can bring financial freedom to them.

We at KNCW consider it our sacred duty to give wings to the young girls to fly high by empowering them with quality education along with nurturing their inner potentials, thus making them believe in themselves which can prepare to lead the world in the 21st century. Apart from this, KNCW is also oriented towards making young girls self-reliant so that they can align their competencies with evolving work profiles and practices in an ever-changing world.

I sincerely hope the endeavour being made by the college will be fruitful and worthwhile.

Savinder Pal
Principal

ਮੇਰੇ ਵੱਲੋਂ...

ਕਾਲਜ ਮੈਗਜ਼ੀਨ 'ਆਸਥਾ ਦਾ ਹਥਲਾ ਅੰਕ ਜੀ-20' ਬੀਮ ਤੇ ਅਧਾਰਿਤ ਹੈ। ਜੀ-20 ਜਾਂ ਗਰੁੱਪ ਆਫ਼ ਟਵੰਟੀ ਦੁਨੀਆ ਭਰ ਦੇ 20 ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਡੇ ਅਰਥਚਾਰਿਆਂ ਦਾ ਸਮੂਹ ਹੈ, ਜੋ ਕਿ ਸੰਸਾਰਿਕ ਪੱਧਰ ਤੇ ਅਰਥਚਾਰੇ ਦੀ ਦਸ਼ਾ ਤੇ ਦਿਸ਼ਾ ਤੈਅ ਕਰਨ ਵਿੱਚ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਭੂਮਿਕਾ ਨਿਭਾਉਂਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਸਮੂਹ ਵੱਲੋਂ ਕਰਵਾਏ ਜਾਂਦੇ ਸਿਖਰ ਸੰਮੇਲਨ ਦੌਰਾਨ ਅਰਥਚਾਰੇ ਦਾ ਏਜੰਡਾ ਤੈਅ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਸੰਸਾਰ ਭਰ ਦਾ 85% ਕਾਰੋਬਾਰ ਜੀ-20 ਮੈਂਬਰ ਦੇਸ਼ਾਂ ਦੇ ਵਿੱਚ ਹੀ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਏਨਾ ਹੀ ਨਹੀਂ ਦੁਨੀਆ ਦੀ ਦੋ ਤਿਹਾਈ ਆਬਾਦੀ ਵੀ ਇਹਨਾਂ ਮੁਲਕਾਂ ਵਿੱਚ ਹੀ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ। ਹਰ ਵਰ੍ਹੇ ਹੋਣ ਵਾਲਾ ਇਹ ਸਿਖਰ ਸੰਮੇਲਨ ਸੰਨ 2008 ਦੀ ਆਰਥਿਕ ਮੰਦਗਲੀ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਲੋਕ ਮੁੱਦਿਆਂ ਤੇ ਚਰਚਾ ਕਰਨ ਲਈ ਇਹ ਕੌਮਾਂਤਰੀ ਮੰਚ ਹੈ। ਸਰਵ ਭਲਾਈ ਲਈ ਗਲੋਬਲ ਪੱਧਰ ਤੇ ਹੱਲ ਲੱਭਣ ਵਿੱਚ ਇਸ ਦੀ ਅਹਿਮ ਭੂਮਿਕਾ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਸ਼ੁਰੂਆਤੀ ਸਾਲਾਂ ਵਿੱਚ ਤਾਂ ਇਸ ਸੰਮੇਲਨ ਵਿੱਚ ਕੌਮਾਂਤਰੀ ਵਪਾਰ ਅਤੇ ਆਰਥਿਕ ਮਸਲਿਆਂ ਨੂੰ ਲੈ ਕੇ ਦੇਸ਼ਾਂ ਵਿਚਾਲੇ ਗੱਲਬਾਤ ਹੁੰਦੀ ਸੀ, ਪਰ ਅੱਗੇ ਚੱਲ ਕੇ ਜਿਵੇਂ ਜਿਵੇਂ ਸੰਸਾਰ ਦੇ ਮਸਲੇ ਬਦਲੇ, ਜੀ-20 ਦਾ ਏਜੰਡਾ ਵੀ ਬਦਲਦਾ ਗਿਆ। ਹੁਣ ਇਸ ਵਿੱਚ ਆਰਥਿਕਤਾ ਦੇ ਨਾਲ-ਨਾਲ ਸਿਹਤ, ਖੇਤੀਬਾੜੀ, ਵਪਾਰ, ਊਰਜਾ, ਵਾਤਾਵਰਣ, ਜਲਵਾਯੂ ਅਤੇ ਭ੍ਰਿਸ਼ਟਾਚਾਰ ਵਿਰੋਧੀ ਮੁੱਦਿਆਂ ਨੂੰ ਵੀ ਸ਼ਾਮਿਲ ਕੀਤਾ ਜਾਣ ਲੱਗਾ। ਸੰਨ 2023 ਵਿੱਚ ਭਾਰਤ ਨੇ ਜੀ-20 ਦੇ 18ਵੇਂ ਸਿਖਰ ਸੰਮੇਲਨ ਦੀ ਮੇਜ਼ਬਾਨੀ ਕੀਤੀ, ਜਿਸ ਦੇ ਅੰਤਰਗਤ ਸਿੱਖਿਆ ਦੇ ਪੱਧਰ ਨੂੰ ਨਵੀਆਂ ਉਚਾਈਆਂ ਤੇ ਲਿਜਾਣ, ਖੋਜ ਕਾਰਜ ਵਿੱਚ ਨਵੀਨਤਾ ਲਿਆਉਣ ਤੇ ਧਿਆਨ ਕੇਂਦਰਿਤ ਕਰਦੇ ਹੋਏ ਉਸਾਰੀ ਕਾਰਜਾਂ ਨੂੰ ਛੋਹਿਆ ਗਿਆ।

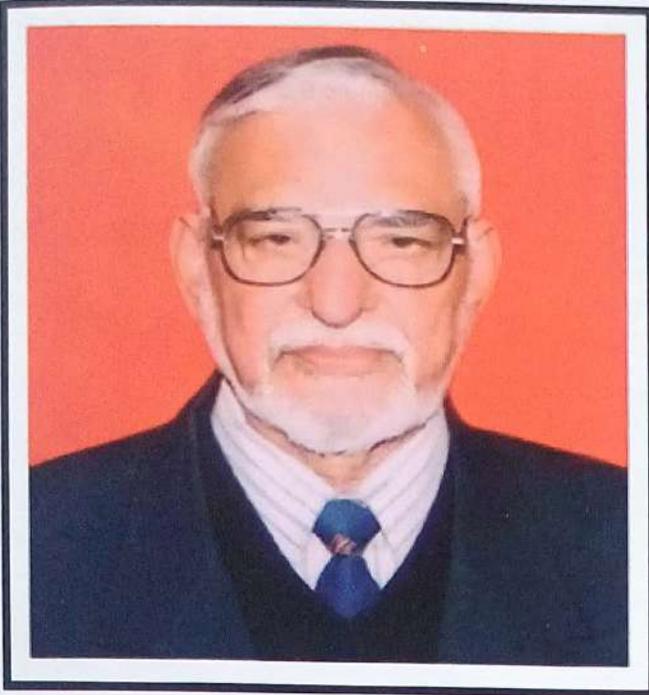
ਹਮੇਸ਼ਾ ਸਾਡੀ ਇਹ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਕਿ ਕੌਮੀ/ਕੌਮਾਂਤਰੀ ਪੱਧਰ ਤੇ ਹੋਣ ਵਾਲੀਆਂ ਸਾਕਾਰਾਤਮਿਕ ਗਤੀਵਿਧੀਆਂ ਤੋਂ ਆਪਣੇ ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਨੂੰ ਜਾਗਰੂਕ ਰਖਦੇ ਰਹੀਏ। ਜੀ-20 ਜਾਂ ਅਜਿਹੇ ਹੋਰ ਕੌਮੀ/ਕੌਮਾਂਤਰੀ ਸਿਖਰ ਸੰਮੇਲਨਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਉਹ ਕੁੱਝ ਸਿੱਖ ਕੇ, ਸੇਧ ਜਾਂ ਅਗਵਾਈ ਲੈ ਕੇ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਸਮੇਂ ਦੇ ਹਾਣੀ ਬਣਾ ਸਕਣ। ਉਹਨਾਂ ਵੱਲੋਂ ਆਪਣੀਆਂ-ਆਪਣੀਆਂ ਸਿਰਜਨਾਵਾਂ ਦੇ ਜਰੀਏ, ਆਪਣੇ ਵਿਚਾਰਾਂ ਦੇ ਅਦਾਨ ਪ੍ਰਦਾਨ ਰਾਹੀਂ ਵਿਚਾਰਧਾਰਕ ਸਾਂਝਾ ਪੈਦਾ ਕੀਤੀਆਂ ਜਾ ਸਕਣ - ਅਜਿਹਾ ਸਾਡਾ ਮੰਨਣਾ ਹੈ।

ਸ਼ੁੱਭ ਇੱਛਾਵਾਂ

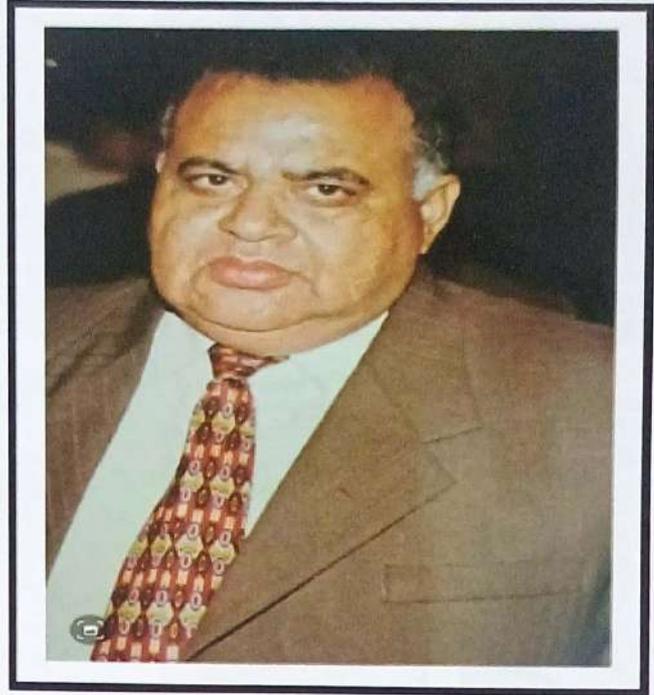
ਰੁਮਿੰਦਰ ਕੌਰ (ਡਾ.)

ਮੁੱਖ ਸੰਪਾਦਕ

A Warm Tribute

Sh. Harivansh Mehta
(22-11-1934 to 22-05-2024)

Sh. Yogesh Sardana
(18-05-1946 to 03-11-2023)

Our respected members of college Managing Committee
who left for their heavenly abode.

It is indeed an irreparable loss as the tragic demise
has created a void never to be fulfilled.

Dedicated, Devoted and Committed as they were, their
contribution to various fields can never be forgotten.

MAY GOD GRANT PEACE TO THEIR PIOUS SOULS
KAMLA NEHRU COLLEGE PARIVAR

Achievers' Gallery

MERIT POSITIONS

Janvi
1st in University
B.VOC (B&W) Sem-4

Jaskaranjeet
2nd in University
B.VOC (B&W) Sem-2

Sanjana Kakkar
2nd in University
B.VOC (B&W) Sem-4

Uma Kumari
2nd in University
B.Sc. (Eco) - Sem 4

Kajal Kumari
Merit Position
B.Sc. (Med.) - Sem 2

DISTINCTION IN UNIVERSITY

Somya Saksh
1675/2200
M.COM Sem-4

Supreet Kaur
1660/2200
M.COM Sem-4

Jagjit Kaur
1670/2200
M.COM Sem-4

Nisha Mehmi
1870/2200
M.Sc (FD) Sem-4

Meena Rani
1837/2200
M.Sc (FD) Sem-4

Davinderjit Kaur
1816/2200
M.Sc (FD) Sem-4

Tanveer Kaur
627/800
PGDCA Sem-2

Prabhleen Kaur
1938/2400
BCA Sem-6

Sakshi Kumari
1837/2400
BCA Sem-6

Sanjana
1816/2400
BCA Sem-6

Purna Sharma
1803/2400
BCA Sem-6

Tanisha
1601/2100
B.Com Sem-6

Latisha Sharma
1580/2100
B.Com Sem-6

Anjali
1638/2100
BBA Sem-6

Garima Khurana
1908/2400
B.Sc (Non-Med) Sem-6

Achievers' Gallery

Avneet Kaur
1851/2400
B.Sc (Comp Sci) Sem-6

Kavita
2663/3000
B.Sc (FD) Sem-6

Priya Kaushal
1896/2400
B.Sc (Eco) Sem-6

Manroop Kaur
1838/2400
B.Sc (Non-Med) Sem-6

Simranjeet Kaur
1821/2400
B.Sc (Non-Med) Sem-6

Gaganpreet
1803/2400
B.Sc (Med) Sem-6

Lovepreet Kaur
2202/2400
B.Voc Sem-6

Avneet Kaur
2121/2400
B.Voc Sem-6

Nandini Sharma
2119/2400
B.Voc Sem-6

Gurleen Kaur
2098/2400
B.Voc Sem-6

Komal
2094/2400
B.Voc Sem-6

Deepika Rana
2086/3000
B.Voc Sem-6

Gurleen Kaur
2057/3000
B.Voc Sem-6

Manpreet Kaur
2031/2400
B.Voc Sem-6

Himanshi Sharma
1971/2400
B.Voc Sem-6

Puneet Kaur
1968/2400
B.Voc Sem-6

Mamta Rani
490/600
Dip in Nanny Care Sem-2

Divya Sharma
457/600
Dip in Nanny Care Sem-2

Zonal Youth Festival (G.N.D.U)

Gidha 1st Prize

Kawishri 1st Prize

Quiz 3rd Prize

Group Shabad 3rd Prize

English Section

Teacher Editor:
Ms. Aman Lata
HOD & Associate Prof. in English

Student Editor:
Ms. Payal Sharma
B.Sc Medical, Sem. 5th

INDEX

<i>Sr. No</i>	<i>Article Name</i>	<i>Pg. No.</i>
1.	The G20 summit in India : A comprehensive Overview	1
2.	Good Education: The Need of Hour	2
3.	Education System in India	3
4.	India's Resurgence : Leading the way in the G20 summit	4
5.	G20 : India Emerging as a World Leader	4-5
6.	G20 : India Emerging as a World Leader	5-6
7.	G20 : India Emerging as a World Leader	6

The G20 Summit in India: A Comprehensive Overview

The 18th G20 Summit, held in New Delhi on September 9-10, 2023, marked a significant milestone in India's diplomatic history as it was the first time the nation hosted this prestigious gathering. The summit, themed "Vasudhaiva Kutumbakam" or "The World is One Family," underscored India's commitment to fostering global unity and cooperation amidst a range of pressing international issues.

One of the most noteworthy outcomes of the summit was the inclusion of the African Union (AU) as a permanent member of the G20, transforming the group into G21. This move was a significant step towards increasing the representation and voice of developing nations in global economic governance. The AU's membership is expected to bring greater attention to the needs and perspectives of African countries within the G20 framework. India spearheaded the launch of the Global Biofuels Alliance, an initiative aimed at promoting the adoption of biofuels worldwide. The alliance includes major biofuel producers and consumers, such as the United States, Brazil, and India. The GBA seeks to position biofuels as a key component of the global energy transition, enhancing energy security and contributing to sustainable development. A landmark Memorandum of Understanding was signed to establish the India-Middle East-Europe Economic Corridor. This corridor is envisioned to enhance connectivity and economic integration across these regions, facilitating smoother trade and investment flows and fostering economic growth. This initiative aligns with India's broader strategy to strengthen its economic ties with both its immediate and extended neighborhoods.

The summit prominently featured discussions on the concerns of the Global South, including food security, climate change, and sustainable development goals (SDGs). The G20 Leaders' Declaration emphasized the need for collective action to address these issues, reflecting a commitment to inclusive and equitable growth. India's leadership in advocating for these issues reinforced its role as a bridge between developed and developing nations.

India's focus on digital innovation was evident in the summit's agenda, which highlighted the importance of digital public infrastructure (DPI) for financial inclusion and economic development. The adoption of DPI is seen as a crucial tool for empowering marginalized communities and promoting inclusive growth.

This aligns with India's domestic initiatives like Digital India, which aim to harness technology for societal benefits.

The G20 Summit also highlighted the complex diplomatic dynamics involving major powers. Notably, India's adept handling of negotiations, particularly with China and Russia, was a focal point. Despite initial resistance, India managed to secure a consensus on the G20 Leaders' Declaration, showcasing its diplomatic finesse. This achievement underscored India's ability to navigate complex geopolitical landscapes and emerge as a pivotal player in global governance.

India's interactions with other major powers, especially the United States, also underscored its strategic balancing act. The summit facilitated closer cooperation between India and the West, particularly in areas like infrastructure development and economic integration, while maintaining a careful approach to its relations with China.

India's presidency of the G20 has been instrumental in shaping the global discourse on several critical issues. The successful hosting of the summit and the tangible outcomes achieved have bolstered India's stature on the world stage. By addressing the concerns of the Global South and promoting inclusive growth, India has positioned itself as a champion of equitable development and a key advocate for the interests of developing nations.

Looking ahead, the outcomes of the G20 Summit are expected to influence global economic policies and cooperation frameworks. The inclusion of the African Union and the launch of the Global Biofuels Alliance are likely to have lasting impacts on global governance structures and energy policies, respectively.

Furthermore, initiatives like the IMEC are poised to enhance regional connectivity and economic integration, driving growth and development across multiple regions.

In conclusion, the 18th G20 Summit in New Delhi was a landmark event that showcased India's diplomatic acumen and its commitment to fostering global cooperation. The outcomes of the summit not only addressed immediate global challenges but also laid the groundwork for a more inclusive and sustainable global economic order. As India continues to build on these achievements, it is poised to play an increasingly influential role in shaping the future of global governance.

Editor: English Section
Prof. Aman Lata

“ **Good Education: The Need of HOUR**

*Education is the
most powerful weapon
which you can use to
change the world.*

- Nelson Mandela”

Good education and equal distribution of rights and knowledge has always been the need of the hour for the development of the country as a whole and its youth since ages. It is a known fact that education has the power to change one's entire life. And the Government of India for this very equality and development of the country and its youth has been bringing in various policies, laws, and acts for providing equitable access to quality education for all the students of the country irrespective of their socio-economic backgrounds, gender, and physical abilities. The National Education Policy 2020 also is one of those hopeful actions taken by the government of India released under Government of India's Ministry of Human Resource development on 30th July, 2020. The policy aims to transform the Indian education system by making it more inclusive, flexible, and relevant to the changing needs of the society with its unique motto 'Educate, Encourage, and Enlighten' because there are no such ways other than its educated youth by which the country can grow. The NEP 2020 is founded on the five guiding pillars of Access, Equity, Quality, Affordability and Accountability and is an outcome based and student centric Indian education system. The 'access' in its pillars signifies the equal accessibility of education and material devoid of one's social, financial and economic background as said by Dr. Kalam that

" All of us do not have equal talent. But, all of us have an equal opportunity to develop our talents ".

While the word 'equity' means recognizing that we do not all start from the same place and must acknowledge and make adjustments to imbalances ; that is to say giving the less privileged the basic platform to stand as an equivalent to all the other students of the group. Whereas the word 'quality' here used refers to the access of well educated and experienced teachers and instructors which is one of the main focuses of the policy too. The policy focuses on teacher development and training as it emphasises the need for continuous professional development for the teachers to enhance their knowledge, skills, and teaching abilities. The policy also proposes to create a National

mission on mentoring under which the teachers would be provided mentorship and support to promote a culture of collaboration and continuous learning.

This policy not only aims to educate its youth but also is an attempt to declutter Indian minds of the fake supremacy of foreign countries and lifestyle while also introduces them to the diversity and power of one's own country. It tends to break the preconceived notions due to teaching and learning and will create more job opportunities and by the by will also correct the world on its prejudiced and preconceived notions of "India: a place of snakecharmers".

Nep 2020 is a multidisciplinary approach to not only make education accessible and compulsory for its youth, but also promotes the use of local languages as a medium of instruction in schools to ensure the students are comfortable and are able to understand what is being taught. The National Education Policy 2023 too has emphasised the use of mother tongue or local language as the medium of instruction. However Sanskrit and foreign languages will also be given emphasis. The Policy recommends that all students will learn three languages in their school under the 'formula' from which at least two should be native to India. It also states that no language will be imposed on the students and only the languages known to the students shall be focused on. It is based on the self sufficiency of the student itself and is not dependent on government jobs for starting their own business. The policy aims to create equality through the ways of equity of education by breaking the standards of society talked about by P. B Shelley as "To him that hath, more shall be given; and from him that hath not, the little that he hath shall be taken away" and tries to solve the problem from its grassroot (very basic) level and rightly signifies it's slogan " Padhega India tabhi to Badhega India".

Malika Arora
Assistant Professor
Kamla Nehru College

India's Resurgence: Leading the way in the G20 summit

India's rise as a global leader in the G20 is a testament to its growing economic prowess and diplomatic influence. With a population of over 1.3 billion people, India's sheer size and demographic strength gives it a significant voice on the world stage. Its dynamic economy, which is one of the fastest-growing in the world, has attracted the attention of global leaders and investors alike.

As an active participant in G20 summits and discussions, India has demonstrated its commitment to tackling crucial global issues. The country has taken a leadership role in promoting sustainable development, combating climate change, and fostering inclusive growth. India's efforts in these areas have earned it recognition as a bridge builder between developed and developing countries.

Moreover, India's diplomatic engagements and strategic partnerships with other G20 members have further elevated its global standing. By forging alliances and building relationships, India has effectively showcased its commitment to multilateralism and international cooperation.

Overall, India's emergence as a world leader in the G20 is a testament to its economic growth, diplomatic influence, and commitment to addressing global challenges. It signifies a shift in the global power balance and presents India with opportunities to shape the international agenda.

Ishita Bhatti
B. A Sem 1

G20: India Emerging as a world leader

India is seen as an emerging world leader – represented both by its rising economic size (now the fifth largest economy) and its increasing geopolitical influence. India will soon be the third largest economy and firmly the largest population size (as its population continues to grow while China's falls. As India assumed the G20 Presidency, it is a moment to reflect, recommit, and rejuvenate the spirit of 'Vasudhaiva Kutumbakam, 'One Earth, One Family, One Future.' As we undertook this responsibility, the global landscape grappled with multifaceted challenges: recovery from the Covid-19 pandemic, looming climate threats, financial instability, and debt distress in developing nations, all amid declining multilateralism. In the midst of conflicts and competition, development cooperation suffered, impeding progress. Assuming the G20 Chair, India sought to offer the world an alternative to status quo, a shift from a GDP-centric to human-centric progress. India aimed to remind the world of what unites us, rather than what divides us. Finally, the global conversation had to evolve – the interests of the few had to give way to the aspirations of the many. This required a fundamental reform of multilateralism as we knew it. Inclusive, ambitious, action - oriented, and decisive - these four words defined our approach as G20 president, and the New Delhi Leaders' Declaration (NDLS), unanimously adopted by all G20 members, is testimony to our commitment to deliver on these principles. Inclusivity has been at the heart of our presidency. The inclusion of the African Union (AU) as a permanent member of the G20 integrated 55 African nations into the forum, expanding it to encompass 80% of the global population. This proactive stance has fostered a more comprehensive dialogue on global challenges and opportunities. The first-of-its-kind 'Voice of the Global South Summit,' convened by India in two editions, heralded a new dawn of multilateralism. India mainstreamed the Global South's concerns in international discourse and has ushered in an era where developing countries take their rightful place in shaping the global narrative. Inclusivity also infused India's domestic approach to G20, making it a People's Presidency that befits the world's largest democracy. Through "Jan Bhagidari" (people's participation) events, G20 reached 1.4 billion citizens, involving all states and Union Territories (UTs) as partners. And on substantive elements, India ensured that international attention was directed to broader developmental aims, aligning with G20's mandate. At the critical midpoint of the 2030 Agenda, India delivered the G20 2023 Action Plan to Accelerate Progress on the Sustainable Development Goals (SDGs), taking a cross-cutting, action-oriented approach to interconnected issues, including health, education, gender equality and environmental sustainability. A key area driving this progress is robust Digital Public Infrastructure (DPI). Here, India was decisive in its recommendations, having witnessed the revolutionary impact of digital innovations like Aadhaar, UPI, and Digilocker firsthand. Through G20, we successfully

completed the Digital Public Infrastructure Repository, a significant stride in global technological collaboration. This repository, featuring over 50 DPIs from 16 countries, will help the Global South build, adopt, and scale DPI to unlock the power of inclusive growth. For our One Earth, we introduced ambitious and inclusive aims to create urgent, lasting, and equitable change. The Declaration's 'Green Development Pact' addresses the challenges of choosing between combating hunger and protecting the planet, by outlining a comprehensive roadmap where employment and ecosystems are complimentary, consumption is climate conscious, and production is planet-friendly. In tandem, the G20 Declaration calls for an ambitious tripling of global renewable energy capacity by 2030. Coupled with the establishment of the Global Bio-fuels Alliance and a concerted push for Green Hydrogen, the G20's ambitions to build a cleaner, greener world is undeniable. This has always been India's ethos, and through Lifestyles for Sustainable Development (LiFE), the world can benefit from our age-old sustainable traditions. Further, the Declaration underscores our commitment to climate justice and equity, urging substantial financial and technological support from the Global North. For the first time, there was a recognition of the quantum jump needed in the magnitude of development financing, moving from billions to trillions of dollars. G20 acknowledged that developing countries require \$5.9 trillion to fulfil their Nationally Determined Contributions (NDCs) by 2030. Given the monumental resources required, G20 emphasized the importance of better, larger, and more effective Multilateral Development Banks.

Concurrently, India is taking a leading role in UN reforms, especially in the restructuring of principal organs like the

UN Security Council, that will ensure a more equitable global order. Gender equality took center stage in the Declaration, culminating in the formation of a dedicated Working Group on the Empowerment of Women next year. India's Women's Reservation Bill 2023, reserving one-third of India's Parliament and state legislative assembly seats for women epitomizes our commitment to women-led development. The New Delhi Declaration embodies a renewed spirit of collaboration across these key priorities, focusing on policy coherence, reliable trade, and ambitious climate action. It is a matter of pride that during our Presidency, G20 achieved 87 outcomes and 11 adopted documents, a marked rise from the past. During our G20 Presidency, India led deliberations on geopolitical issues and their impact on economic growth and development. Terrorism and the senseless killing of civilians is unacceptable and we must address it with a policy of zero-tolerance. We must embody humanitarianism over hostility and reiterate that this is not an era of war. It is a matter of pride that India's Presidency achieved the extraordinary: it revitalised multilateralism, amplified the voice of the Global South, championed development, and fought for the empowerment of women. In we hand over the G20 Presidency to Brazil, we do so with the conviction that our collective steps for people, planet, peace and prosperity, will resonate for years to come.

Amandeep Ka
BCA Sem
Roll. No. 32

"G20 : INDIA EMERGING AS A WORLD LEADER"

December 1, 2022 is a momentous day as India assumed the presidency of the G20 forum, taking over from Indonesia. As the largest democracy in the world and the fastest growing economy, India's G20 presidency will play a crucial role in building upon a significant achievements of the previous 17 presidencies. As it takes G20 presidency, India is on a mission to bring about a shared global future for all through the 'AMRITKAAL' initiative with a focus on the LiFE movement which aims to promote environmentally conscious practice and sustainable way of living as it aims to promote development of the country, promotes rules which are based on order, peace, growth for all. The 200 events planned in the run up to the 2023 summit will strengthened India's agenda.

The G20 group of 19 countries and the EU was established in 1999 as a platform for Finance Ministers and Central Government Bank Governors to discuss international economic and financial issues as G20 countries almost covers 2/3 of the global population, 75% of the global trade, 85% of the world's GDP as the working group of this year focuses on the global priority area such as Green development, climate, finance, inclusive growth digital economy, public infrastructure technology transformation, and reform for the empowerment of women for the social economic progress and these steps taken to accelerate the sustainable development and secure a better future for the upcoming generations.

The G20 summit 2023 was scheduled from 9 to 10 September 2023. 'Vasudhaiva Kutumbakam' which translates to one family, one earth, one future is the theme of India's G-20 presidency. The theme highlights the importance of lives of humans, animals

plants and microorganisms as well as being independent on earth across the universe.

The G20 Presidency also heralds for India the start of Amrit Kaal, a 25 year period commencing from 75th anniversary of its independence on 15 August 2022, leading up to the centenary of its independence.

Karuna
BA 1st Sem

((G20 : INDIA EMERGING AS A WORLD LEADER))

In the realm of international diplomacy and economic influence, India has steadily emerged as a significant player, making noteworthy strides towards becoming a world leader. The G20, a forum bringing together the world's major economies, stands witness to India's growing prominence and the pivotal role it plays in shaping global affairs.

Economic Resilience and Growth:

India's economic prowess has been a cornerstone of its rise within the G20. With a burgeoning middle class and a vibrant entrepreneurial spirit, the country has showcased resilience even in the face of global economic challenges. Structural reforms, such as the Goods and Services Tax (GST) and initiatives like "Make in India," have positioned India as an attractive destination for foreign investments, bolstering its economic standing.

Strategic Diplomacy:

India's diplomatic acumen has played a crucial role in elevating its stature within the G20. Actively engaging in multilateral forums, India has been a vocal advocate for issues ranging from climate change to sustainable development. Its commitment to fostering global cooperation has garnered respect, further solidifying its place as a leader in shaping international agendas.

Innovation and Technology:

The 21st century is characterised by rapid technological advancements, and India has not been left behind. The country's IT prowess and innovation landscape have garnered attention globally. With a thriving startup ecosystem and contributions to cutting-edge technologies, India is not merely a participant but a driver of the technological revolution, earning its place as a key player within the G20 discussions on the digital future.

Cultural Diplomacy:

Beyond the economic and diplomatic spheres, India's soft power has resonated across borders. Its rich cultural heritage, including Bollywood, classical arts, and yoga, has found global appreciation. Cultural diplomacy has become a potent tool for India, fostering people-to-people connections and enhancing its influence on the world stage.

Global Health Leadership:

The ongoing global health challenges have underscored the need for collaboration and leadership. India's pharmaceutical industry has played a pivotal role in providing affordable healthcare solutions worldwide. Initiatives such as the supply of generic medicines and vaccine diplomacy have showcased India's commitment to global well-being, earning it recognition as a responsible and compassionate leader.

Challenges and the Road Ahead:

While India's ascent in the G20 is undeniable, challenges persist. Socioeconomic disparities, environmental concerns, and geopolitical complexities require strategic navigation. Continued efforts towards inclusive development, sustainable practices, and constructive engagement in international affairs will be crucial for India to sustain its leadership trajectory.

In conclusion, as India takes its place as an emerging world leader within the G20, the journey reflects a combination of economic strength, diplomatic finesse, technological innovation, cultural richness, and a commitment to global welfare. The pages of the college magazine now capture a chapter in India's narrative that extends beyond borders, symbolising a nation's journey towards leadership on the global stage.

Prabhleen Kaur Ghag
BA Sem 1 (1114)

Statement about ownership and particulars about Magazine

AASTHA

Form IV (See Rule 8)

1. Place of Publication - Kamla Nehru College for Women, Phagwara
2. Periodicity of Publication - Yearly
3. Printer's Name - Dr. Savinder Pal
Nationality - Whether citizen of India - Indian
(if foreigner, state the country of origin) - Principal
Address - Kamla Nehru College for Women, Phagwara
Distt. Kapurthala Punjab
4. Publisher's Name - Dr. Savinder Pal
Nationality - Whether citizen of India - Indian
(If foreigner, state the country of origin) - Principal
Address - Kamla Nehru College for Women, Phagwara
Distt. Kapurthala Punjab
5. Chief Editor's Name - Dr. Ruminder Kaur
Nationality - Whether citizen of India - Indian
(if foreigner, state the country of origin) - Kamla Nehru College for Women, Phagwara
Address - Distt. Kapurthala Punjab
6. Name and Address of Individuals who - Management of Kamla Nehru College for
Own the magazine and Partner or Women, Phagwara
Share-holder holding more than one through Dr. Savinder Pal Principal
Percent of the total Capital

I (Dr.) Savinder Pal hereby declare that the particulars given above are true to the best of my knowledge and belief.

SD/-(Dr.) Savinder Pal Principal
Kamla Nehru College for Women
Phagwara

Printed by Dr. Savinder Pal, Principal through M/s Icon Printers, Ludhiana (M) 98724-04050
and published by her at Kamla Nehru College for Women, Phagwara

Youth Festival Achievers

Manjot Kaur
Photography
1st Prize

Shivani
Installation
1st Prize

Babita
Installation
1st Prize

Kiran
Installation
1st Prize

Amandeep Suman
Phulkari
1st Prize

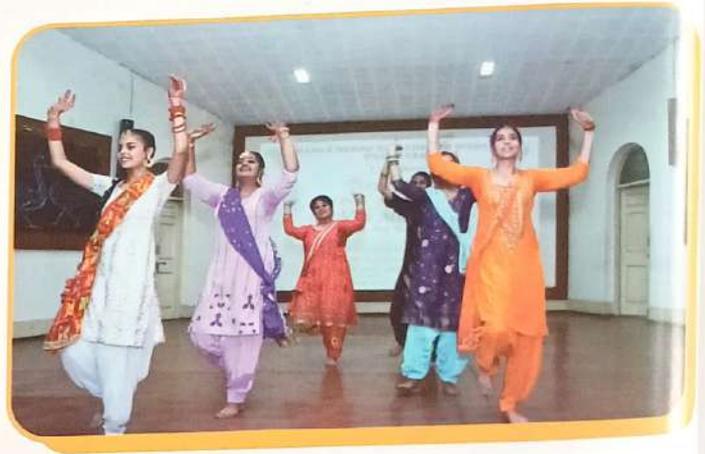

Monika
Paniting on Spot
2nd Prize

Gurleen Kaur
Rangoli
2nd Prize

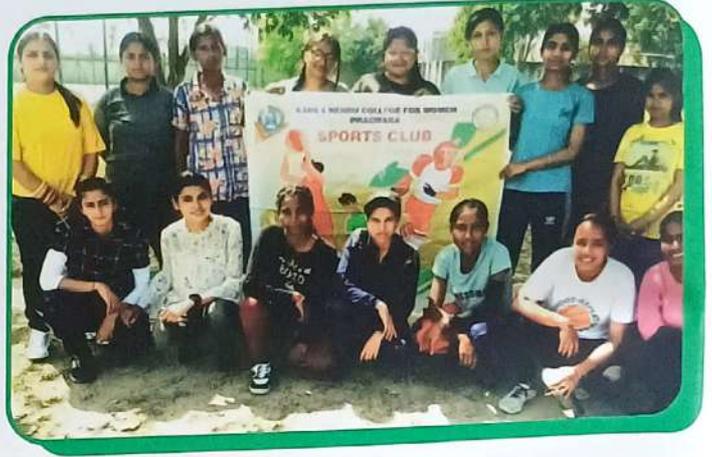
Teej and Van Mahotasa

Annual Fete

Annual Sports Meet

ਪੰਜਾਬੀ ਸੈਕਸ਼ਨ

ਅਧਿਆਪਕ ਸੰਪਾਦਕ
ਡਾ. ਪਲਵਿੰਦਰ ਕੌਰ ਰੰਧਾਵਾ

ਵਿਦਿਆਰਥੀ ਸੰਪਾਦਕ
ਜਸਵੀਰ

ਤਤਕਰਾ

ਸੰ. ਨੰ.	ਲੇਖ ਦਾ ਨਾਂ	ਪੰਨਾ
1.	ਸੰਪਾਦਕ ਦੀ ਕਲਮ ਤੋਂ	1
2.	ਜੀ- 20 ਸੰਮੇਲਨ 2023	1
3.	ਕੂਕ ਨਿਮਾਣੀ ਦੀ	2
4.	ਮਨਿ ਜੀਤੈ ਜਗੁ ਜੀਤ	3-4
5.	ਘਰ ਤੇ ਰੁੱਖ	5
6.	ਸਾਈਕਲ ਦੀ ਵਰਤੋਂ	5
7.	ਪੰਜਾਬੀ ਸੱਭਿਆਚਾਰ ਦਾ ਇਤਿਹਾਸਿਕ ਪਿਛੋਕੜ	6
8.	ਔਰਤਾਂ ਵਿੱਚ ਅਸੁਰੱਖਿਆ ਦੀ ਭਾਵਨਾ	6-9
9.	ਮੋਟੀਵੇਸ਼ਨਲ ਕਹਾਣੀ - ਮੈਂ ਮੂਰਖ ਹਾਂ	9
10.	ਡਿਜੀਟਲ ਭਾਰਤ	10-12
11.	ਅਮੀਰ ਤੇ ਗਰੀਬ	12
12.	ਸਮਾਜ ਵਿੱਚ ਔਰਤਾਂ ਦੀ ਸਥਿਤੀ	13
13.	ਮੇਰੀ ਮਾਂ	14
14.	ਜੀ-20 ਸੰਮੇਲਨ 2023 : ਮੀਟਿੰਗਾਂ ਦਾ ਵੇਰਵਾ	14-15
15.	ਡਿਜੀਟਲ ਇੰਡੀਆ	15
16.	ਜੀ-20	16-17
17.	ਜੀ- 20 ਦੀ ਪ੍ਰਧਾਨਗੀ	17

ਸੰਪਾਦਕ ਦੀ ਕਲਮ ਤੋਂ .....

ਸਾਹਿਤ ਤੇ ਸਮਾਜ ਦਾ ਰਿਸ਼ਤਾ ਬਹੁਤ ਗੂੜ੍ਹਾ ਹੈ। ਜੋ ਸਮਾਜ ਵਿੱਚ ਵਾਪਰ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਉਹੀ ਸਾਹਿਤ ਸਿਰਜਦਾ ਹੈ। ਸਮੇਂ, ਸਥਾਨ ਅਤੇ ਲੋੜਾਂ ਅਨੁਸਾਰ ਇਸਦਾ ਸਰੂਪ ਅਤੇ ਵਿਸ਼ਾ ਬਦਲਦਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਕਲਿਆਣਕਾਰੀ ਸਾਹਿਤ ਸਮਾਜਕ ਵਿਕਾਸ ਲਈ ਹਮੇਸ਼ਾ ਉਪਯੋਗੀ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।

ਵਰਤਮਾਨ ਸਮੇਂ ਤਬਦੀਲੀਆਂ ਦੀ ਰਫ਼ਤਾਰ ਬਹੁਤ ਤੇਜ਼ ਹੋ ਗਈ ਹੈ। ਆਰਥਿਕ ਤੇ ਸਮਾਜਿਕ ਪ੍ਰਸਥਿਤੀਆਂ ਦਿਨ-ਪ੍ਰਤੀ-ਦਿਨ ਬਦਲ ਰਹੀਆਂ ਹਨ। ਕਾਲਜ ਇਨ੍ਹਾਂ ਬਦਲ ਰਹੀਆਂ ਪ੍ਰਸਥਿਤੀਆਂ ਨਾਲ ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਨੂੰ ਜੋੜਨ ਲਈ ਹਮੇਸ਼ਾ ਤਤਪਰ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਕਾਲਜ ਦੇ ਸਲਾਨਾ ਮੈਗਜ਼ੀਨ ਆਸਥਾ ਦੇ ਇਸ ਅੰਕ ਲਈ 'ਜੀ-20' ਵਿਸ਼ਾ ਚੁਣਿਆ ਗਿਆ ਹੈ, ਤਾਂ ਜੋ ਵਿਸ਼ਵ ਪੱਧਰ ਤੇ ਹੋਰ ਰਹੇ ਵਿਕਾਸ ਅਤੇ ਬਦਲਾਵ ਨਾਲ ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਨੂੰ ਜੋੜਿਆ ਜਾ ਸਕੇ। ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਨੇ ਸਮਾਜਿਕ-ਆਰਥਿਕ ਪ੍ਰਸਥਿਤੀਆਂ, ਮਾਨਵੀਂ ਜਜ਼ਬਿਆਂ ਤੇ ਤੇਜ਼ ਰਫ਼ਤਾਰ ਭਰੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਦਾ ਭਰਪੂਰ ਚਿਤਰਣ ਕੀਤਾ ਹੈ।

ਸ਼ੁੱਭ ਇਛਾਵਾਂ ਸਹਿਤ

ਡਾ. ਪਲਵਿੰਦਰ ਕੌਰ ਰੰਧਾਵਾ

ਪੰਜਾਬੀ ਵਿਭਾਗ

ਜੀ-20 ਸੰਮੇਲਨ 2023

ਜੀ-20 ਦਾ ਗਠਨ 26 ਸਤੰਬਰ 1999 ਵਿੱਚ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਇਸਨੂੰ ਗਰੁੱਪ ਆਫ਼ ਟਵੰਟੀ ਵੀ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਜੀ-20 ਦੇ ਕੁੱਲ 20 ਮੈਂਬਰ ਹਨ। ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚ 19 ਦੇਸ਼ ਅਤੇ 1 ਯੂਰਪੀਅਨ ਯੂਨੀਅਨ ਸ਼ਾਮਿਲ ਹੈ। ਜੀ-20 ਸੰਮੇਲਨ ਵਿੱਚ ਹਰ ਸਾਲ ਇਸਦੇ ਨੇਤਾ ਇੱਕਠੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਵਿਸ਼ਵ ਦੀ ਅਰਥ ਵਿਵਸਥਾ ਨੂੰ ਵਧਾਉਣ ਲਈ ਚਰਚਾ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਵਿੱਚ ਜੀ-20, ਜੀ 8 ਰੂਮ, ਜੀ 7 ਕੈਨੇਡਾ, ਫਰਾਂਸ, ਜਰਮਨੀ, ਇਟਲੀ, ਜਪਾਨ, ਇੰਗਲੈਂਡ, ਅਮਰੀਕਾ, ਅਰਜਨਟੀਨਾ, ਆਸਟਰੇਲੀਆ, ਬ੍ਰਾਜ਼ੀਲ, ਚੀਨ, ਭਾਰਤ, ਕੋਰੀਆ ਇੰਡੋਨੇਸ਼ੀਆ, ਮੈਕਸੀਕੋ, ਤੁਰਕੀ, ਸਾਊਦੀ ਅਰਬ, ਦੱਖਣੀ ਅਫਰੀਕਾ, ਯੂਰਪੀਅਨ ਸੰਘ ਆਦਿ ਦੇਸ਼ ਸ਼ਾਮਿਲ ਹਨ।

ਕਮਲਜੀਤ ਕੌਰ

ਬੀ.ਐਸ.ਈ. ਨਾਨ ਮੈਡੀਕਲ

ਭਾਗ ਪਹਿਲਾ

ਕੂਕ ਨਿਮਾਣੀ ਦੀ

ਧੀਆਂ ਦੇ ਹਾਲਤ ਤੇ ਮੇਰਾ ਇੱਕ ਛੋਟਾ ਜਿਹਾ ਪੰਜਾਬੀ ਗੀਤ
ਸਾਡੇ ਸਮਾਜ ਵਿੱਚ ਧੀਆਂ ਦੀ ਮਾੜੀ ਹਾਲਤ ਤੋਂ ਕੌਣ ਜਾਣੂ ਨਹੀਂ। ਇੱਕ ਪਾਸੇ ਜਾ ਹਰ ਪਾਸੇ ਇਹ ਜਾਗਰੂਕਤਾ ਫੈਲਾਈ
ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਕਿ ਪੁੱਤਰ ਅਤੇ ਧੀਆਂ ਦੋਵੇਂ ਬਰਾਬਰ ਹਨ। ਦੂਜੇ ਪਾਸੇ ਕੁੜੀਆਂ ਨੂੰ ਸਿਖਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਸਿਰਫ ਘਰ ਦੇ
ਕੰਮਕਾਜ ਕਰਨ ਲਈ ਹੀ ਧਰਤੀ ਤੇ ਆਈਆਂ ਹਨ।

ਆਓ ਪੜ੍ਹਦੇ ਹਾਂ ਅਜਿਹੇ ਹਾਲਾਤ ਵਿੱਚ ਪਲ ਰਹੀ ਇੱਕ ਕੁੜੀ ਦੀ ਦਾਸਤਾਨ ਕਵਿਤਾ ਕੂਕ ਨਿਮਾਣੀ ਦੀ -
ਕਿੱਥੇ ਗੱਠੜੀ ਖੋਲਾਂ ਦੁੱਖਾਂ ਭਰੀ ਕਹਾਣੀ ਦੀ,
ਸੁਣ ਲੈ ਵੇ ਰੱਬਾ ਮੇਰੀ ਕੂਕ ਨਿਮਾਣੀ ਦੀ।
ਜਿਹੜੇ ਘਰ ਮੈਂ ਜਨਮ ਲਿਆ ਸਭ ਲੋਕ ਪਰਾਏ ਸੀ,
ਕਿਸੇ ਵਧਾਈ ਦਿੱਤੀ ਨਾ ਜੋ ਦੇਖਣ ਆਏ ਸੀ।

ਮਾਪਿਆਂ ਵੀ ਨਾ ਖੁਸ਼ੀ ਮਨਾਈ ਮੈਂ ਮਰਜਾਣੀ ਦੀ
ਸੁਣ ਲੈ ਵੇ ਰੱਬਾ ਮੇਰੀ ਕੂਕ ਨਿਮਾਣੀ ਦੀ
ਕੋਈ ਕਹੇ ਮਰਜਾਣੀ ਤੇ ਕੋਈ ਚੰਦਰੀ ਕਹਿੰਦਾ ਏ
ਨਾਲ ਪਿਆਰ ਦੇ ਕੋਈ ਵੀ ਮੇਰਾ ਨਾਮ ਨਾ ਲੈਂਦਾ ਏ.....।

ਠੋਕਰ ਬਣ ਗਈ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਮੇਰੀ ਠੋਕਰਾਂ ਖਾਣੀ ਦੀ
ਸੁਣ ਲੈ ਵੇ ਰੱਬਾ ਕੂਕ ਨਿਮਾਣੀ ਦੀ।

ਸਾਰ ਹੈ ਕਿਸਨੂੰ ਧੀਆਂ ਦੀ ਸਭ ਪੁੱਤਰ ਚਾਹੁੰਦੇ ਨੇ
ਲੋਕੀ ਆਖਣ ਇਸ ਨਗਰੀ ਵਿੱਚ ਪੁੱਤ ਹੀ ਕੁਲ ਚਲਾਉਂਦੇ ਨੇ।
ਸੁਣ ਲੈ ਵੇ ਰੱਬਾ ਮੇਰੀ ਕੂਕ ਨਿਮਾਣੀ ਦੀ।

ਮੇਰੇ ਛੋਟੇ ਵੀਰ ਭਾਵੇਂ ਕੋਠੇ ਚੜ੍ਹਦੇ ਢੋਲ ਵਜਾ ਲੈ
ਕਿਸੇ ਨਾ ਦਰਦ ਵੰਡਾਉਣਾ ਚਾਹੇ ਤੂੰ ਲੱਖ ਸਮਝਾ ਲੈ।

ਕਦਰ ਨਾ ਪੈਂਦੀ ਇਨ੍ਹਾਂ ਅੱਖੀਆਂ ਦੇ ਪਾਣੀ ਦੀ
ਸੁਣ ਲੈ ਵੇ ਰੱਬਾ ਮੇਰੀ ਕੂਕ ਨਿਮਾਣੀ ਦੀ।

ਗੁੱਡੀ
ਬੀ.ਏ. ਭਾਗ ਪਹਿਲਾ

ਮਨਿ ਜੀਤੈ ਜਗੁ ਜੀਤ

ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਦਾ ਕਥਨ - ਮਨਿ ਜੀਤੈ ਜਗੁ ਜੀਤ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਦੀ ਬਾਣੀ ਜਪੁਜੀ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਪਉੜੀ ਦੀ ਇੱਕ ਤੁਕ ਹੈ। ਇਸ ਵਿੱਚ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਇੱਕ ਅਟੱਲ ਸਚਿਆਈ ਨੂੰ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਇਸ ਤੁਕ ਦਾ ਸ਼ਾਬਦਿਕ ਅਰਥ ਹੈ ਕਿ ਆਪਣੇ ਮਨ ਨੂੰ ਜਿੱਤਣ ਨਾਲ ਮਨੁੱਖ ਸਾਰੀ ਦੁਨੀਆਂ ਉੱਤੇ ਜਿੱਤ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰ ਲੈਂਦਾ ਹੈ।

ਮਨ ਉੱਤੇ ਕਾਬੂ ਪਾਉਣਾ - ਮਨ ਨੂੰ ਜਿੱਤਣ ਸੰਬੰਧੀ ਵਿਚਾਰ ਕਰਨ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਇਸ ਗੱਲ ਤੇ ਵਿਚਾਰ ਕਰਨਾ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ ਕਿ ਮਨ ਕੀ ਹੈ ਤੇ ਇਸ ਨੂੰ ਜਿੱਤਣ ਤੋਂ ਕੀ ਭਾਵ ਹੈ? ਸਾਡੇ ਸਰੀਰ ਦੀਆਂ ਪੰਜ ਗਿਆਨ-ਇੰਦਰੀਆਂ ਰਾਹੀਂ ਬਾਹਰੋਂ ਕੁੱਝ ਗ੍ਰਹਿਣ ਕਰਨ ਦਾ ਕੰਮ ਮਨ ਕਰਦਾ ਹੈ ਤੇ ਇਸ ਦੇ ਹੁਕਮ ਅਨੁਸਾਰ ਹੀ ਸਾਡੇ ਗਿਆਨ ਇੰਦਰੇ ਕੋਈ ਕੰਮ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਮਨ ਵਿੱਚ ਹੀ ਚੰਗਾ ਖਾਣ-ਪੀਣ ਪਹਿਨਣ ਤੇ ਹੋਰ ਹਰ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਇੱਛਾਵਾਂ ਤੇ ਵਿਚਾਰ ਪੈਂਦਾ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਇੱਛਾਵਾਂ ਦੀ ਪੂਰਤੀ ਲਈ ਮਨ ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ ਹਰਕਤ ਵਿੱਚ ਲਿਆਉਂਦਾ ਹੈ। ਮਨ ਨੂੰ ਜਿੱਤਣ ਤੋਂ ਭਾਵ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਨੂੰ ਅਜਿਹੇ ਰਸਤੇ ਉੱਤੇ ਲਿਆਂਦਾ ਜਾਵੇ ਕਿ ਉਹ ਆਪਣੀਆਂ ਇੱਛਾਵਾਂ ਦੀ ਪੂਰਤੀ ਲਈ ਮਨੁੱਖ ਤੋਂ ਬੁਰੇ ਕੰਮ, ਚੋਰੀ ਠੱਗੀ, ਬੇਇਮਾਨੀ, ਝੂਠ, ਫ਼ਰੋਬ ਆਦਿ ਨਾ ਕਰਾਏ ਤੇ ਪਰਾਇਆ ਹੱਕ ਮਾਰਨ ਲਈ ਮਜ਼ਬੂਰ ਨਾ ਕਰੇ। ਦੂਸਰੇ ਸ਼ਬਦਾਂ ਵਿੱਚ ਇਸਦਾ ਅਰਥ ਹੈ ਕਿ ਮਨੁੱਖ ਖ਼ੁਦਗਰਜ਼ੀ ਨੂੰ ਤਿਆਗ ਕੇ ਕੇਵਲ ਉਨ੍ਹਾਂ ਗੱਲਾਂ ਬਾਰੇ ਹੀ ਸੋਚੇ ਤੇ ਉਹੋ ਹੀ ਕੰਮ ਕਰੇ, ਜੋ ਸਮੁੱਚੇ ਸਮਾਜ ਲਈ ਲਾਭਦਾਇਕ ਤੇ ਕਲਿਆਣਕਾਰੀ ਹੋਣ। ਅਜਿਹੇ ਮਨੁੱਖ ਦੇ ਮਨ ਨੂੰ ਹੀ ਜਿੱਤਿਆ ਹੋਇਆ ਮਨ ਆਖਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ।

ਮਨ ਦੀਆਂ ਇੱਛਾਵਾਂ ਦੁੱਖਾਂ ਦਾ ਕਾਰਨ ਹਨ - ਦੁਨੀਆਂ ਵਿੱਚ ਜਿੰਨੇ ਦੁੱਖ ਮੁਸੀਬਤਾਂ ਤੇ ਔਕੜਾਂ ਪੈਦਾ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਕਾਰਨ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਮਨੁੱਖ ਆਪਣੀਆਂ ਇੱਛਾਵਾਂ ਨੂੰ ਪੂਰੀਆ ਕਰਨ ਲਈ ਹਰ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੇ ਜਾਇਜ਼-ਨਾਜਾਇਜ਼ ਤਰੀਕੇ ਵਰਤਦਾ ਹੈ। ਉਹ ਆਪਣੀਆਂ ਇੱਛਾਵਾਂ ਦੀ ਪੂਰਤੀ ਲਈ ਝੂਠ ਬੋਲਦਾ ਹੈ, ਚੋਰੀਆਂ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਬੇਇਮਾਨੀ ਤੇ ਹੋਰ-ਫੇਰੀ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਕਮਜ਼ੋਰ ਉੱਤੇ ਜ਼ੁਲਮ ਕਰਦਾ ਤੇ ਗਰੀਬਾਂ ਨੂੰ ਭੁੱਖੇ ਮਾਰਦਾ ਹੈ। ਮਨ ਦੇ ਬੇਸਹਾਰੇ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਹੀ ਕਈ ਦੇਸ਼ਾਂ ਵਿਚਕਾਰ ਜੰਗ ਛਿੜ ਪੈਂਦੀ ਹੈ ਤੇ ਇਸ ਲਈ ਇੱਕ ਕੌਮ ਦੂਜੀ ਨੂੰ ਗ਼ੁਲਾਮ ਰੱਖਣ ਉੱਤੇ ਤੁਲੀ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ।

ਜਿਹੜਾ ਆਦਮੀ ਆਪਣੇ ਮਨ ਨੂੰ ਜਿੱਤ ਲੈਂਦਾ ਹੈ, ਆਪਣੀਆਂ ਇੱਛਾਵਾਂ ਨੂੰ ਕਾਬੂ ਕਰ ਲੈਂਦਾ ਹੈ ਤੇ ਕੇਵਲ ਉਹੀ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਉਸਦੀ ਹੋਰਾਂ ਨਾਲ ਟੱਕਰ ਪੈਦਾ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ, ਪੂਰਨ ਤੌਰ ਤੇ ਸੁਖੀ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਮਨ ਦੀ ਅਸੰਤੁਸ਼ਟਤਾ ਹੀ ਦੁੱਖਾਂ ਦਾ ਕਾਰਨ ਹੈ - ਅਸਲ ਵਿੱਚ ਅਸੰਤੁਸ਼ਟਤਾ ਮਨੁੱਖ ਦੇ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਦੁੱਖ ਦਾ ਮੂਲ ਕਾਰਨ ਹੈ। ਮਨੁੱਖ ਆਪਣੇ ਚੰਚਲ ਮਨ ਦੇ ਪਿੱਛੇ ਲਗ ਕੇ ਕਈ ਅਜੀਬੋ-ਗਰੀਬ ਇੱਛਾਵਾਂ ਰੱਖਦਾ ਹੈ। ਫੇਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਪੂਰੀਆਂ ਕਰਨ ਲਈ ਯਤਨ ਕਰਦਾ ਹੈ ਤੇ ਹਰ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੇ ਜਾਇਜ਼-ਜਾਇਜ਼ ਢੰਗਾਂ ਨੂੰ ਵਰਤੋਂ ਵਿੱਚ ਲਿਆਉਂਦਾ ਹੈ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਪੂਰੀਆਂ ਨਾ ਹੋਣ ਤੋਂ ਦੁਖੀ ਅਤੇ ਪਰੇਸ਼ਾਨ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਸੋ ਜਦੋਂ ਕੋਈ ਮਨੁੱਖ ਆਪਣੀਆਂ ਇੱਛਾਵਾਂ ਉੱਤੇ ਹੀ ਕਾਬੂ ਪਾ ਲੈਂਦਾ ਹੈ, ਤਾਂ ਉਸਦੀ ਸਾਰੀ ਭਟਕਣ ਖ਼ਤਮ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਉਸ ਨੂੰ ਸੰਤੋਖ, ਸ਼ਾਂਤੀ, ਸੰਤੁਸ਼ਟਤਾ ਤੇ ਸਥਿਰਤਾ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਤੇ ਉਹ ਹਰ ਵੇਲੇ ਸੁੱਖੀ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਸਾਰੇ ਲੋਕ ਉਸਦੀ ਪ੍ਰਸ਼ੰਸਾ ਕਰਦੇ ਹਨ ਤੇ ਉਸਦੇ ਪਿੱਛੇ ਚੱਲਣ ਵਿੱਚ ਮਾਣ ਸਮਝਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਆਪਣੇ ਮਨ ਨੂੰ ਜਿੱਤਣ ਵਾਲਾ ਮਨੁੱਖ ਸਾਰੇ ਸੰਸਾਰ ਨੂੰ ਜਿੱਤ ਲੈਂਦਾ ਹੈ।

ਮਨ ਨੂੰ ਕਿਵੇਂ ਜਿੱਤਿਆ ਜਾਵੇ - ਮਨ ਨੂੰ ਜਿੱਤਿਆ ਕਿਵੇਂ ਜਾਵੇ? ਇਹ ਇੱਕ ਗੰਭੀਰ ਤੇ ਵਿਵਾਦਪੂਰਨ ਵਿਸ਼ਾ ਹੈ। ਜੋਗੀ

ਨਾਥ ਤੇ ਤੱਪਸਵੀ ਮਨ ਨੂੰ ਕਾਬੂ ਕਰਨ ਲਈ ਚਿਲਿਆ, ਕਠਿਨ ਤਪਾਂ - ਹੱਠਾ ਤੇ ਗ੍ਰਿਹਸਤ ਦਾ ਤਿਆਗ ਕਰਨ ਦੇ ਸਾਧਨਾਂ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਰਦੇ ਹੋਏ ਕਈਆਂ ਨੂੰ ਤੀਰਥ ਇਸਨਾਨ, ਸਮਾਧੀਆਂ, ਭੇਖਾਂ ਤੇ ਵਰਤਾਂ ਦੁਆਰਾ ਮਨ ਨੂੰ ਕਾਬੂ ਕਰਨ ਦੇ ਯਤਨ ਕੀਤੇ, ਪਰ ਗੁਰਮਤਿ ਵਿੱਚ ਇਨ੍ਹਾਂ ਸਾਰੇ ਸਾਧਨਾਂ ਨੂੰ ਫੋਕਟ ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਸਾਧਨਾਂ ਤੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਅਸਰ ਕੇਵਲ ਸਰੀਰ ਉੱਤੇ ਪੈਂਦਾ ਹੈ, ਮਨ ਉੱਤੇ ਨਹੀਂ। ਸਰੀਰ ਨੂੰ ਧੋਣ ਨਾਲ ਮਨ ਦੀ ਪਵਿੱਤਰਤਾ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਜੰਗਲਾਂ ਦੇ ਵਾਸੇ ਨਾਲ ਵੀ ਮਨੁੱਖੀ ਸਰੀਰ ਵਿੱਚੋਂ ਖਾਹਸ਼ਾਂ ਨੂੰ ਬਾਹਰ ਨਹੀਂ ਕੱਢਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ -

ਗ੍ਰਿਹ ਤਜਿ ਬਨਖੰਡ ਜਾਈਐ ਚੁਣ ਖਾਈਐ ਕੰਦਾ ॥

ਅਜਹੁ ਬਿਕਾਰ ਨਾ ਛੋਡਈ, ਪਾਪੀ ਮਨੁ ਮੰਦਾ ।

ਸੰਤੁਲਿਤ ਜੀਵਣ ਜਿਉਣਾ - ਗੁਰਮਤਿ ਅਨੁਸਾਰ ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ ਸੰਤੁਲਿਤ ਜੀਵਣ ਜਿਉਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਤੇ ਉਸ ਨੂੰ ਗ੍ਰਿਹਸਤ ਧਰਮ ਨੂੰ ਅਪਣਾਉਂਦਿਆਂ ਹੋਇਆ ਅਰਥਾਤ ਸੰਸਾਰ ਵਿੱਚ ਰਹਿੰਦਿਆਂ ਹੋਇਆ ਇਸ ਦੇ ਝੰਜਟਾਂ, ਇੱਛਾਵਾਂ ਅਤੇ ਲਾਲਸਾਵਾਂ ਤੋਂ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਉੱਚਾ ਰੱਖਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕੰਵਲ ਦਾ ਫੁੱਲ ਚਿੱਕੜ ਵਿੱਚ ਉੱਗ ਕੇ ਵੀ ਚਿੱਕੜ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ। ਮਨ ਨੂੰ ਕਾਬੂ ਕਰਨ ਦਾ ਇਹ ਸਹਿਜ ਮਾਰਗ ਹੈ। ਇਸ ਨਾਲ ਮਨੁੱਖ ਆਪਣੇ ਮਨ ਦੀਆਂ ਇੱਛਾਵਾਂ ਦੀ ਪੂਰਤੀ ਵੀ ਕਰ ਲੈਂਦਾ ਹੈ ਤੇ ਰੱਬੀ ਪਾਸੇ ਵਲ ਵੀ ਲਗਦਾ ਹੈ। ਪਰ ਇਸ ਸਹਿਜ ਮਾਰਗ ਉੱਤੇ ਚੱਲਣ ਦਾ ਢੰਗ ਪੂਰਨ ਗੁਰੂ ਹੀ ਦੱਸਦਾ ਹੈ ਤੇ ਪੂਰਨ ਗੁਰੂ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਲਈ ਪ੍ਰਭੂ ਦੀ ਮਿਹਰ ਦੇ ਪਾਤਰ ਬਣਨਾ ਪੈਂਦਾ ਹੈ। ਪ੍ਰਭੂ ਦੀ ਮਿਹਰ ਦੇ ਪਾਤਰ ਬਣਨ ਲਈ ਉਸ ਵਲ ਆਪਣੀ ਸ਼ਕਤੀ ਲਾਉਣੀ ਹੀ ਮਨ ਨੂੰ ਜਿੱਤਣ ਦੀ ਪਹਿਲੀ ਪਉੜੀ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਕਬੀਰ ਜੀ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ -

ਕਬੀਰ ਸਤਿਗੁਰ ਸੂਰਮੇ, ਬਾਹਿਆ ਬਾਨੁ ਜੋ ਏਕੁ ॥

ਲਾਗਤ ਹੀ ਭੁਇ ਗਿਰਿ ਪਰਿਆ, ਪਰਿਆ ਕਰੇਜੇ ਛੇਕੁ ॥

ਗੁਰੂ ਉਪਦੇਸ਼ ਨਾਲ ਮਨ ਜਿੱਤਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ - ਕਬੀਰ ਜੀ ਆਖਦੇ ਹਨ ਕਿ ਮੇਰੇ ਮਨ ਨੂੰ ਸੂਰਮੇ ਸਤਿਗੁਰ ਨੇ ਆਪਣੇ ਉਪਦੇਸ਼ ਦਾ ਅਜਿਹਾ ਤੀਰ ਮਾਰਿਆ ਹੈ, ਜਿਸ ਦੇ ਲੱਗਦਿਆਂ ਹੀ ਇਹ ਧਰਤੀ ਉੱਤੇ ਡਿਗ ਪਿਆ। ਇਹਦੇ ਸੀਨੇ ਵਿੱਚ ਛੇਕ ਪੈ ਗਿਆ, ਭਾਵ ਇਸਦੀ ਹਉਮੈਂ ਦਾ ਖਾਤਮਾ ਹੋ ਗਿਆ। ਇਹ ਹੁਣ ਨਿਮਾਣਾ ਤੇ ਨਿਤਾਵਾ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ ਤੇ ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਇਹ ਜਿੱਤਿਆ ਗਿਆ ਹੈ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਤਿਗੁਰ ਦੀ ਸ਼ਰਨ ਲੱਗ ਕੇ ਹਉਮੈਂ ਦੇ ਰੋਗ ਤੋਂ ਮੁਕਤ ਹੋਇਆ ਮਨ ਹੀ ਜਿੱਤਿਆ ਹੋਇਆ ਮਨ ਅਖਵਾਉਂਦਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਸੰਸਾਰਿਕ ਇੱਛਾਵਾਂ ਤੇ ਲਾਲਸਾਵਾਂ ਦੀ ਖਿੱਚ ਖ਼ਤਮ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਤੇ ਉਹ ਸਹਿਜ ਅਵਸਥਾ ਵਿੱਚ ਟਿਕਿਆ ਹੋਇਆ ਤੇ ਸੰਤੁਸ਼ਟ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਸੰਤੁਸ਼ਟਤਾ ਕਾਰਨ ਉਸਦੀ ਸੰਸਾਰ ਨਾਲ ਕੋਈ ਟੱਕਰ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ। ਉਸ ਲਈ ਸੋਨਾ-ਮਿੱਟੀ ਤੇ ਜੀਵਣ-ਮਰਨ ਬਰਾਬਰ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਉਹ ਸੰਸਾਰ ਨੂੰ ਜਿੱਤ ਲੈਂਦਾ ਹੈ।

ਮਨਮੀਤ ਕੌਰ

ਬੀ.ਏ. ਭਾਗ ਦੂਜਾ

ਘਰ ਤੇ ਰੁੱਖ

ਘਰ ਇੱਕ ਰੁੱਖ ਵਾਂਗ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਰੁੱਖ ਵਾਂਗ ਹੀ ਇਹ ਵਧਦਾ, ਫੈਲਦਾ ਤੇ ਆਕਾਰ ਬਣਾਉਂਦਾ ਹੈ। ਰੁੱਖ ਵਾਂਗ ਹੀ ਇੱਥੇ ਉਮੀਦਾਂ ਦੇ ਫੁੱਲ ਤੇ ਫਲ ਲੱਗਦੇ ਹਨ। ਰੁੱਖ ਵਾਂਗ ਹੀ ਘਰ ਪਰਿਵਾਰ ਦੇ ਮੈਂਬਰਾਂ ਲਈ ਛਾਂ ਦਿੰਦੇ ਹਨ। ਜਿਵੇਂ ਪੰਛੀ ਰੁੱਖ ਤੇ ਚਹਿਚਹਾਉਂਦੇ ਹਨ, ਤਿਵੇਂ ਘਰ ਦੇ ਜੀ ਘਰ ਦੀ ਰੌਣਕ ਬਣਦੇ ਹਨ। ਰੁੱਖ ਵਾਂਗ ਹੀ ਘਰ ਦੀਆਂ ਟਾਹਣੀਆਂ ਬਣਦੀਆਂ ਹਨ। ਭਾਵ ਘਰ ਦੇ ਜੀਆਂ ਦੀ ਆਪਣੀ-ਆਪਣੀ ਨਿਵੇਕਲੀ ਸ਼ਖਸੀਅਤ ਉਸਰਦੀ ਹੈ। ਰੁੱਖ ਦੀ ਹਰ ਟਾਹਣੀ ਵਾਂਗ, ਘਰ ਦਾ ਹਰ ਜੀਅ ਉਸ ਦਾ ਅਨਿੱਖੜਵਾਂ ਅੰਗ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਰੁੱਖ ਦੀ ਵਾਂਗ ਹੀ ਘਰ ਸਜੀਵ ਤੇ ਪਰਿਵਰਤਨਸ਼ੀਲ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਸੋਹਣੇ ਪ੍ਰਫੁੱਲਿਤ ਰੁੱਖ ਨੂੰ ਵੇਖ ਕੇ ਜਿਵੇਂ ਰੂਹ ਨਸ਼ਿਆਂ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਤਿਵੇਂ ਵੱਸਦੇ-ਰੱਸਦੇ ਘਰਾਂ ਨੂੰ ਵੇਖ ਮਨ ਖੇੜੇ ਵਿੱਚ ਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਜਿਵੇਂ ਇੱਕਲੇ-ਇੱਕਲੇ ਰੁੱਖਾਂ ਦੇ ਸਮੂਹ ਬਾਗਾਂ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਵਧੇ ਸੋਹਦੇ ਹਨ ਤਿਵੇਂ ਹੀ ਘਰਾਂ ਤੋਂ ਨਿਰਮਿਤ ਪਿੰਡ, ਨਗਰ ਤੇ ਸ਼ਹਿਰ ਤ੍ਰਿਪਤੀ ਦੇ ਨਜ਼ਾਰੇ ਪੇਸ਼ ਕਰਦੇ ਹਨ।

ਖੁਸ਼ੀ

ਬੀ.ਏ. ਭਾਗ ਪਹਿਲਾ

ਸਾਈਕਲ ਦੀ ਵਰਤੋਂ

ਅੱਜ ਜਦੋਂ ਕਿ ਸੜਕਾਂ ਤੇਜ਼ ਗਤੀ ਵਾਲੀਆਂ ਮੋਟਰ-ਗੱਡੀਆਂ, ਕਾਰਾਂ ਸਕੂਟਰਾਂ, ਮੋਟਰ-ਸਾਈਕਲਾਂ ਨਾਲ ਭਰੀਆਂ ਮਿਲਦੀਆਂ ਹਨ, ਵਿਚਾਰੇ ਸਾਈਕਲ ਦੀ ਗੱਲ ਕਰਨੀ ਓਪਰੀ ਲੱਗ ਸਕਦੀ ਹੈ, ਪਰ ਸੱਚੀ ਗੱਲ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਸਾਈਕਲ ਅਜੇ ਵੀ ਜਨ-ਸਧਾਰਨ ਵੱਲੋਂ ਸਫ਼ਰ ਕਰਨ ਤੇ ਛੋਟਾ-ਮੋਟਾ ਭਾਰ ਢੋਣ ਵਾਲਾ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਧ ਵਰਤਿਆ ਜਾਣ ਵਾਲਾ ਵਾਹਣ ਹੈ। ਛੋਟੇ ਫ਼ਾਸਲਿਆਂ ਤੱਕ ਆਉਣ-ਜਾਣ ਲਈ ਸਾਈਕਲ ਦੀ ਕੋਈ ਰੀਸ ਨਹੀਂ। ਸਾਈਕਲ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਨਾਲ ਵਾਤਾਵਰਨ ਦੂਸ਼ਿਤ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ, ਜਿਵੇਂ ਪਟਰੋਲ ਤੇ ਡੀਜ਼ਲ ਨਾਲ ਚੱਲਣ ਵਾਲੇ ਹੋਰ ਵਾਹਨਾਂ ਨਾਲ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਪੱਕੀਆਂ-ਖੁੱਲੀਆਂ ਸੜਕਾਂ ਉੱਤੇ ਤਾਂ ਸਾਰੇ ਵਾਹਨ ਭੱਜੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਪਰ ਸਾਈਕਲ ਕੱਚੇ ਤੇ ਤੰਗ ਰਾਹਾਂ ਉੱਤੇ ਵੀ ਆਪਣੇ ਮਾਲਕ ਦਾ ਸਾਥ ਦਿੰਦਾ ਹੈ। ਰਸਤਾ ਬਹੁਤਾ ਔਖਾ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਇਹ ਅੜ ਨਹੀਂ ਖਲੋਂਦਾ। ਬੱਸ, ਜ਼ਰਾ ਜਿੰਨਾ ਚੁੱਕ ਕੇ ਲੰਘਾ ਲਓ ਤੇ ਫਿਰ ਇਸ ਉੱਤੇ ਸਵਾਰ ਹੋ ਜਾਓ। ਇਹ ਨਹੀਂ ਕਿ ਇਸ ਨੂੰ ਧੱਕਾ ਲਾਉਣਾ ਪਵੇ। ਸਾਈਕਲ ਦੀ ਸਰਫੇ ਪੱਖੋਂ ਵੀ ਕੋਈ ਰੀਸ ਨਹੀਂ। ਸਾਈਕਲ ਚਲਾਉਣਾ ਇੱਕ ਚੰਗੀ ਕਸਰਤ ਹੈ। ਸਾਈਕਲ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਰਨ ਨਾਲ ਕਿਸੇ ਦਾ ਰੁਤਬਾ ਘੱਟ ਨਹੀਂ ਜਾਂਦਾ। ਕੁੱਝ ਦਹਾਕੇ ਪਹਿਲਾਂ ਚੰਗੇ ਰੁਤਬਿਆਂ ਵਾਲੇ ਸਾਈਕਲ ਉੱਤੇ ਚੜ੍ਹਨਾ ਫ਼ਖਰ ਸਮਝਦੇ ਸਨ। ਇਹ ਤਾਂ ਫੈਸ਼ਨ ਦੀ ਗੱਲ ਹੈ। ਜੇ ਸਾਈਕਲ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਆਪਣੇ ਤੇ ਸਮਾਜ ਦੇ ਹਿੱਤ ਵਿੱਚ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਇਸ ਵਿੱਚ ਸੰਕੋਚ ਨਹੀਂ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ।

ਖੁਸ਼ੀ

ਬੀ.ਏ. ਭਾਗ ਪਹਿਲਾ

ਪੰਜਾਬੀ ਸੱਭਿਆਚਾਰ ਦਾ ਇਤਿਹਾਸਿਕ ਪਿਛੋਕੜ

ਪੰਜਾਬੀ ਸੱਭਿਆਚਾਰ ਦੀ ਤਾਰ ਆਰੀਆ ਜਾਤੀ ਦੇ ਇਤਿਹਾਸ ਨਾਲ ਪ੍ਰਮੁੱਖ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਜੁੜੀ ਹੋਈ ਹੈ। ਵੈਦਿਕ ਸੱਭਿਅਤਾ ਦੇ ਮਹਾਨ ਗ੍ਰੰਥ ਅਤੇ ਭਾਰਤੀ ਸੱਭਿਅਤਾ ਦਾ ਮਹਾਨ ਸਰੋਤ ਰਿਗਵੇਦ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਦਰਿਆਵਾਂ ਦੇ ਕੰਢਿਆਂ ਤੇ ਰਚਿਆ ਗਿਆ ਪੰਜਾਬੀ ਸੱਭਿਆਚਾਰ ਨੂੰ ਭਾਰਤੀ ਸੱਭਿਆਚਾਰ ਦਾ ਪਹਿਲਾ ਪੜਾਅ ਮੰਨਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਪੰਜਾਬ ਨਾ ਸਿਰਫ ਹਿੰਦੁਸਤਾਨ ਦਾ ਪ੍ਰਵੇਸ਼ ਦੁਆਰ ਰਿਹਾ। ਸਗੋਂ ਹਿੰਦੁਸਤਾਨ ਦੇ ਨਾਮਕਰਨ ਵਿੱਚ ਇਸ ਖਿੱਤੇ ਦੀ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਭੂਮਿਕਾ ਹੈ। ਰਿਗਵੇਦਿਕ ਕਾਲ ਵਿੱਚ ਪੰਜਾਬ ਪੰਜ ਦਰਿਆਵਾਂ ਦੀ ਧਰਤੀ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਸਪਤ ਸਿੰਧੂ ਦੇ ਨਾਮ ਨਾਲ ਜਾਣਿਆ ਜਾਂਦਾ ਸੀ। ਮਹਾਂਭਾਰਤ ਯੁੱਗ ਵਿੱਚ ਪੰਚਨਦ ਭਾਵ ਪੰਜ ਨਦੀਆਂ ਦੀ ਧਰਤੀ ਕਿਹਾ ਜਾਣ ਲੱਗਾ। ਪਾਣਿਨੀ ਦਾ ਨਿਯਮ-ਬੱਧ ਵਿਆਕਰਨ ਗ੍ਰੰਥ ਵੀ ਇਸੇ ਧਰਤੀ ਤੇ ਰਚਿਆ ਗਿਆ। ਤਕਸ਼ਿਲਾ ਮਹਾਨ ਵਿਸ਼ਵ ਵਿਦਿਆਲਿਆ ਦੀ ਸਥਾਪਨਾ ਰਮਾਇਣ, ਭਗਵਤ ਗੀਤਾ ਤੇ ਸ਼੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੀ ਰਚਨਾ ਵੀ ਇਸੇ ਧਰਤੀ ਤੇ ਹੋਈ। ਪੰਜਾਬ ਦੀਆਂ ਸੱਭਿਅਚਾਰਕ ਅਤੇ ਭੂਗੋਲਿਕ ਸਰਹਦਾਂ ਅਜੋਕੇ ਨਕਸ਼ੇ ਵਿਚਲੀਆਂ ਹੱਦਬੰਦੀਆਂ ਤੋਂ ਕਿਧਰੇ ਵਿਸ਼ਾਲ ਸਨ। ਪੰਜਾਬ ਇਸਲਾਮਿਕ ਸੰਸਕ੍ਰਿਤੀ ਸੂਫੀ ਸੰਤਾਂ ਦੇ ਇਸਲਾਮੀ ਰੰਗ ਅਤੇ ਸਿੱਖ ਗੁਰੂਆਂ ਦੀ ਨਰੋਈ ਸੋਚ ਅਜੋਕੇ ਪੰਜਾਬੀ ਸੱਭਿਆਚਾਰ ਦਾ ਧੁਰਾ ਹੈ। ਇਤਿਹਾਸਿਕ ਸਫਰ ਵਿੱਚ ਗੁਜ਼ਰਦਿਆਂ ਸੱਤ ਦਰਿਆਵਾਂ ਤੋਂ ਘੱਟ ਕੇ ਪੰਜ ਅਤੇ ਪੰਜ ਤੋਂ ਘੱਟਦੇ-ਘੱਟਦੇ ਅਜੋਕੇ ਦੌਰ ਵਿੱਚ ਢਾਈ ਕੁ ਦਰਿਆਂ ਹੀ ਰਹਿ ਗਏ ਹਨ। 1947 ਦੀ ਧਾਰਮਿਕ ਵੰਡ ਪੰਜਾਬੀਆਂ ਉੱਪਰ ਕਹਿਰ ਬਣ ਕੇ ਟੁੱਟੀ, ਅਜੇ ਲੋਕ ਰਿਸ਼ਤਿਆਂ ਵਿੱਚ ਆਈ ਦਰਾਰ ਅਤੇ ਦਰਦ ਵਿੱਚੋਂ ਨਹੀਂ ਸਨ ਉਭਰੇ ਕਿ ਨਵੰਬਰ, 1966 ਨੂੰ ਭਾਸ਼ਾਈ ਆਧਾਰ ਤੇ ਪੰਜਾਬ ਨੂੰ ਹਰਿਆਣਾ ਅਤੇ ਹਿਮਾਚਲ ਵਿੱਚ ਵੰਡ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ। ਨਤੀਜੇ ਵਜੋਂ ਪੰਜਾਬ ਸੁੰਗੜ ਕੇ ਹੋਰ ਵੀ ਛੋਟਾ ਹੋ ਗਿਆ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪੰਜਾਬ ਵਿਸ਼ਾਲ ਹੱਦ ਬੰਦੀਆਂ ਤੋਂ ਘੱਟਦਾ ਅਜੋਕੇ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਪਹੁੰਚ ਗਿਆ।

ਅਮਨਪ੍ਰੀਤ ਕੌਰ
ਬੀ.ਐੱਸ.ਈ. ਕੰਪਿਊਟਰ ਸਾਇੰਸ
ਭਾਗ ਪਹਿਲਾ

ਅੰਰਤਾਂ ਵਿੱਚ ਅਸੁਰੱਖਿਆ ਦੀ ਭਾਵਨਾ

ਅਸੱਭਿਅਤਾ ਦਾ ਲੱਛਣ - ਇਸਤਰੀਆਂ ਵਿੱਚ ਅਸੁਰੱਖਿਆ ਦੀ ਭਾਵਨਾ ਜਿੱਥੇ ਵਿਕਸਿਤ ਕਰੇ ਜਾਣ ਵਾਲੇ ਸਮਾਜ ਦੇ ਵਿਹਾਰ ਉੱਪਰ ਇਕ ਸਵਾਲੀਆ ਚਿੰਨ ਲਗਾਉਂਦੀ ਹੈ, ਉੱਥੇ ਅਜਿਹਾ ਸਮਾਜ ਆਪਣੇ ਸਿਹਤਮੰਦ ਹੋਣ ਦਾ ਦਾਅਵਾ ਵੀ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦਾ। ਇਹ ਭਾਵਨਾ ਨਾ ਕੇਵਲ ਇਸਤਰੀਆਂ ਦੇ ਹੀ ਮਨ ਵਿੱਚ ਤਣਾਉ ਤੇ ਸਰੀਰ ਵਿੱਚ ਰੋਗ ਪੈਦਾ ਕਰਦੀ ਹੈ, ਸਗੋਂ ਦੂਜੀ ਜਿਹੜੀ ਮੁੱਖ ਤੌਰ ਤੇ ਮਰਦ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਹੈ ਦੇ ਮਾਨਸਿਕ ਅਤੇ ਸਰੀਰਕ ਤੌਰ ਤੇ ਤੰਦਰੁਸਤ ਅਤੇ ਸੱਭਿਅਕ ਹੋਣ ਦੀ ਹਾਮੀ ਵੀ ਨਹੀਂ ਭਰਦੀ।

ਸੰਸਾਰ ਭਰ ਦੀ ਸਮੱਸਿਆ - ਬੇਸ਼ਕ ਇਸਤਰੀਆਂ ਵਿੱਚ ਅਸੁਰੱਖਿਆ ਦੀ ਭਾਵਨਾ ਇੱਕ ਸੰਸਾਰ ਵਿਆਪੀ ਸਮੱਸਿਆ ਹੈ ਪਰੰਤੂ ਇਹ ਭਾਵਨਾ ਭਾਰਤ ਵਰਗੇ ਅਵਿਕਸਿਤ ਦੇਸ਼ਾਂ ਵਿੱਚ ਵਧੇਰੇ ਹੈ, ਜਿੱਥੇ ਸਮਾਜਿਕ ਅਸਮਾਨਤਾਵਾਂ ਅਮਨ-ਕਾਨੂੰਨ ਵਿਵਸਥਾ ਅਤੇ ਭ੍ਰਿਸ਼ਟ ਰਾਜ-ਤੰਤਰ ਮੁੱਖ ਤੌਰ ਤੇ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰ ਹਨ। ਸਾਡੇ ਦੇਸ਼ ਵਿੱਚ ਸੱਭਿਅਤਾ ਦੇ ਮੁੱਢਲੇ ਸਮੇਂ ਤੋਂ ਹੀ ਮਨੁੱਖਵਾਦੀ ਸਿਧਾਂਤਾਂ ਅਨੁਸਾਰ ਇਸਤਰੀ ਨੂੰ ਸੁਤੰਤਰ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਵਿਚਰਨ ਨਾ ਦੇਣਾ, ਉਸਨੂੰ ਘਰ ਦੀ ਚਾਰ-ਦੀਵਾਰੀ ਜਾਂ ਪਰਦੇ ਵਿੱਚ ਰਹਿਣ ਦਾ ਉਪਦੇਸ਼ ਦੇਣਾ, ਕਿਸੇ ਭਰਾ, ਬਾਪ ਪਤੀ ਜਾਂ ਇੱਕ ਦੋ ਨਜ਼ਦੀਕੀ ਇਸਤਰੀਆਂ ਦੇ ਸਾਥ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਕਿਤੇ ਦੂਰ-ਨੇੜੇ ਨਾ ਜਾਣ ਦੇਣਾ ਇਸ ਗੱਲ ਦਾ ਸਬੂਤ ਹੈ ਕਿ ਸਾਡੇ ਸਮਾਜ ਵਿੱਚ ਇਸਤਰੀ ਦੇ ਮਨ ਵਿੱਚ ਸੁਰੱਖਿਆ ਦੀ ਭਾਵਨਾ ਜਗਾਈ ਰੱਖਣ ਵਾਲਾ ਵਾਤਾਵਰਨ ਲੰਮੇ ਸਮੇਂ ਤੋਂ ਹੀ ਪਸਰਿਆ ਆ ਰਿਹਾ ਹੈ ਤੇ ਇਹ ਵਾਤਾਵਰਨ ਇਸਤਰੀ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਬਚਪਨ ਤੋਂ ਹੀ ਜੀਵਨ ਦੇ ਹਰ ਪਲ ਅਤੇ ਆਲੇ-ਦੁਆਲੇ ਦੇ ਕਣ-ਕਣ ਵਿੱਚ ਅਸੁਰੱਖਿਆ ਦੇ ਪਸਾਰੇ ਦਾ ਅਹਿਸਾਸ ਕਰਾਉਂਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ।

ਭਾਰਤ ਵਿੱਚ ਇਸਤਰੀ ਦੀ ਸਥਿਤੀ ਤੇ ਸੁਰੱਖਿਆ - ਅੱਜ ਭਾਵੇਂ ਭਾਰਤ ਇੱਕ ਸੁਤੰਤਰ ਦੇਸ਼ ਹੈ ਅਤੇ ਇੱਥੇ ਕਾਨੂੰਨ ਦੀ ਨਜ਼ਰ ਵਿਚ ਇਸਤਰੀ ਮਰਦ ਦਾ ਦਰਜਾ ਬਰਾਬਰ ਹੈ। ਲੋਕ-ਰਾਜੀ ਕੀਮਤਾਂ ਦੇ ਪਹਿਰੇਦਾਰ ਵਿਕਸਿਤ ਦੇਸ਼ਾਂ ਦੇ ਪ੍ਰਭਾਵ ਤੇ ਸਸ਼ਕਤੀਕਰਨ ਲਈ ਹੋਏ ਉੱਦਮ ਅਜੋਕੀ ਇਸਤਰੀ ਨੂੰ ਸੁਤੰਤਰ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਸ਼ਕਤੀਸ਼ਾਲੀ ਢੰਗ ਨਾਲ ਵਿਚਰਨ ਲਈ ਉਤਸ਼ਾਹਿਤ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ, ਤੇ ਸੰਚਾਰ ਮਾਧਿਅਮ ਖ਼ਾਸ ਕਰ ਟੈਲੀਵਿਜ਼ਨ ਨੇ ਇਸ ਭਾਵਨਾ ਨੂੰ ਹੋਰ ਹੁਲਾਰਾ ਦਿਤਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਦੇ ਸਿੱਟੇ ਵਜੋਂ ਇਸਤਰੀ ਪਹਿਲਾਂ ਨਾਲੋਂ ਸੁਤੰਤਰ ਤੇ ਸ਼ਕਤੀਸ਼ਾਲੀ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਉਭਰ ਰਹੀ ਹੈ ਤੇ ਉਹ ਹਰ ਖੇਤਰ ਵਿੱਚ ਨਾ ਕੇਵਲ ਮਰਦ ਨਾਲ ਮੋਢੇ ਨਾਲ ਮੋਢਾ ਜੋੜ ਕੇ ਕੰਮ ਕਰਨ ਲੱਗੀ ਹੈ, ਸਗੋਂ ਵਿਗਿਆਨ, ਤਕਨਾਲੋਜੀ, ਚਕਿਤਸਾ, ਪ੍ਰਸ਼ਾਸਕੀ ਤੇ ਸਿਆਸੀ ਖੇਤਰ ਵਿੱਚ ਮਰਦਾਂ ਨਾਲੋਂ ਅੱਗੇ ਪੁਲਾਂਘਾਂ ਪੁੱਟਦੀ ਜਾਪਦੀ ਹੈ ਪਰ ਉਸ ਵਿੱਚ ਅਸੁਰੱਖਿਆ ਦੀ ਭਾਵਨਾ ਅਜੇ ਵੀ ਜਿਉਂ ਦੀ ਤਿਉਂ ਕਾਇਮ ਹੈ, ਸਗੋਂ ਇਹ ਕਹਿਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿ ਬੀਤੇ ਤਿੰਨ-ਚਾਰ ਦਹਾਕਿਆਂ ਵਿੱਚ ਆਈ ਨੈਤਿਕ ਕਦਰਾਂ-ਕੀਮਤਾਂ ਵਿਚ ਗਿਰਾਵਟ ਤੇ ਢਿੱਲੀ ਅਮਨ-ਕਾਨੂੰਨ ਵਿਵਸਥਾ ਦੇ ਸਿੱਟੇ ਵਜੋਂ ਇਸਤਰੀ ਮਨ ਵਿੱਚ ਇਸ ਭਾਵਨਾ ਨੇ ਆਪਣੀ ਜਕੜ ਵਧੇਰੇ ਪੀਡੀ ਕਰ ਲਈ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਅੱਜ ਦੀ ਇਸਤਰੀ ਨਾ ਤਾਂ ਜਨਮ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਮਾਂ ਦੇ ਪੇਟ ਵਿੱਚ ਸੁਰੱਖਿਅਤ ਹੈ ਨਾ ਜਨਮ ਲੈਣ ਤੋਂ ਪਿੱਛੋਂ ਤੇ ਨਾ ਹੀ ਉਹ ਭੋਲੇ-ਭਾਲੇ ਬਚਪਨ ਵਿੱਚ ਗੁੱਡੀਆਂ-ਪਟੋਲੇ ਖੇਡਦੀ ਸੁਰੱਖਿਅਤ ਹੈ ਉਹ ਗਲੀ ਮੁੱਹਲੇ ਵਿੱਚ ਰਹਿੰਦੀ ਹੋਈ ਜਾ ਸਕੂਲ ਜਾਂਦੀ ਹੋਈ, ਨਾ ਧੀ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਸੁਰੱਖਿਅਤ ਹੈ, ਨਾ ਪ੍ਰੇਮਿਕਾ ਜਾਂ ਦੋਸਤ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿਚ, ਨਾ ਪਤਨੀ ਤੇ ਨਾ ਹੀ ਨੂੰਹ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿਚ। ਉਹ ਨਾ ਵਿਦਿਆਰਥਣ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਸੁਰੱਖਿਅਤ ਹੈ, ਨਾ ਮੁਲਾਜ਼ਮ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਤੇ ਨਾ ਹੀ ਘਰੇਲੂ ਇਸਤਰੀ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿੱਚ।

ਜਿਸ ਘਰ ਚ ਜਨਮ ਹੈ ਲੈਂਦੀ
ਫੇਰ ਉੱਥੇ ਕਿਉਂ ਨਾ ਰਹਿੰਦੀ
ਪੇਕੇ ਸਹੁਰੇ ਕਹਿਣ ਬੇਗਾਨੀ
ਨਾ ਉਹਦੀ ਕੋਈ ਜ਼ਿੰਦਗਾਨੀ
ਲੋਕੋ ਕੁੜੀਆਂ ਦੀ ਔਖੀ ਕੁਰਬਾਨੀ
ਦੇਵੇ ਸਾਥ ਮੰਗਣ ਐਸਾ ਦਿਲਜਾਨੀ।

ਵਿਆਹੁਤਾ ਜੀਵਨ - ਇਸ ਤੋਂ ਮਗਰੋਂ ਜੇਕਰ ਉਸਦਾ ਵਿਆਹ ਹੋ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਉੱਥੇ ਵੀ ਉਸਨੂੰ ਆਪਣੇ ਹਿਤੈਸ਼ੀ ਨਸੀਬਾਂ

ਨਾਲ ਹੀ ਮਿਲਦੇ ਹਨ। ਉਸਦੇ ਸਾਰੇ ਚਾਅ-ਮਲ੍ਹਾਰ, ਖੂਬਸੂਰਤੀ ਤੇ ਪੜ੍ਹਾਈ-ਲਿਖਾਈ ਉਦੋਂ ਖੂਹ ਵਿੱਚ ਪੈ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਜਦੋਂ ਸਹੁਰਿਆਂ ਦੇ ਘਰ ਵਿੱਚ ਉਸ ਨਾਲ ਮੁੱਲ-ਖਰੀਦੇ ਪਸ਼ੂ ਵਰਗਾ ਵਿਹਾਰ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਤੇ ਦਾਜ ਦੇ ਲਾਲਚੀ ਸਹੁਰਿਆਂ ਤੇ ਪਤੀ ਦੀਆਂ ਮੰਗਾਂ ਪੂਰੀਆਂ ਨਾ ਕੀਤੇ ਜਾਣ ਉੱਤੇ ਉਸਨੂੰ ਤਾਹਨੇ ਮਾਰੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਤੇ ਅਣਮਨੁੱਖੀ ਤਜ਼ੱਦਦ ਕਰਦਿਆਂ ਉਸਨੂੰ ਜ਼ਹਿਰ ਦੇ ਕੇ ਮਾਰ ਦਿੱਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਅਸੁਰੱਖਿਆ ਦੀ ਭਾਵਨਾ ਦੀ ਜਕੜ - ਅਜਿਹੇ ਵਾਤਾਵਰਨ ਵਿੱਚ ਵਿਚਰ ਰਹੀ ਇਸਤਰੀ, ਭਾਵੇਂ ਉਸ ਦੇ ਨਾਲ ਇਹ ਸਾਰਾ ਕੁੱਝ ਨਾ ਵੀ ਵਾਪਰੇ, ਪਰ ਉਹ ਇਧਰੋਂ-ਉਧਰੋਂ ਸੁਣ ਕੇ, ਟੈਲੀਵਿਜ਼ਨ ਦੇਖ ਕੇ ਤੇ ਅਖ਼ਬਾਰਾਂ ਵਿੱਚ ਪੜ੍ਹ ਕੇ ਕਦੇ ਵੀ ਤੇ ਕਿਸੇ ਸਥਿਤੀ ਵਿੱਚ ਵੀ ਸੁਰੱਖਿਅਤ ਮਹਿਸੂਸ ਨਹੀਂ ਕਰਦੀ ਤੇ ਨਾ ਹੀ ਉਸਦਾ ਕਾਨੂੰਨ ਲਾਗੂ ਕਰਨ ਵਾਲੀਆਂ ਏਜੰਸੀਆਂ ਵਿੱਚ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਬਣਦਾ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਨੇਕ-ਨੀਅਤੀ ਨਾਲ ਉਸਦੀ ਮਦਦ ਲਈ ਬਹੁੜਨਗੀਆਂ ਜਾਂ ਉਹ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਹੱਥਾਂ ਵਿੱਚ ਸੁਰੱਖਿਅਤ ਰਹੇਗੀ। ਇਹ ਸਥਿਤੀ ਵਿੱਚ ਅਸੁਰੱਖਿਆ ਦੀ ਭਾਵਨਾ ਉਸਦੇ ਦਿਲ ਨੂੰ ਹਰ ਸਮੇਂ ਜਕੜੀ ਰੱਖਦੀ ਹੈ।

ਬਚਪਨ ਰੁਲ ਜਾਂਦਾ
 ਮਾਪਿਆ ਦੇ ਘਰ
 ਸਹੁਰੇ ਘਰ ਰੁਲਦੀ
 ਜਵਾਨੀ ਵਿੱਚ
 ਬੁਢਾਪੇ ਪੁੱਤਾਂ ਵੱਸ ਪੈ ਜਾਂਦੀ
 ਬਸ ਇੰਨੀ ਹੀ ਹੈ ਇੱਕ
 ਔਰਤ ਦੀ ਕਹਾਣੀ

ਸਾਰ ਅੰਸ਼ - ਇਸਤਰੀ ਦੀ ਅਜਿਹੀ ਤਣਾਓ ਭਰੀ ਮਾਨਸਿਕ ਅਵਸਥਾ ਨੂੰ ਕਿਸੇ ਪ੍ਰਕਾਰ ਵੀ ਸਮਾਜ ਲਈ ਉਸਾਰੂ ਨਹੀਂ ਕਿਹਾ ਜਾ ਸਕਦਾ। ਅਜਿਹੀ ਸਥਿਤੀ ਵਿੱਚ ਉਹ ਕਦੇ ਵੀ ਮਾਨਸਿਕ ਤੇ ਸਰੀਰਕ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਸਿਹਤਮੰਦ ਨਹੀਂ ਰਹਿ ਸਕਦੀ। ਉਸਨੂੰ ਅਜਿਹੀ ਤਣਾਓ ਭਰੀ ਸਥਿਤੀ ਵਾਲਾ ਵਾਤਾਵਰਨ 21 ਵੀਂ ਸਦੀ ਦੇ ਮਰਦ ਦੇ ਸੱਭਿਅਕ ਹੋਣ ਦੀ ਗਵਾਹੀ ਨਹੀਂ ਭਰਦਾ। ਇਸ ਨਾਲ ਉਹ ਸਮਾਜ ਦਾ ਕੁੱਝ ਸੁਆਰਦਾ ਨਹੀਂ, ਸਗੋਂ ਵਿਗਾੜਦਾ ਹੈ।

ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਨੇ ਇਸਤਰੀ ਨੂੰ ਰਾਜਿਆਂ ਦੀ ਜਣਨੀ ਦੱਸ ਕੇ ਮਰਦ ਨੂੰ ਉਸ ਪ੍ਰਤੀ ਗ਼ੈਰ-ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀ ਭਰਿਆ ਰਵੱਈਆ ਅਖ਼ਤਿਆਰ ਕਰਨ ਤੋਂ ਵਰਜਿਆ ਹੈ। ਸੋ ਸਾਡਾ ਸਭ ਦਾ ਫ਼ਰਜ਼ ਹੈ ਕਿ ਅਸੀਂ ਆਪਣੀਆਂ ਧੀਆਂ, ਭੈਣਾਂ, ਮਾਵਾਂ, ਪਤਨੀਆਂ ਨੂੰ ਆਪਣੇ-ਆਪਣੇ ਥਾਂ ਫ਼ਰਜ਼ ਪੂਰੀ ਸੁਤੰਤਰਤਾ ਤੇ ਸਮਰੱਥਾ ਨਾਲ ਨਿਭਾਉਣ ਦੇ ਯੋਗ ਬਣਾਉਣ ਲਈ ਉਨ੍ਹਾਂ ਲਈ ਸੁਰੱਖਿਅਤ ਵਾਤਾਵਰਨ ਦੀ ਉਸਾਰੀ ਕਰੀਏ। ਇਹ ਗੱਲ ਪੂਰੇ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਨਾਲ ਕਹੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ ਕਿ ਜੇਕਰ ਇਸਤਰੀਆਂ ਵਿੱਚ ਮਰਦਾਂ ਵਾਂਗ ਹੀ ਸੁਰੱਖਿਆ ਦੀ ਭਾਵਨਾ ਹੋਵੇ, ਤਾਂ ਉਹ ਉਸ ਨਾਲੋਂ ਵੀ ਵੱਡੇ ਮਾਅਰਕੇ ਮਾਰ ਕੇ ਦਿਖਾ ਸਕਦੀਆਂ ਹਨ, ਜਿਹੜੀ ਉਹ ਅੱਜ ਵਿੱਦਿਆ, ਖੇਡਾਂ, ਵਿਗਿਆਨ, ਤਕਨਾਲੋਜੀ, ਪ੍ਰਸ਼ਾਸਕੀ ਤੇ ਸਿਆਸੀ ਖੇਤਰ ਵਿੱਚ ਮਾਰ ਰਹੀਆਂ ਹਨ ਅਤੇ ਧੀਆਂ, ਭੈਣਾਂ, ਪਤਨੀਆਂ ਤੇ ਮਾਵਾਂ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਸਮਾਜ ਨੂੰ ਖੁਸ਼ੀਆਂ ਤੇ ਖੇੜੇ ਦੇ ਰਹੀਆਂ ਹਨ।

ਹਰ ਧੀ ਨੂੰ ਸਲਾਮ ਹਰ ਮਾਂ ਨੂੰ ਸਲਾਮ,
 ਜਿੱਥੇ ਔਰਤ ਜੰਮੀ ਹਰ ਉਸ ਥਾਂ ਨੂੰ ਸਲਾਮ,

ਜਿਹੜੇ ਸ਼ਬਦਾ ਚ ਇੱਜ਼ਤ ਔਰਤ ਲਈ ਉਸ ਬਾਤ ਨੂੰ ਸਲਾਮ
ਲੱਖ ਦਰਦ ਛੁਪਾ ਕੇ ਹੱਸਦੀ ਜੋ ਉਸ ਔਰਤ ਜਾਤ ਨੂੰ ਸਲਾਮ.....

ਮਨਿੰਦਰ ਕੌਰ
ਬੀ.ਏ. ਭਾਗ ਦੂਜਾ

ਮੋਟੀਵੇਸ਼ਨਲ ਕਹਾਣੀ - ਮੈਂ ਮੂਰਖ ਹਾਂ

ਅੱਧੀ ਛੁੱਟੀ ਵੇਲੇ ਸਕੂਲ ਵਿੱਚ ਸ਼ਰਾਰਤਾਂ ਕਰਦੇ ਜਵਾਕਾਂ ਨੇ ਆਪਣੇ ਇੱਕ ਦੋਸਤ ਦੀ ਪਿੱਠ ਉੱਪਰ ਇੱਕ ਕਾਗਜ਼ ਚਿਪਕਾ ਦਿੱਤਾ ਜਿਸ ਤੇ ਲਿਖਿਆ ਸੀ 'ਮੈਂ ਮੂਰਖ ਹਾਂ' ਤੇ ਸਾਰਿਆ ਨੇ ਸੌਹ ਪਾ ਦਿੱਤੀ ਕੀ ਕੋਈ ਵੀ ਇਸ ਮੁੰਡੇ ਨੂੰ ਕੁੱਝ ਨਹੀਂ ਦੱਸੇਗਾ। ਬੱਚੇ ਵੱਲ ਵੇਖ ਕੇ ਜਮਾਤ ਕਿੰਨਾ ਹੀ ਚਿਰ ਸਵਾਦ ਲੈਂਦੀ ਰਹੀ। ਪਰ ਕਿਸੇ ਨੇ ਉਸ ਨੂੰ ਕੁੱਝ ਨਾ ਦੱਸਿਆ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੋ ਤਿੰਨ ਪੀਰੀਅਡ ਲੰਘ ਗਏ। ਕੁੱਝ ਦੇਰ ਬਾਅਦ ਮੈਥ ਦੀ ਕਲਾਸ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋ ਗਈ। ਮੈਥ ਦੇ ਅਧਿਆਪਕ ਨੇ ਬੋਰਡ ਤੇ ਬਹੁਤ ਔਖਾ ਸਵਾਲ ਲਿਖ ਦਿੱਤਾ। ਬੱਚਿਆਂ ਨੇ ਬਹੁਤ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕੀਤੀ ਪਰ ਕੋਈ ਵੀ ਸਵਾਲ ਹੱਲ ਨਾ ਕਰ ਸਕਿਆ ਆਖਿਰ ਵਿੱਚ ਉਸ ਬੱਚੇ ਦੀ ਵਾਰੀ ਆ ਗਈ। ਜਦੋਂ ਉਸ ਨੇ ਬਲੈਕ ਬੋਰਡ ਤੇ ਲਿਖਣਾ ਸ਼ੁਰੂ ਕੀਤਾ ਤਾਂ ਸਾਰੀ ਜਮਾਤ ਦਾ ਹਾਸਾ ਫੁੱਟ ਪਿਆ। ਦੂਜੇ ਪਾਸੇ ਇਹਨਾਂ ਸਾਰੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਤੋਂ ਅਣਜਾਣ ਆਪਣੀ ਦੁਨੀਆਂ ਵਿੱਚ ਮਗਨ ਉਸ ਬੱਚੇ ਨੇ ਬੋਰਡ ਤੇ ਸਵਾਲ ਹੱਲ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। ਸਭ ਹੈਰਾਨ ਸਨ। ਜਮਾਤ ਚ ਹੁੰਦੀ ਘੁਸਰ-ਮੁਸਰ ਬੰਦ ਹੋ ਗਈ। ਅਧਿਆਪਕ ਨੇ ਤਾੜੀਆਂ ਮਾਰ ਕੇ ਹੋਣਹਾਰ ਬੱਚੇ ਦੀ ਹੌਸਲਾ ਅਫਜਾਈ ਕਰਨ ਨੂੰ ਕਿਹਾ। ਫਿਰ ਉਸ ਬੱਚੇ ਨੂੰ ਪੁੱਛਿਆ ਕਿ ਕੀ ਉਸ ਨੂੰ ਇੱਕ ਕਾਗਜ਼ ਬਾਰੇ ਪਤਾ ਜਿਹੜੇ ਉਸਦੇ ਕਿਸੇ ਸਹਿਪਾਠੀ ਨੇ ਉਸ ਦੀ ਪਿੱਠ ਤੇ ਚਿਪਕਾਇਆ ਸੀ। ਜਿਸ ਕਰਕੇ ਉਹ ਕਿੰਨੀ ਦੇਰ ਤੋਂ ਮਜ਼ਾਕ ਦਾ ਪਾਤਰ ਬਣਿਆ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਬੱਚੇ ਨੇ ਸਿਰ ਹਿਲਾ ਕੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਨਹੀਂ ਅਸਲ ਵਿੱਚ ਉਹ ਇਸ ਤੋਂ ਵਾਕਿਫ਼ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਫਿਰ ਅਧਿਆਪਕ ਨੇ ਬਾਕੀ ਜਮਾਤ ਵੱਲ ਮੂੰਹ ਕਰ ਕੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਇਸ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਮੈਂ ਤੁਹਾਨੂੰ ਸੁਝਾਅ ਦੇਵਾਂ ਮੈਂ ਦੋ ਗੱਲਾਂ ਦੱਸਣੀਆਂ ਚਹਾਂਗਾ। ਪਹਿਲੀ ਇਹ ਕਿ ਆਪਣੇ ਸਵਾਦ ਈਰਖਾ ਜਾਂ ਨਫ਼ਰਤ ਕਾਰਨ ਉਮਰ ਭਰ ਲੋਕ ਤੁਹਾਡੀ ਪਿੱਠ ਕੋਈ ਨਾ ਕੋਈ ਠੱਪਾ ਜਾਂ ਲੇਬਲ ਲਾਉਂਦੇ ਰਹਿਣਗੇ, ਤਾਂ ਜੋ ਉਹ ਤੁਹਾਡੀ ਤਰੱਕੀ ਨੂੰ ਰੋਕ ਸਕਣ। ਜੇਕਰ ਉਸ ਬੱਚੇ ਨੂੰ ਕਾਗਜ਼ ਬਾਰੇ ਪਤਾ ਹੁੰਦਾ ਤਾਂ ਸ਼ਾਇਦ ਉਹ ਕਦੇ ਸਵਾਲ ਹੱਲ ਕਰਨ ਲਈ ਅੱਗੇ ਹੀ ਨਾ ਆਉਂਦਾ। ਇਸ ਲਈ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਠੱਪਿਆਂ ਦੀ ਕਦੇ ਪ੍ਰਵਾਹ ਨਾ ਕਰੋ। ਬਲਕਿ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਚ ਹਰੇਕ ਮੌਕਾ ਸਿੱਖਣ, ਅੱਗੇ ਵਧਣ ਤੇ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਸੁਧਾਰਨ ਲਈ ਵਰਤੋਂ। ਦੂਜਾ ਇਹ ਸਾਫ਼ ਹੈ ਕਿ ਤੁਹਾਡੇ ਵਿੱਚ ਕੋਈ ਵੀ ਇਸ ਬੱਚੇ ਦਾ ਸੱਚਾ ਦੋਸਤ ਨਹੀਂ। ਜਿਹੜਾ ਕਾਗਜ਼ ਹਟਾਉਣ ਬਾਰੇ ਦੱਸ ਦਿੰਦਾ। ਇੱਕ ਗੱਲ ਹਮੇਸ਼ਾ ਯਾਦ ਰੱਖਿਓ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਦੀ ਖ਼ੂਬਸੂਰਤੀ ਇਸ ਵਿੱਚ ਨਹੀਂ ਕੀ ਤੁਹਾਡੇ ਕਿੰਨੇ ਦੋਸਤ ਨੇ ਬਲਕਿ ਇਸ ਗੱਲ ਵਿੱਚ ਹੈ ਕਿ ਉਹਨਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਵਫ਼ਾਦਾਰ ਅਤੇ ਮੁਸੀਬਤ ਸਮੇਂ ਤੁਹਾਡੇ ਨਾਲ ਮੋਢੇ ਨਾਲ ਮੋਢਾ ਜੋੜ ਕੇ ਖੜਨ ਵਾਲੇ ਕਿੰਨੇ ਨੇ। ਹੁਣ ਜਮਾਤ ਵਿੱਚ ਬੈਠੇ ਕਈ ਬੱਚੇ 'ਮੈਂ ਮੂਰਖ ਹਾਂ' ਵਾਲਾ ਕਾਗਜ਼ ਆਪਣੀ ਪਿੱਠ ਤੇ ਚਿਪਕਿਆ ਮਹਿਸੂਸ ਕਰ ਰਹੇ ਸੀ।

ਅਮਨਪ੍ਰੀਤ ਕੌਰ
ਬੀ.ਐੱਸ.ਈ. ਕੰਪਿਊਟਰ ਸਾਇੰਸ, ਭਾਗ ਪਹਿਲਾ

ਜਾਣ-ਪਛਾਣ - ਇੰਟਰਨੈੱਟ ਉਸ ਵਿਵਸਥਾ ਦਾ ਨਾਂ ਹੈ ਜਿਸ ਰਾਹੀਂ ਦੁਨੀਆਂ ਭਰ ਦੇ ਕੰਪਿਊਟਰ ਇਕ ਦੂਜੇ ਨਾਲ ਜੁੜੇ ਹੋਏ ਹਨ ਤੇ ਉਹ ਇੱਕ ਦੂਜੇ ਨੂੰ ਸੰਦੇਸ਼ ਭੇਜ ਤੇ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹਨ, ਅਤੇ ਇੱਕ ਦੂਜੇ ਵਿੱਚ ਮੌਜੂਦ ਸੂਚਨਾ ਦਾ ਆਦਾਨ-ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹਨ। ਇਹ ਸਾਧਨਾਂ ਦਾ ਇੱਕ ਅਜਿਹਾ ਸਮੁੰਦਰ ਹੈ, ਜਿਹੜਾ ਇੰਤਜ਼ਾਰ ਕਰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਉਸੀ ਇਸ ਨੂੰ ਰਿੜਕੇ ਤੇ ਇਸ ਵਿੱਚੋਂ ਚੌਦਾਂ ਨਹੀਂ ਅਣਗਿਣਤ ਰਤਨ ਕੱਢੇ। ਇਸ ਵਿੱਚ ਵਣਜ ਵਪਾਰ ਦੇ ਅਸੀਮਿਤ ਸੁੱਭ ਮੌਕੇ ਮੌਜੂਦ ਹਨ। ਇਹ ਆਪਣੇ ਕੰਮਾਂ ਲਈ ਸੂਚਨਾ ਦਾ ਆਦਾਨ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਕਿੱਤਾਕਾਰਾਂ ਲਈ ਇਹ ਬਹੁਮੁੱਲੀ ਤੇ ਅਮੁੱਕ ਖਾਣ ਹੈ। ਇਸ ਵਿੱਚ ਮੌਜੂਦਾ ਸੈਕੜੇ ਅਜਿਹੀਆਂ ਲਾਇਬਰੇਰੀਆਂ ਅਤੇ ਆਰਕਾਈਵਾਂ ਤੁਹਾਡੀਆਂ ਉੱਗਲਾਂ ਦੇ ਪੋਟਿਆਂ ਉੱਤੇ ਖੁੱਲ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ। ਵਿਦਵਾਨਾਂ ਲਈ ਇਸ ਵਿੱਚ ਸੋਧ-ਪੱਤਰਾਂ ਲਈ ਖੋਜ ਤੇ ਵਪਾਰੀਆਂ ਲਈ ਵਪਾਰ ਕਰਨ ਦੇ ਅਨੇਕਾਂ ਬਹੁਮੁੱਲੇ ਸੌਮੇ ਮੌਜੂਦ ਹਨ। ਇਸਦੇ ਨਾਲ ਹੀ ਇਸ ਵਿੱਚ ਉਹ ਸ਼ੈਤਾਨੀ ਸਮੱਗਰੀ ਤੇ ਪਾਤਰ ਵੀ ਛਿਪੇ ਹੋਏ ਹਨ। ਜਿਹੜੇ ਆਪਣੀ ਵਿਨਾਸ਼ਕਾਰੀ ਭੂਮਿਕਾ ਅਦਾ ਕਰਨ ਲਈ ਤਿਆਰ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ। ਜੇਕਰ ਹੋਰ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਇੰਟਰਨੈੱਟ ਸਮੇਂ ਦਾ ਨਾਸ਼ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਤਾਂ ਜ਼ਰੂਰ ਹੀ ਮੰਨਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਸਦੇ ਬਾਵਜੂਦ ਵੀ ਇਹ ਭਵਿੱਖ ਦੀ ਅਜਿਹੀ ਤਕਨਾਲੋਜੀ ਹੈ, ਜਿਹੜੀ ਸਾਡੀ ਤੇ ਸਾਡੇ ਬੱਚਿਆਂ ਦੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਨੂੰ ਨਿਸਚੇ ਹੀ ਤੇਜ਼, ਸੁਚੇਤ ਤੇ ਖੂਬਸੂਰਤ ਬਣਾਏਗੀ।

ਇੰਟਰਨੈੱਟ ਕੀ ਹੈ ? - ਇਹ ਇੱਕ ਡਾਟਾ ਸੰਚਾਰ ਸਿਸਟਮ ਹੈ ਜਿਹੜਾ ਕਿ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਥਾਵਾਂ ਉੱਤੇ ਪਏ ਕੰਪਿਊਟਰਾਂ ਨੂੰ ਆਪਸ ਵਿੱਚ ਜੋੜ ਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਇੱਕ ਨੈੱਟਵਰਕ ਤਿਆਰ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਨੈੱਟਵਰਕ ਲੋਕਲ ਖੇਤਰ (LAN) ਚੌੜੇ ਖੇਤਰ (WAN) ਜਾਂ ਸੰਸਾਰ ਵਿਆਪੀ (WWW) ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਸਰਲ ਰੂਪ ਨੈੱਟਵਰਕ ਲਈ ਘੱਟੋ ਘੱਟ ਦੋ ਕੰਪਿਊਟਰਾਂ ਦੀ ਜ਼ਰੂਰਤ ਹੈ। ਜਿਹੜੇ ਇੱਕ ਤਾਰ ਨਾਲ ਆਪਣੇ ਵਿੱਚ ਜੁੜ ਕੇ ਸੂਚਨਾ ਦਾ ਅਦਾਨ-ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਪਰੰਤੂ ਇਸਦਾ ਗੁੰਝਲਦਾਰ ਰੂਪ ਇੰਟਰਨੈੱਟ ਕਹਾਉਂਦਾ ਹੈ। ਜਿਸਦਾ ਪਸਾਰ ਵਿਸ਼ਵ ਵਿਆਪੀ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।

ਇੰਟਰਨੈੱਟ ਦੀ ਪਹਿਲੀ ਪੀੜ੍ਹੀ - ਆਰੰਭ ਵਿੱਚ ਇੰਟਰਨੈੱਟ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਬਹੁਤ ਗੁਪਤ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਇਹ ਸਿਸਟਮ ਮੁੱਖ ਤੌਰ ਤੇ ਸਰਕਾਰੀ ਸੰਸਥਾਵਾਂ ਵਿੱਦਿਅਕ ਸੰਸਥਾਵਾਂ ਤੇ ਖੋਜ ਸੰਸਥਾਵਾਂ ਦੁਆਰਾ ਹੀ ਜਾਣਿਆ ਅਤੇ ਵਰਤਿਆ ਜਾਂਦਾ ਸੀ। ਇਸ ਦੀ ਮੁੱਢਲੀ ਵਰਤੋਂ ਇਲੈਕਟ੍ਰਾਨਿਕ ਮੇਲ (E-Mail) ਲਈ ਵੀ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਤਰਾਂ ਇਸ ਦੀ ਨਿੱਜੀ ਜਾਂ ਵਣਜ-ਵਪਾਰ ਲਈ ਵਰਤੋਂ ਉੱਤੇ ਰੋਕਾਂ ਲੱਗੀਆਂ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ। ਇਸ ਨੂੰ ਇੰਟਰਨੈੱਟ ਦੀ ਪਹਿਲੀ ਪੀੜ੍ਹੀ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਦੂਜੀ ਪੀੜ੍ਹੀ ਦਾ ਇੰਟਰਨੈੱਟ-ਦੂਜੀ ਪੀੜ੍ਹੀ ਦੇ ਇੰਟਰਨੈੱਟ ਦਾ ਆਰੰਭ ਬੀਤੀ ਸਦੀ ਦੇ ਅੰਤਮ ਦਹਾਕੇ ਦੇ ਸ਼ੁਰੂ ਵਿੱਚ ਹੋਇਆ ਪਰ ਅਜੇ ਵੀ ਖੁੱਲ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਕੁੱਝ ਸਮੇਂ ਵਿੱਚ ਹੀ ਅਮਰੀਕਾ ਵਿੱਚ ਬਹੁਤ ਸਾਰੀਆਂ ਕੰਪਿਊਟਰ ਸੰਚਾਰ-ਸੇਵਾ ਸੰਸਥਾਵਾਂ ਨੇ ਇੰਟਰਨੈੱਟ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧ ਜੋੜਿਆ ਗਿਆ ਕਰੋੜਾਂ ਨਾਨ-ਤਕਨੀਕੀ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਪਹਿਲੀ ਵਾਰੀ ਇੰਟਰਨੈੱਟ ਉੱਤੇ ਸੰਚਾਰ ਦਾ ਥਰਥਰਾਹਟ ਭਰਿਆ ਮਜ਼ਾ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਇਆ ਇਸ ਸਮੇਂ ਇੰਟਰਨੈੱਟ ਨੂੰ ਵਪਾਰਕ ਸੰਸਥਾਵਾਂ ਲਈ ਖੋਲ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ, ਜਿਸ ਨਾਲ ਇਹ ਪੂਰੀ ਤਰਾਂ ਆਮ ਲੋਕਾਂ ਤਕ ਨਾ ਗਿਆ। ਇਸ ਲਈ ਸਾਨੂੰ ਕੰਪਿਊਟਰ, ਮੌਡਮ, ਟੈਲੀਫੋਨ ਲਾਈਨ, ਸੰਚਾਰ ਸਾਫਟ ਵੇਅਰ ਅਤੇ ਇੰਟਰਨੈੱਟ ਸੇਵਾ ਦੇਣ ਵਾਲੀ ਸੰਸਥਾ ਤੋਂ ਪ੍ਰਾਪਤ ਅਕਾਊਂਟ ਨੰਬਰ ਦੀ ਜ਼ਰੂਰਤ ਪੈਦੀ ਹੈ। ਇੰਟਰਨੈੱਟ ਅਕਾਊਂਟ ਨੰਬਰ ਅਸੀਂ ਕਿਸੇ ਵੀ ਇੰਟਰਨੈੱਟ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਸੰਸਥਾ ਤੋਂ ਨਿਸਚਿਤ ਘੰਟਿਆਂ ਲਈ ਮਿੱਥੀ ਹੋਈ ਰਕਮ ਦੇ ਕੇ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹਾਂ। ਇਸਦੇ ਨਾਲ ਹੀ ਉਹ ਯੂਜ਼ਰ ਨੇਮ (User Name) ਦੀ ਮਨਜ਼ੂਰੀ ਵੀ

ਦਿੰਦੀ ਹੈ। ਇੰਟਰਨੈੱਟ ਅਕਾਊਂਟ ਤੇ ਯੂਜ਼ਰ ਨੇਮ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ ਮਗਰੋਂ ਸੇਵਾ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਸੰਸਥਾ ਦਾ ਮਾਹਿਰ ਸਾਫ਼ ਕੰਪਿਊਟਰ ਨੂੰ ਆਪਣੀ ਸੰਸਥਾ ਨਾਲ ਜੋੜ ਦਿੰਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਪਿੱਛੋਂ ਅਸੀਂ ਆਪਣੇ ਕੰਪਿਊਟਰ ਅਤੇ ਮੌਡਮ ਨੂੰ ਚਾਲੂ ਕਰ ਕੇ ਕੰਪਿਊਟਰ ਸਕਰੀਨ ਉੱਤੇ ਇੰਟਰਨੈੱਟ ਸੇਵਾ ਦੇਣ ਵਾਲੀ ਸੰਸਥਾ ਦੇ ਨਾਂ ਨੂੰ ਮਾਊਸ ਨਾਲ ਕਲਿੱਕ ਕਰ ਕੇ ਉਸ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧ ਸਥਾਪਿਤ ਕਰ ਲੈਂਦੇ ਹਾਂ ਫਿਰ ਅਸੀਂ ਆਪਣਾ ਯੂਜ਼ਰ ਤੇ ਕੋਡ ਨੰਬਰ ਜੋ ਕਿ ਗੁਪਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਨੂੰ ਫੀਡ ਕਰਨ ਮਗਰੋਂ ਇੰਟਰਨੈੱਟ ਨਾਲ ਜੁੜ ਜਾਂਦੇ ਹਾਂ।

ਜੇਕਰ ਅਸੀਂ ਈ-ਮੇਲ ਭੇਜਣੀ ਜਾ ਦੇਖਣੀ ਹੋਵੇ, ਤਾਂ ਅਸੀਂ ਆਊਟ ਲੁਕ ਐਕਸਪ੍ਰੈਸ ਨੂੰ ਕਲਿੱਕ ਕਰ ਕੇ ਈ-ਮੇਲ ਭੇਜਦੇ ਜਾਂ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਦੇ ਹਾਂ, ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਇੰਟਰਨੈੱਟ ਐਕਸਪਲੋਰਰ ਨੂੰ ਕਲਿੱਕ ਕਰਨ ਮਗਰੋਂ ਜਿਹੜੀ ਜਾਂ ਜਿਸ ਕਿਸਮ ਦੀ ਸੂਚਨਾ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨੀ ਹੋਵੇ ਉਸਦੇ ਵੈਬਸਾਈਟ ਦਾ ਐਡਰੈਸ ਫੀਡ ਕਰਦੇ ਹਾਂ, ਜਿਸ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧਿਤ ਵੈਬਸਾਈਟ ਖੁੱਲ੍ਹ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਤੇ ਅਸੀਂ ਉਸ ਤੋਂ ਲੋੜੀਂਦੀ ਸੂਚਨਾ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰ ਲੈਂਦੇ ਹਾਂ। ਇੰਟਰਨੈੱਟ ਤੋਂ ਸੂਚਨਾ ਲੈਣ ਲਈ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਸਾਫਟ ਵੇਅਰ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਵਰਤੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਜਿਵੇਂ ਗੱਫਿਰ (www) ਤੇ ਮੌਸੈਕ ਆਦਿ। ਇੰਟਰਨੈੱਟ ਨਾਲ ਜੁੜ ਕੇ ਅਸੀਂ (chat) ਜਾਂ ਟੈਲੀਫੋਨ ਵੀ ਕਰਦੇ ਹਾਂ ਤੇ ਹੋਰ ਕੰਮ ਵੀ ਕਰ ਲੈਂਦੇ ਹਾਂ। ਇੰਟਰਨੈੱਟ ਰਾਹੀਂ ਅਸੀਂ ਕਿਸੇ ਵੀ ਵੈਬਸਾਈਟ ਤੋਂ ਕੋਈ ਵੀ ਸੂਚਨਾ ਆਪਣੇ ਕੰਪਿਊਟਰ ਤੇ ਲਿਆ ਸਕਦੇ ਹਾਂ ਤੇ ਜਦੋਂ ਕੰਪਿਊਟਰ ਨੂੰ ਅਜਿਹਾ ਕੋਈ ਕੰਮ ਦੇ ਦਿੱਤਾ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਉਹ ਉਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਹੋਰ ਕੰਮ ਕਰਦਾ ਹੋਇਆ ਜਾਂ ਸਾਡੇ ਸੁੱਤਿਆਂ ਵੀ ਉਹ ਕੰਮ ਕਰ ਦਿੰਦਾ ਹੈ। ਅਸੀਂ ਕੰਪਿਊਟਰ ਤੋਂ ਤੇਜ਼ੀ ਨਾਲ ਕੰਮ ਲੈ ਸਕਦੇ ਹਾਂ, ਤੇ ਉਸ ਵਿੱਚ ਅਜਿਹਾ ਪ੍ਰਬੰਧ ਵੀ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।

ਸੰਚਾਰ ਸੇਵਾਵਾਂ - ਇੰਟਰਨੈੱਟ ਉੱਤੇ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਣ ਵਾਲੀਆਂ ਸੰਚਾਰ ਸੇਵਾਵਾਂ ਨੂੰ ਅਸੀਂ ਦੋ ਭਾਗਾਂ ਵਿੱਚ ਵੰਡ ਸਕਦੇ ਹਾਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਇੱਕ ਹੈ ਵਿਅਕਤੀ ਤੱਕ ਸੰਚਾਰ ਸੇਵਾਵਾਂ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚ

(ੳ) ਈ-ਮੇਲ (E-Mail)   (ਅ) ਗੱਲ-ਬਾਤ (Chat)   (ੲ) ਟੈਲੀ ਫੋਨ

ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਈ-ਮੇਲ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਧ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਦੂਜੀ ਸੰਚਾਰ ਸੇਵਾ ਹੈ, ਵਿਅਕਤੀ ਤੋਂ ਗਰੁੱਪ ਤੱਕ ਹੈ। ਇਸ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਵਿਅਕਤੀ ਸੰਚਾਰ ਦੇ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਥਾਵਾਂ ਤੇ ਬੈਠੇ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਵਿਅਕਤੀਆਂ ਜਾਂ ਗਰੁੱਪਾਂ ਨਾਲ ਆਹਮੋ-ਸਾਹਮਣੇ ਵਿਚਾਰ-ਵਟਾਂਦਰਾ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਇੰਟਰਨੈੱਟ ਉੱਤੇ ਸੂਚਨਾ ਦਾ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਣਾ ਸ਼ਾਇਦ ਇਸਦੀ ਲੋਕ ਪ੍ਰਿਅਤਾ ਦਾ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਡਾ ਕਾਰਨ ਹੈ, ਜਿਸ ਕਰਕੇ ਇੰਟਰਨੈੱਟ ਹਰ ਘਰ ਵਿੱਚ ਆਪਣਾ ਸਥਾਨ ਬਣਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਵਿਸ਼ਵ ਵਿਆਪੀ ਵੈਬ (www) ਇੱਕ ਤਰਾਂ ਨਾਲ ਸਭ ਪਾਸੇ ਪਸਰਿਆ ਹੋਇਆ ਮਲਟੀਮੀਡੀਆ ਹਾਈਪਰਮੀਡੀਆ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਨ ਸਿਸਟਮ ਹੈ। ਭਵਿੱਖ-ਇੰਟਰਨੈੱਟ ਵਿੱਚ ਪੈਦਾ ਹੋ ਰਹੇ ਨਵੇਂ ਝੁਕਾਅ ਅਤੇ ਤਕਨੀਕਾਂ ਇਸ ਗੱਲ ਦੀਆਂ ਸੂਚਕ ਹਨ ਕਿ ਭਵਿੱਖ ਵਿੱਚ ਇਸਦਾ ਮਨੁੱਖੀ ਜੀਵਨ ਵਿੱਚ ਕਿੰਨਾਂ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਰੋਲ ਹੋਵੇਗਾ। ਇੰਟਰਨੈੱਟ ਉੱਤੇ ਖ਼ਬਰਾਂ ਦੀ ਤਟਫਟ ਆਨਲਾਈਨ ਰਿਪੋਰਟਿੰਗ ਜਾਂ ਵੈਬ-ਕਾਸਟਿੰਗ ਨੇ ਖ਼ਬਰਾਂ ਪੁਚਾਉਣ ਦੇ ਖੇਤਰ ਵਿੱਚ ਨਵੇਂ ਪਸਾਰ ਖੋਲ੍ਹ ਦਿੱਤੇ ਹਨ ਤੇ ਮਲਟੀਮੀਡੀਆ ਇੰਟਰਨੈੱਟ ਦਾ ਇੱਕ ਅਟੁੱਟ ਹਿੱਸਾ ਬਣ ਗਿਆ ਹੈ।

ਈ-ਕਾਮਰਸ ਦਾ ਵਿਕਾਸ- ਈ-ਕਾਮਰਸ ਵਿਕਾਸ ਦੀ ਦੂਜੀ ਪੀੜ੍ਹੀ ਦੇ ਇੰਟਰਨੈੱਟ ਦੀ ਇੱਕ ਹੋਰ ਹੈਰਾਨ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਦੇਣ ਹੈ, ਜਿਸ ਨਾਲ ਇਸ ਮਾਧਿਅਮ ਦੀ ਸਮਰੱਥਾ ਦੀ ਖੋਜ ਕਰਨ ਲਈ ਵੱਧ ਤੋਂ ਵੱਧ ਕੰਪਨੀਆਂ ਅੱਗੇ ਆ ਰਹੀਆਂ ਹਨ ਅਤੇ ਇੰਟਰਨੈੱਟ ਉੱਤੇ ਉਹ ਸੱਚਮੁੱਚ ਦੇ ਸ਼ੋ-ਰੂਮ ਸਥਾਪਤ ਕਰ ਰਹੀਆਂ ਹਨ ਅਤੇ ਦੁਨੀਆਂ ਵਿੱਚ ਕਿਸੇ ਥਾਂ ਇੰਟਰਨੈੱਟ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਵਿਅਕਤੀ ਮਾਊਸ ਨੂੰ ਕਲਿੱਕ ਕਰਕੇ ਪਹੁੰਚ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਉਸ ਉੱਤੇ ਕੈਟਾਲਾਗ,

ਨਾਲ ਹੀ ਮਿਲਦੇ ਹਨ। ਉਸਦੇ ਸਾਰੇ ਚਾਅ-ਮਲੂਰ, ਖੂਬਸੂਰਤੀ ਤੇ ਪੜ੍ਹਾਈ-ਲਿਖਾਈ ਉਦੋਂ ਖੂਹ ਵਿੱਚ ਪੈ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਜਦੋਂ ਸਹੁਰਿਆਂ ਦੇ ਘਰ ਵਿੱਚ ਉਸ ਨਾਲ ਮੁੱਲ-ਖਰੀਦੇ ਪਸ਼ੂ ਵਰਗਾ ਵਿਹਾਰ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਤੇ ਦਾਜ ਦੇ ਲਾਲਚੀ ਸਹੁਰਿਆਂ ਤੇ ਪਤੀ ਦੀਆਂ ਮੰਗਾਂ ਪੂਰੀਆਂ ਨਾ ਕੀਤੇ ਜਾਣ ਉੱਤੇ ਉਸਨੂੰ ਤਾਹਨੇ ਮਾਰੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਤੇ ਅਣਮਨੁੱਖੀ ਤਸੱਦਦ ਕਰਦਿਆਂ ਉਸਨੂੰ ਜ਼ਹਿਰ ਦੇ ਕੇ ਮਾਰ ਦਿੱਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਅਸੁਰੱਖਿਆ ਦੀ ਭਾਵਨਾ ਦੀ ਜਕੜ - ਅਜਿਹੇ ਵਾਤਾਵਰਨ ਵਿੱਚ ਵਿਚਰ ਰਹੀ ਇਸਤਰੀ, ਭਾਵੇਂ ਉਸ ਦੇ ਨਾਲ ਇਹ ਸਾਰਾ ਕੁੱਝ ਨਾ ਵੀ ਵਾਪਰੇ, ਪਰ ਉਹ ਇਧਰੋਂ-ਉਧਰੋਂ ਸੁਣ ਕੇ, ਟੈਲੀਵਿਜ਼ਨ ਦੇਖ ਕੇ ਤੇ ਅਖ਼ਬਾਰਾਂ ਵਿੱਚ ਪੜ੍ਹ ਕੇ ਕਦੇ ਵੀ ਤੇ ਕਿਸੇ ਸਥਿਤੀ ਵਿੱਚ ਵੀ ਸੁਰੱਖਿਅਤ ਮਹਿਸੂਸ ਨਹੀਂ ਕਰਦੀ ਤੇ ਨਾ ਹੀ ਉਸਦਾ ਕਾਨੂੰਨ ਲਾਗੂ ਕਰਨ ਵਾਲੀਆਂ ਏਜੰਸੀਆਂ ਵਿੱਚ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਬਣਦਾ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਨੇਕ-ਨੀਅਤੀ ਨਾਲ ਉਸਦੀ ਮਦਦ ਲਈ ਬਹੁੜਨਗੀਆਂ ਜਾਂ ਉਹ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਹੱਥਾਂ ਵਿੱਚ ਸੁਰੱਖਿਅਤ ਰਹੇਗੀ। ਇਹ ਸਥਿਤੀ ਵਿੱਚ ਅਸੁਰੱਖਿਆ ਦੀ ਭਾਵਨਾ ਉਸਦੇ ਦਿਲ ਨੂੰ ਹਰ ਸਮੇਂ ਜਕੜੀ ਰੱਖਦੀ ਹੈ।

ਬਚਪਨ ਰੁਲ ਜਾਂਦਾ
 ਮਾਪਿਆ ਦੇ ਘਰ
 ਸਹੁਰੇ ਘਰ ਰੁਲਦੀ
 ਜਵਾਨੀ ਵਿੱਚ
 ਬੁਢਾਪੇ ਪੁੱਤਾਂ ਵੱਸ ਪੈ ਜਾਂਦੀ
 ਬਸ ਇੰਨੀ ਹੀ ਹੈ ਇੱਕ
 ਔਰਤ ਦੀ ਕਹਾਣੀ

ਸਾਰ ਅੰਸ਼ - ਇਸਤਰੀ ਦੀ ਅਜਿਹੀ ਤਣਾਓ ਭਰੀ ਮਾਨਸਿਕ ਅਵਸਥਾ ਨੂੰ ਕਿਸੇ ਪ੍ਰਕਾਰ ਵੀ ਸਮਾਜ ਲਈ ਉਸਾਰੂ ਨਹੀਂ ਕਿਹਾ ਜਾ ਸਕਦਾ। ਅਜਿਹੀ ਸਥਿਤੀ ਵਿੱਚ ਉਹ ਕਦੇ ਵੀ ਮਾਨਸਿਕ ਤੇ ਸਰੀਰਕ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਸਿਹਤਮੰਦ ਨਹੀਂ ਰਹਿ ਸਕਦੀ। ਉਸਨੂੰ ਅਜਿਹੀ ਤਣਾਓ ਭਰੀ ਸਥਿਤੀ ਵਾਲਾ ਵਾਤਾਵਰਨ 21 ਵੀਂ ਸਦੀ ਦੇ ਮਰਦ ਦੇ ਸੱਭਿਅਕ ਹੋਣ ਦੀ ਗਵਾਹੀ ਨਹੀਂ ਭਰਦਾ। ਇਸ ਨਾਲ ਉਹ ਸਮਾਜ ਦਾ ਕੁੱਝ ਸੁਆਰਦਾ ਨਹੀਂ, ਸਗੋਂ ਵਿਗਾੜਦਾ ਹੈ।

ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਨੇ ਇਸਤਰੀ ਨੂੰ ਰਾਜਿਆਂ ਦੀ ਜਣਨੀ ਦੱਸ ਕੇ ਮਰਦ ਨੂੰ ਉਸ ਪ੍ਰਤੀ ਗੈਰ-ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀ ਭਰਿਆ ਰਵੱਈਆ ਅਖ਼ਤਿਆਰ ਕਰਨ ਤੋਂ ਵਰਜਿਆ ਹੈ। ਸੋ ਸਾਡਾ ਸਭ ਦਾ ਫ਼ਰਜ਼ ਹੈ ਕਿ ਅਸੀਂ ਆਪਣੀਆਂ ਧੀਆਂ, ਭੈਣਾਂ, ਮਾਵਾਂ, ਪਤਨੀਆਂ ਨੂੰ ਆਪਣੇ-ਆਪਣੇ ਥਾਂ ਫ਼ਰਜ਼ ਪੂਰੀ ਸੁਤੰਤਰਤਾ ਤੇ ਸਮਰੱਥਾ ਨਾਲ ਨਿਭਾਉਣ ਦੇ ਯੋਗ ਬਣਾਉਣ ਲਈ ਉਨ੍ਹਾਂ ਲਈ ਸੁਰੱਖਿਅਤ ਵਾਤਾਵਰਨ ਦੀ ਉਸਾਰੀ ਕਰੀਏ। ਇਹ ਗੱਲ ਪੂਰੇ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਨਾਲ ਕਹੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ ਕਿ ਜੇਕਰ ਇਸਤਰੀਆਂ ਵਿੱਚ ਮਰਦਾਂ ਵਾਂਗ ਹੀ ਸੁਰੱਖਿਆ ਦੀ ਭਾਵਨਾ ਹੋਵੇ, ਤਾਂ ਉਹ ਉਸ ਨਾਲੋਂ ਵੀ ਵੱਡੇ ਮਾਅਰਕੇ ਮਾਰ ਕੇ ਦਿਖਾ ਸਕਦੀਆਂ ਹਨ, ਜਿਹੜੀ ਉਹ ਅੱਜ ਵਿੱਦਿਆ, ਖੇਡਾਂ, ਵਿਗਿਆਨ, ਤਕਨਾਲੋਜੀ, ਪ੍ਰਸ਼ਾਸਕੀ ਤੇ ਸਿਆਸੀ ਖੇਤਰ ਵਿੱਚ ਮਾਰ ਰਹੀਆਂ ਹਨ ਅਤੇ ਧੀਆਂ, ਭੈਣਾਂ, ਪਤਨੀਆਂ ਤੇ ਮਾਵਾਂ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਸਮਾਜ ਨੂੰ ਖੁਸ਼ੀਆਂ ਤੇ ਖੇਡੇ ਦੇ ਰਹੀਆਂ ਹਨ।

ਹਰ ਧੀ ਨੂੰ ਸਲਾਮ ਹਰ ਮਾਂ ਨੂੰ ਸਲਾਮ,
 ਜਿੱਥੇ ਔਰਤ ਜੰਮੀ ਹਰ ਉਸ ਥਾਂ ਨੂੰ ਸਲਾਮ,

ਜਿਹੜੇ ਸ਼ਬਦਾ ਚ ਇੱਜ਼ਤ ਔਰਤ ਲਈ ਉਸ ਬਾਤ ਨੂੰ ਸਲਾਮ
ਲੱਖ ਦਰਦ ਛੁਪਾ ਕੇ ਹੱਸਦੀ ਜੋ ਉਸ ਔਰਤ ਜਾਤ ਨੂੰ ਸਲਾਮ.....

ਮਨਿੰਦਰ ਕੌਰ
ਬੀ.ਏ. ਭਾਗ ਦੂਜਾ

ਮੋਟੀਵੇਸ਼ਨਲ ਕਹਾਣੀ - ਮੈਂ ਮੂਰਖ ਹਾਂ

ਅੱਧੀ ਛੁੱਟੀ ਵੇਲੇ ਸਕੂਲ ਵਿੱਚ ਸ਼ਰਾਰਤਾਂ ਕਰਦੇ ਜਵਾਕਾਂ ਨੇ ਆਪਣੇ ਇੱਕ ਦੋਸਤ ਦੀ ਪਿੱਠ ਉੱਪਰ ਇੱਕ ਕਾਗਜ਼ ਚਿਪਕਾ ਦਿੱਤਾ ਜਿਸ ਤੇ ਲਿਖਿਆ ਸੀ 'ਮੈਂ ਮੂਰਖ ਹਾਂ' ਤੇ ਸਾਰਿਆ ਨੇ ਸੌਹ ਪਾ ਦਿੱਤੀ ਕੀ ਕੋਈ ਵੀ ਇਸ ਮੁੰਡੇ ਨੂੰ ਕੁੱਝ ਨਹੀਂ ਦੱਸੇਗਾ। ਬੱਚੇ ਵੱਲ ਵੇਖ ਕੇ ਜਮਾਤ ਕਿੰਨਾ ਹੀ ਚਿਰ ਸਵਾਦ ਲੈਂਦੀ ਰਹੀ। ਪਰ ਕਿਸੇ ਨੇ ਉਸ ਨੂੰ ਕੁੱਝ ਨਾ ਦੱਸਿਆ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਤਿੰਨ ਪੀਰੀਅਡ ਲੰਘ ਗਏ। ਕੁੱਝ ਦੇਰ ਬਾਅਦ ਮੈਥ ਦੀ ਕਲਾਸ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋ ਗਈ। ਮੈਥ ਦੇ ਅਧਿਆਪਕ ਨੇ ਬੋਰਡ ਤੇ ਬਹੁਤ ਔਖਾ ਸਵਾਲ ਲਿਖ ਦਿੱਤਾ। ਬੱਚਿਆਂ ਨੇ ਬਹੁਤ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕੀਤੀ ਪਰ ਕੋਈ ਵੀ ਸਵਾਲ ਹੱਲ ਨਾ ਕਰ ਸਕਿਆ ਆਖਿਰ ਵਿੱਚ ਉਸ ਬੱਚੇ ਦੀ ਵਾਰੀ ਆ ਗਈ। ਜਦੋਂ ਉਸ ਨੇ ਬਲੈਕ ਬੋਰਡ ਤੇ ਲਿਖਣਾ ਸ਼ੁਰੂ ਕੀਤਾ ਤਾਂ ਸਾਰੀ ਜਮਾਤ ਦਾ ਹਾਸਾ ਫੁੱਟ ਪਿਆ। ਦੂਜੇ ਪਾਸੇ ਇਹਨਾਂ ਸਾਰੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਤੋਂ ਅਣਜਾਣ ਆਪਣੀ ਦੁਨੀਆਂ ਵਿੱਚ ਮਗਨ ਉਸ ਬੱਚੇ ਨੇ ਬੋਰਡ ਤੇ ਸਵਾਲ ਹੱਲ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। ਸਭ ਹੈਰਾਨ ਸਨ। ਜਮਾਤ ਚ ਹੁੰਦੀ ਘੁਸਰ-ਮੁਸਰ ਬੰਦ ਹੋ ਗਈ। ਅਧਿਆਪਕ ਨੇ ਤਾੜੀਆਂ ਮਾਰ ਕੇ ਹੋਣਹਾਰ ਬੱਚੇ ਦੀ ਹੌਸਲਾ ਅਫਜਾਈ ਕਰਨ ਨੂੰ ਕਿਹਾ। ਫਿਰ ਉਸ ਬੱਚੇ ਨੂੰ ਪੁੱਛਿਆ ਕਿ ਕੀ ਉਸ ਨੂੰ ਇੱਕ ਕਾਗਜ਼ ਬਾਰੇ ਪਤਾ ਜਿਹੜੇ ਉਸਦੇ ਕਿਸੇ ਸਹਿਪਾਠੀ ਨੇ ਉਸ ਦੀ ਪਿੱਠ ਤੇ ਚਿਪਕਾਇਆ ਸੀ। ਜਿਸ ਕਰਕੇ ਉਹ ਕਿੰਨੀ ਦੇਰ ਤੋਂ ਮਜ਼ਾਕ ਦਾ ਪਾਤਰ ਬਣਿਆ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਬੱਚੇ ਨੇ ਸਿਰ ਹਿਲਾ ਕੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਨਹੀਂ ਅਸਲ ਵਿੱਚ ਉਹ ਇਸ ਤੋਂ ਵਾਕਿਫ਼ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਫਿਰ ਅਧਿਆਪਕ ਨੇ ਬਾਕੀ ਜਮਾਤ ਵੱਲ ਮੂੰਹ ਕਰ ਕੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਇਸ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਮੈਂ ਤੁਹਾਨੂੰ ਸੁਝਾਅ ਦੇਵਾਂ ਮੈਂ ਦੋ ਗੱਲਾਂ ਦੱਸਣੀਆਂ ਚਹਾਂਗਾ। ਪਹਿਲੀ ਇਹ ਕਿ ਆਪਣੇ ਸਵਾਦ ਈਰਖਾ ਜਾਂ ਨਫਰਤ ਕਾਰਨ ਉਮਰ ਭਰ ਲੋਕ ਤੁਹਾਡੀ ਪਿੱਠ ਕੋਈ ਨਾ ਕੋਈ ਠੱਪਾ ਜਾਂ ਲੇਬਲ ਲਾਉਂਦੇ ਰਹਿਣਗੇ, ਤਾਂ ਜੋ ਉਹ ਤੁਹਾਡੀ ਤਰੱਕੀ ਨੂੰ ਰੋਕ ਸਕਣ। ਜੇਕਰ ਉਸ ਬੱਚੇ ਨੂੰ ਕਾਗਜ਼ ਬਾਰੇ ਪਤਾ ਹੁੰਦਾ ਤਾਂ ਸ਼ਾਇਦ ਉਹ ਕਦੇ ਸਵਾਲ ਹੱਲ ਕਰਨ ਲਈ ਅੱਗੇ ਹੀ ਨਾ ਆਉਂਦਾ। ਇਸ ਲਈ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਠੱਪਿਆਂ ਦੀ ਕਦੇ ਪ੍ਰਵਾਹ ਨਾ ਕਰੋ। ਬਲਕਿ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਚ ਹਰੇਕ ਮੌਕਾ ਸਿੱਖਣ, ਅੱਗੇ ਵਧਣ ਤੇ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਸੁਧਾਰਨ ਲਈ ਵਰਤੋਂ। ਦੂਜਾ ਇਹ ਸਾਫ਼ ਹੈ ਕਿ ਤੁਹਾਡੇ ਵਿੱਚ ਕੋਈ ਵੀ ਇਸ ਬੱਚੇ ਦਾ ਸੱਚਾ ਦੋਸਤ ਨਹੀਂ। ਜਿਹੜਾ ਕਾਗਜ਼ ਹਟਾਉਣ ਬਾਰੇ ਦੱਸ ਦਿੰਦਾ। ਇੱਕ ਗੱਲ ਹਮੇਸ਼ਾ ਯਾਦ ਰੱਖਿਓ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਦੀ ਖੂਬਸੂਰਤੀ ਇਸ ਵਿੱਚ ਨਹੀਂ ਕੀ ਤੁਹਾਡੇ ਕਿੰਨੇ ਦੋਸਤ ਨੇ ਬਲਕਿ ਇਸ ਗੱਲ ਵਿੱਚ ਹੈ ਕਿ ਉਹਨਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਵਫ਼ਾਦਾਰ ਅਤੇ ਮੁਸੀਬਤ ਸਮੇਂ ਤੁਹਾਡੇ ਨਾਲ ਮੋਢੇ ਨਾਲ ਮੋਢਾ ਜੋੜ ਕੇ ਖੜਨ ਵਾਲੇ ਕਿੰਨੇ ਨੇ। ਹੁਣ ਜਮਾਤ ਵਿੱਚ ਬੈਠੇ ਕਈ ਬੱਚੇ 'ਮੈਂ ਮੂਰਖ ਹਾਂ' ਵਾਲਾ ਕਾਗਜ਼ ਆਪਣੀ ਪਿੱਠ ਤੇ ਚਿਪਕਿਆ ਮਹਿਸੂਸ ਕਰ ਰਹੇ ਸੀ।

ਅਮਨਪ੍ਰੀਤ ਕੌਰ
ਬੀ.ਐੱਸ.ਈ. ਕੰਪਿਊਟਰ ਸਾਇੰਸ, ਭਾਗ ਪਹਿਲਾ

ਜਾਣ-ਪਛਾਣ - ਇੰਟਰਨੈੱਟ ਉਸ ਵਿਵਸਥਾ ਦਾ ਨਾਂ ਹੈ ਜਿਸ ਰਾਹੀਂ ਦੁਨੀਆਂ ਭਰ ਦੇ ਕੰਪਿਊਟਰ ਇਕ ਦੂਜੇ ਨਾਲ ਜੁੜੇ ਹੋਏ ਹਨ ਤੇ ਉਹ ਇੱਕ ਦੂਜੇ ਨੂੰ ਸੰਦੇਸ਼ ਭੇਜ ਤੇ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹਨ, ਅਤੇ ਇੱਕ ਦੂਜੇ ਵਿੱਚ ਮੌਜੂਦ ਸੂਚਨਾ ਦਾ ਆਦਾਨ-ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹਨ। ਇਹ ਸਾਧਨਾਂ ਦਾ ਇੱਕ ਅਜਿਹਾ ਸਮੁੰਦਰ ਹੈ, ਜਿਹੜਾ ਇੰਤਜ਼ਾਰ ਕਰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਉਸੀ ਇਸ ਨੂੰ ਰਿੜਕੇ ਤੇ ਇਸ ਵਿੱਚੋਂ ਚੌਦਾਂ ਨਹੀਂ ਅਣਗਿਣਤ ਰਤਨ ਕੱਢੇ। ਇਸ ਵਿੱਚ ਵਣਜ ਵਪਾਰ ਦੇ ਅਸੀਮਿਤ ਸੁੱਭ ਮੌਕੇ ਮੌਜੂਦ ਹਨ। ਇਹ ਆਪਣੇ ਕੰਮਾਂ ਲਈ ਸੂਚਨਾ ਦਾ ਆਦਾਨ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਕਿੱਤਾਕਾਰਾਂ ਲਈ ਇਹ ਬਹੁਮੁੱਲੀ ਤੇ ਅਮੁੱਕ ਖਾਣ ਹੈ। ਇਸ ਵਿੱਚ ਮੌਜੂਦਾ ਸੈਕੜੇ ਅਜਿਹੀਆਂ ਲਾਇਬਰੇਰੀਆਂ ਅਤੇ ਆਰਕਾਈਵਾਂ ਤੁਹਾਡੀਆਂ ਉੱਗਲਾਂ ਦੇ ਪੋਟਿਆਂ ਉੱਤੇ ਖੁੱਲ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ। ਵਿਦਵਾਨਾਂ ਲਈ ਇਸ ਵਿੱਚ ਸੋਧ-ਪੱਤਰਾਂ ਲਈ ਖੋਜ ਤੇ ਵਪਾਰੀਆਂ ਲਈ ਵਪਾਰ ਕਰਨ ਦੇ ਅਨੇਕਾਂ ਬਹੁਮੁੱਲੇ ਸੌਮੇ ਮੌਜੂਦ ਹਨ। ਇਸਦੇ ਨਾਲ ਹੀ ਇਸ ਵਿੱਚ ਉਹ ਸ਼ੈਤਾਨੀ ਸਮੱਗਰੀ ਤੇ ਪਾਤਰ ਵੀ ਛਿਪੇ ਹੋਏ ਹਨ। ਜਿਹੜੇ ਆਪਣੀ ਵਿਨਾਸ਼ਕਾਰੀ ਭੂਮਿਕਾ ਅਦਾ ਕਰਨ ਲਈ ਤਿਆਰ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ। ਜੇਕਰ ਹੋਰ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਇੰਟਰਨੈੱਟ ਸਮੇਂ ਦਾ ਨਾਸ਼ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਤਾਂ ਜ਼ਰੂਰ ਹੀ ਮੰਨਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਸਦੇ ਬਾਵਜੂਦ ਵੀ ਇਹ ਭਵਿੱਖ ਦੀ ਅਜਿਹੀ ਤਕਨਾਲੋਜੀ ਹੈ, ਜਿਹੜੀ ਸਾਡੀ ਤੇ ਸਾਡੇ ਬੱਚਿਆਂ ਦੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਨੂੰ ਨਿਸਚੇ ਹੀ ਤੇਜ਼, ਸੁਚੇਤ ਤੇ ਖੂਬਸੂਰਤ ਬਣਾਏਗੀ।

ਇੰਟਰਨੈੱਟ ਕੀ ਹੈ ? - ਇਹ ਇੱਕ ਡਾਟਾ ਸੰਚਾਰ ਸਿਸਟਮ ਹੈ ਜਿਹੜਾ ਕਿ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਥਾਵਾਂ ਉੱਤੇ ਪਏ ਕੰਪਿਊਟਰਾਂ ਨੂੰ ਆਪਸ ਵਿੱਚ ਜੋੜ ਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਇੱਕ ਨੈੱਟਵਰਕ ਤਿਆਰ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਨੈੱਟਵਰਕ ਲੋਕਲ ਖੇਤਰ (LAN) ਚੌੜੇ ਖੇਤਰ (WAN) ਜਾਂ ਸੰਸਾਰ ਵਿਆਪੀ (WWW) ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਸਰਲ ਰੂਪ ਨੈੱਟਵਰਕ ਲਈ ਘੱਟੋ ਘੱਟ ਦੋ ਕੰਪਿਊਟਰਾਂ ਦੀ ਜ਼ਰੂਰਤ ਹੈ। ਜਿਹੜੇ ਇੱਕ ਤਾਰ ਨਾਲ ਆਪਣੇ ਵਿੱਚ ਜੁੜ ਕੇ ਸੂਚਨਾ ਦਾ ਅਦਾਨ-ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਪਰੰਤੂ ਇਸਦਾ ਗੁੰਝਲਦਾਰ ਰੂਪ ਇੰਟਰਨੈੱਟ ਕਹਾਉਂਦਾ ਹੈ। ਜਿਸਦਾ ਪਸਾਰ ਵਿਸ਼ਵ ਵਿਆਪੀ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।

ਇੰਟਰਨੈੱਟ ਦੀ ਪਹਿਲੀ ਪੀੜ੍ਹੀ - ਆਰੰਭ ਵਿੱਚ ਇੰਟਰਨੈੱਟ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਬਹੁਤ ਗੁਪਤ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਇਹ ਸਿਸਟਮ ਮੁੱਖ ਤੌਰ ਤੇ ਸਰਕਾਰੀ ਸੰਸਥਾਵਾਂ ਵਿੱਦਿਅਕ ਸੰਸਥਾਵਾਂ ਤੇ ਖੋਜ ਸੰਸਥਾਵਾਂ ਦੁਆਰਾ ਹੀ ਜਾਣਿਆ ਅਤੇ ਵਰਤਿਆ ਜਾਂਦਾ ਸੀ। ਇਸ ਦੀ ਮੁੱਢਲੀ ਵਰਤੋਂ ਇਲੈਕਟ੍ਰਾਨਿਕ ਮੇਲ (E-Mail) ਲਈ ਵੀ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਤਰਾਂ ਇਸ ਦੀ ਨਿੱਜੀ ਜਾਂ ਵਣਜ-ਵਪਾਰ ਲਈ ਵਰਤੋਂ ਉੱਤੇ ਰੋਕਾਂ ਲੱਗੀਆਂ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ। ਇਸ ਨੂੰ ਇੰਟਰਨੈੱਟ ਦੀ ਪਹਿਲੀ ਪੀੜ੍ਹੀ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਦੂਜੀ ਪੀੜ੍ਹੀ ਦਾ ਇੰਟਰਨੈੱਟ-ਦੂਜੀ ਪੀੜ੍ਹੀ ਦੇ ਇੰਟਰਨੈੱਟ ਦਾ ਆਰੰਭ ਬੀਤੀ ਸਦੀ ਦੇ ਅੰਤਮ ਦਹਾਕੇ ਦੇ ਸ਼ੁਰੂ ਵਿੱਚ ਹੋਇਆ ਪਰ ਅਜੇ ਵੀ ਖੁੱਲ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਕੁੱਝ ਸਮੇਂ ਵਿੱਚ ਹੀ ਅਮਰੀਕਾ ਵਿੱਚ ਬਹੁਤ ਸਾਰੀਆਂ ਕੰਪਿਊਟਰ ਸੰਚਾਰ-ਸੇਵਾ ਸੰਸਥਾਵਾਂ ਨੇ ਇੰਟਰਨੈੱਟ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧ ਜੋੜਿਆ ਗਿਆ ਕਰੋੜਾਂ ਨਾਨ-ਤਕਨੀਕੀ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਪਹਿਲੀ ਵਾਰੀ ਇੰਟਰਨੈੱਟ ਉੱਤੇ ਸੰਚਾਰ ਦਾ ਥਰਥਰਾਹਟ ਭਰਿਆ ਮਜ਼ਾ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਇਆ ਇਸ ਸਮੇਂ ਇੰਟਰਨੈੱਟ ਨੂੰ ਵਪਾਰਕ ਸੰਸਥਾਵਾਂ ਲਈ ਖੋਲ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ, ਜਿਸ ਨਾਲ ਇਹ ਪੂਰੀ ਤਰਾਂ ਆਮ ਲੋਕਾਂ ਤਕ ਨਾ ਗਿਆ। ਇਸ ਲਈ ਸਾਨੂੰ ਕੰਪਿਊਟਰ, ਮੌਡਮ, ਟੈਲੀਫੋਨ ਲਾਈਨ, ਸੰਚਾਰ ਸਾਫਟ ਵੇਅਰ ਅਤੇ ਇੰਟਰਨੈੱਟ ਸੇਵਾ ਦੇਣ ਵਾਲੀ ਸੰਸਥਾ ਤੋਂ ਪ੍ਰਾਪਤ ਅਕਾਊਂਟ ਨੰਬਰ ਦੀ ਜ਼ਰੂਰਤ ਪੈਦੀ ਹੈ। ਇੰਟਰਨੈੱਟ ਅਕਾਊਂਟ ਨੰਬਰ ਅਸੀਂ ਕਿਸੇ ਵੀ ਇੰਟਰਨੈੱਟ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਸੰਸਥਾ ਤੋਂ ਨਿਸਚਿਤ ਘੰਟਿਆਂ ਲਈ ਮਿੱਥੀ ਹੋਈ ਰਕਮ ਦੇ ਕੇ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹਾਂ। ਇਸਦੇ ਨਾਲ ਹੀ ਉਹ ਯੂਜ਼ਰ ਨੇਮ (User Name) ਦੀ ਮਨਜ਼ੂਰੀ ਵੀ

ਦਿੰਦੀ ਹੈ। ਇੰਟਰਨੈੱਟ ਅਕਾਊਂਟ ਤੇ ਯੂਜ਼ਰ ਨੇਮ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ ਮਗਰੋਂ ਸੇਵਾ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਸੰਸਥਾ ਦਾ ਮਾਹਿਰ ਸਾਡੇ ਕੰਪਿਊਟਰ ਨੂੰ ਆਪਣੀ ਸੰਸਥਾ ਨਾਲ ਜੋੜ ਦਿੰਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਪਿੱਛੋਂ ਅਸੀਂ ਆਪਣੇ ਕੰਪਿਊਟਰ ਅਤੇ ਮੌਡਮ ਨੂੰ ਚਾਲੂ ਕਰ ਕੇ ਕੰਪਿਊਟਰ ਸਕਰੀਨ ਉੱਤੇ ਇੰਟਰਨੈੱਟ ਸੇਵਾ ਦੇਣ ਵਾਲੀ ਸੰਸਥਾ ਦੇ ਨਾਂ ਨੂੰ ਮਾਊਸ ਨਾਲ ਕਲਿੱਕ ਕਰ ਕੇ ਉਸ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧ ਸਥਾਪਿਤ ਕਰ ਲੈਂਦੇ ਹਾਂ ਫਿਰ ਅਸੀਂ ਆਪਣਾ ਯੂਜ਼ਰ ਤੇ ਕੋਡ ਨੰਬਰ ਜੋ ਕਿ ਗੁਪਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਨੂੰ ਫੀਡ ਕਰਨ ਮਗਰੋਂ ਇੰਟਰਨੈੱਟ ਨਾਲ ਜੁੜ ਜਾਂਦੇ ਹਾਂ।

ਜੇਕਰ ਅਸੀਂ ਈ.ਮੇਲ ਭੇਜਣੀ ਜਾ ਦੇਖਣੀ ਹੋਵੇ, ਤਾਂ ਅਸੀਂ ਆਊਟ ਲੁਕ ਐਕਸਪ੍ਰੈਸ ਨੂੰ ਕਲਿੱਕ ਕਰ ਕੇ ਈ-ਮੇਲ ਭੇਜਦੇ ਜਾਂ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਦੇ ਹਾਂ, ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਇੰਟਰਨੈੱਟ ਐਕਸਪਲੋਰਰ ਨੂੰ ਕਲਿੱਕ ਕਰਨ ਮਗਰੋਂ ਜਿਹੜੀ ਜਾਂ ਜਿਸ ਕਿਸਮ ਦੀ ਸੂਚਨਾ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨੀ ਹੋਵੇ ਉਸਦੇ ਵੈਬਸਾਈਟ ਦਾ ਐਡਰੈਸ ਫੀਡ ਕਰਦੇ ਹਾਂ, ਜਿਸ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧਿਤ ਵੈਬਸਾਈਟ ਖੁੱਲ੍ਹ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਤੇ ਅਸੀਂ ਉਸ ਤੋਂ ਲੋੜੀਂਦੀ ਸੂਚਨਾ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰ ਲੈਂਦੇ ਹਾਂ। ਇੰਟਰਨੈੱਟ ਤੋਂ ਸੂਚਨਾ ਲੈਣ ਲਈ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਸਾਫਟ ਵੇਅਰ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਵਰਤੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਜਿਵੇਂ ਵੱਡੇ (www) ਤੇ ਮੌਸੈਕ ਆਦਿ। ਇੰਟਰਨੈੱਟ ਨਾਲ ਜੁੜ ਕੇ ਅਸੀਂ (chat) ਜਾਂ ਟੈਲੀਫੋਨ ਵੀ ਕਰਦੇ ਹਾਂ ਤੇ ਹੋਰ ਕੰਮ ਵੀ ਕਰ ਲੈਂਦੇ ਹਾਂ। ਇੰਟਰਨੈੱਟ ਰਾਹੀਂ ਅਸੀਂ ਕਿਸੇ ਵੀ ਵੈਬਸਾਈਟ ਤੋਂ ਕੋਈ ਵੀ ਸੂਚਨਾ ਆਪਣੇ ਕੰਪਿਊਟਰ ਤੇ ਲਿਆ ਸਕਦੇ ਹਾਂ ਤੇ ਜਦੋਂ ਕੰਪਿਊਟਰ ਨੂੰ ਅਜਿਹਾ ਕੋਈ ਕੰਮ ਦੇ ਦਿੱਤਾ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਉਹ ਉਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਹੋਰ ਕੰਮ ਕਰਦਾ ਹੋਇਆ ਜਾਂ ਸਾਡੇ ਸੁੱਤਿਆਂ ਵੀ ਉਹ ਕੰਮ ਕਰ ਦਿੰਦਾ ਹੈ। ਅਸੀਂ ਕੰਪਿਊਟਰ ਤੋਂ ਤੇਜ਼ੀ ਨਾਲ ਕੰਮ ਲੈ ਸਕਦੇ ਹਾਂ, ਤੇ ਉਸ ਵਿੱਚ ਅਜਿਹਾ ਪ੍ਰਬੰਧ ਵੀ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।

ਸੰਚਾਰ ਸੇਵਾਵਾਂ - ਇੰਟਰਨੈੱਟ ਉੱਤੇ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਣ ਵਾਲੀਆਂ ਸੰਚਾਰ ਸੇਵਾਵਾਂ ਨੂੰ ਅਸੀਂ ਦੋ ਭਾਗਾਂ ਵਿੱਚ ਵੰਡ ਸਕਦੇ ਹਾਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਇੱਕ ਹੈ ਵਿਅਕਤੀ ਤੱਕ ਸੰਚਾਰ ਸੇਵਾਵਾਂ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚ

(ੳ) ਈ-ਮੇਲ (E-Mail)   (ਅ) ਗੱਲ-ਬਾਤ (Chat)   (ੲ) ਟੈਲੀਫੋਨ

ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਈ-ਮੇਲ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਧ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਦੂਜੀ ਸੰਚਾਰ ਸੇਵਾ ਹੈ, ਵਿਅਕਤੀ ਤੋਂ ਗਰੁੱਪ ਤੱਕ ਹੈ। ਇਸ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਵਿਅਕਤੀ ਸੰਚਾਰ ਦੇ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਥਾਵਾਂ ਤੇ ਬੈਠੇ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਵਿਅਕਤੀਆਂ ਜਾਂ ਗਰੁੱਪਾਂ ਨਾਲ ਆਹਮੋ-ਸਾਹਮਣੇ ਵਿਚਾਰ-ਵਟਾਂਦਰਾ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਇੰਟਰਨੈੱਟ ਉੱਤੇ ਸੂਚਨਾ ਦਾ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਣਾ ਸ਼ਾਇਦ ਇਸਦੀ ਲੋਕ ਪ੍ਰਿਅਤਾ ਦਾ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਡਾ ਕਾਰਨ ਹੈ, ਜਿਸ ਕਰਕੇ ਇੰਟਰਨੈੱਟ ਹਰ ਘਰ ਵਿੱਚ ਆਪਣਾ ਸਥਾਨ ਬਣਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਵਿਸ਼ਵ ਵਿਆਪੀ ਵੈਬ (www) ਇੱਕ ਤਰਾਂ ਨਾਲ ਸਭ ਪਾਸੇ ਪਸਰਿਆ ਹੋਇਆ ਮਲਟੀਮੀਡੀਆ ਹਾਈਪਰਮੀਡੀਆ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਨ ਸਿਸਟਮ ਹੈ। ਭਵਿੱਖ-ਇੰਟਰਨੈੱਟ ਵਿੱਚ ਪੈਦਾ ਹੋ ਰਹੇ ਨਵੇਂ ਝੁਕਾਅ ਅਤੇ ਤਕਨੀਕਾਂ ਇਸ ਗੱਲ ਦੀਆਂ ਸੂਚਕ ਹਨ ਕਿ ਭਵਿੱਖ ਵਿੱਚ ਇਸਦਾ ਮਨੁੱਖੀ ਜੀਵਨ ਵਿੱਚ ਕਿੰਨਾਂ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਰੋਲ ਹੋਵੇਗਾ। ਇੰਟਰਨੈੱਟ ਉੱਤੇ ਖ਼ਬਰਾਂ ਦੀ ਤਟਫਟ ਆਨਲਾਈਨ ਰਿਪੋਰਟਿੰਗ ਜਾਂ ਵੈਬ-ਕਾਸਟਿੰਗ ਨੇ ਖ਼ਬਰਾਂ ਪੁਚਾਉਣ ਦੇ ਖੇਤਰ ਵਿੱਚ ਨਵੇਂ ਪਸਾਰ ਖੋਲ੍ਹ ਦਿੱਤੇ ਹਨ ਤੇ ਮਲਟੀਮੀਡੀਆ ਇੰਟਰਨੈੱਟ ਦਾ ਇੱਕ ਅਟੁੱਟ ਹਿੱਸਾ ਬਣ ਗਿਆ ਹੈ।

ਈ-ਕਾਮਰਸ ਦਾ ਵਿਕਾਸ- ਈ-ਕਾਮਰਸ ਵਿਕਾਸ ਦੀ ਦੂਜੀ ਪੀੜ੍ਹੀ ਦੇ ਇੰਟਰਨੈੱਟ ਦੀ ਇੱਕ ਹੋਰ ਹੈਰਾਨ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਦੇਣ ਹੈ, ਜਿਸ ਨਾਲ ਇਸ ਮਾਧਿਅਮ ਦੀ ਸਮਰੱਥਾ ਦੀ ਖੋਜ ਕਰਨ ਲਈ ਵੱਧ ਤੋਂ ਵੱਧ ਕੰਪਨੀਆਂ ਅੱਗੇ ਆ ਰਹੀਆਂ ਹਨ ਅਤੇ ਇੰਟਰਨੈੱਟ ਉੱਤੇ ਉਹ ਸੱਚਮੁੱਚ ਦੇ ਸ਼ੋ-ਰੂਮ ਸਥਾਪਤ ਕਰ ਰਹੀਆਂ ਹਨ ਅਤੇ ਦੁਨੀਆਂ ਵਿੱਚ ਕਿਸੇ ਥਾਂ ਇੰਟਰਨੈੱਟ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਵਿਅਕਤੀ ਮਾਊਸ ਨੂੰ ਕਲਿੱਕ ਕਰਕੇ ਪਹੁੰਚ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਉਸ ਉੱਤੇ ਕੈਟਾਲਾਗ,

ਜੀ-20 ਕੀ ਹੈ - ਜੀ-20 ਦੁਨੀਆਂ ਦੀ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਡੀਆਂ ਅਰਥ ਵਿਵਸਥਾ ਦਾ ਗਰੁੱਪ ਹੈ। ਜੀ-20 ਦੇ ਸਿਖਰ ਸੁਮੇਲਨ ਦੌਰਾਨ ਦੁਨੀਆਂ ਦੀ ਅਰਥ-ਵਿਵਸਥਾ ਦੇ ਏਜੰਡੇ ਤੈਅ ਕੀਤੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਸ਼ੁਰੂ ਵਿੱਚ ਜੀ-20 ਸੰਮੇਲਨ ਨੇ ਕੌਮਾਂਤਰੀ ਕਾਰੋਬਾਰ ਅਤੇ ਆਰਥਿਕ ਟੀਚਿਆਂ ਨੂੰ ਲੈ ਕੇ ਦੇਸ਼ਾਂ ਵਿਚਾਲੇ ਤਾਲਮੇਲ ਬਣਾਇਆ। ਇਸਦੇ ਵਿੱਚ ਦੇਖਿਆ ਗਿਆ ਕਿ ਹੁਣ ਇਸਦਾ ਦਾਇਰਾ ਕਾਫੀ ਖੇਤਰਾਂ ਵੱਲ ਫੈਲ ਵੀ ਗਿਆ ਹੈ। ਜੀ-20 ਮੈਂਬਰ ਦੇਸ਼ਾਂ ਦੀ ਕੁੱਲ ਜੀਡੀਪੀ ਦੁਨੀਆ ਦੀ 85 ਫੀਸਦੀ ਜੀਡੀਪੀ ਦੇ ਬਰਾਬਰ ਹੈ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਮੈਂਬਰਾਂ ਕੋਲ ਕਾਰੋਬਾਰ ਦਾ 75 ਫੀਸਦੀ ਹਿੱਸਾ ਹੈ ਅਤੇ ਦੋ ਤਿਹਾਈ ਅਬਾਦੀ ਇਹਨਾਂ ਦੇਸ਼ਾਂ ਵਿੱਚ ਵੱਸਦੀ ਹੈ। ਜੀ-20 ਦੀ ਸਥਾਪਨਾ 26 ਸਤੰਬਰ 1999 ਈ. ਨੂੰ ਹੋਈ ਸੀ। ਜਦੋਂ ਏਸ਼ੀਆ ਵਿੱਚ ਵਿਤੀ ਸੰਕਟ ਆਇਆ ਸੀ ਉਸ ਸਮੇਂ ਇਸਦੀ ਸਥਾਪਨਾ ਕੀਤੀ ਗਈ ਸੀ। ਜੀ-20 ਸ਼ੁਰੂ ਵਿੱਚ ਵਿੱਤ ਮੰਤਰੀ ਤੇ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਕੇਂਦਰੀ ਬੈਂਕ ਵਜੋਂ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ। ਸਾਲ 2007 ਵਿੱਚ ਜਦੋਂ ਪੂਰੀ ਦੁਨੀਆ ਵਿੱਚ ਵਿੱਤੀ ਸੰਕਟ ਆਇਆ ਸੀ, ਇਸਦੇ ਢਾਂਚੇ ਨੂੰ ਬਦਲਿਆ ਗਿਆ ਸੀ ਤੇ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਦੇਸ਼ਾਂ ਦਾ ਪ੍ਰਮੁੱਖ ਬਣਾਇਆ ਗਿਆ ਸੀ।

ਜੀ-20 ਵਿੱਚ ਕਿਹੜੇ ਦੇਸ਼ ਸ਼ਾਮਿਲ ਹਨ - ਜੀ 20 ਵਿੱਚ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਦੇਸ਼ ਸ਼ਾਮਿਲ ਹਨ ਜਿਵੇਂ - ਆਸਟ੍ਰੇਲੀਆ, ਕੈਨੇਡਾ, ਫਰਾਂਸ, ਇਟਲੀ, ਭਾਰਤ, ਜਰਮਨੀ, ਇੰਡੋਨੇਸ਼ੀਆ, ਜਪਾਨ, ਰੂਸ, ਦੱਖਣੀ ਕੋਰੀਆ, ਟਰਕੀ, ਦੱਖਣੀ ਅਫਰੀਕਾ, ਬ੍ਰਿਟੇਨ, ਅਮਰੀਕਾ, ਬੰਗਲਾਦੇਸ਼, ਸਿੰਗਾਪੁਰ ਅਤੇ ਸਪੇਨ ਆਦਿ ਦੇਸ਼ ਹਨ ਅਤੇ ਕਈ ਸੰਯੁਕਤ ਰਾਸ਼ਟਰ ਵੀ ਸ਼ਾਮਿਲ ਹਨ। ਜੀ-20 ਦੇ ਸੰਮੇਲਨ ਦਾ ਦਾਇਰਾ - ਜੀ-20 ਦਾ ਸੰਮੇਲਨ ਹਰ ਸਾਲ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਸਦੀ ਪ੍ਰਧਾਨਗੀ ਦੇਸ਼ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਕ੍ਰਮ ਅਨੁਸਾਰ ਆਉਂਦੀ ਹੈ। ਮੋਟੇ ਤੌਰ ਤੇ ਇਹ ਸੰਮੇਲਨ ਵੱਡੇ ਆਰਥਿਕ ਮੁੱਦਿਆਂ ਬਾਰੇ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਲੰਬੇ ਕੁੱਲ ਸਾਲਾਂ ਵਿੱਚ ਜੀ-20 ਗਰੁੱਪ ਨੇ ਆਪਣੇ ਏਜੰਡੇ ਦੇ ਦਾਇਰੇ ਨੂੰ ਵੀ ਵਧਾ ਲਿਆ ਹੈ। ਜੀ-20 ਵਿੱਚ ਸ਼ਹਿਰ, ਵਪਾਰ, ਖੇਤੀਬਾੜੀ, ਊਰਜਾ, ਵਾਤਾਵਰਨ, ਮੌਸਮ ਵਿੱਚ ਤਬਦੀਲੀ, ਭ੍ਰਿਸ਼ਟਾਚਾਰ ਦੇ ਮੁੱਦੇ ਸ਼ਾਮਿਲ ਹੁੰਦੇ ਹਨ।

ਜੀ-20 ਦੇ ਸੰਮੇਲਨ ਦਾ ਕੰਮ - ਜੀ-20 ਦੀ ਵੈਬਸਾਈਟ ਦੇ ਮੁਤਾਬਕ ਜੋ ਦੇਸ਼ ਜੀ-20 ਦੀ ਪ੍ਰਧਾਨਗੀ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਉਹ ਇੱਕ ਸਾਲ ਲਈ ਗਰੁੱਪ ਦਾ ਏਜੰਡਾ ਅੱਗੇ ਤੋਰਦਾ ਹੈ। ਇਸਦੇ ਨਾਲ ਹੀ ਸੰਮੇਲਨ ਦੀ ਮੇਜ਼ਬਾਨੀ ਵੀ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਜੀ-20 ਮੁੱਖ ਤੌਰ ਉੱਤੇ ਦੋ ਹਿੱਸਿਆਂ ਵਿੱਚ ਵੰਡਿਆ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਸ਼ੇਰਪਾ ਟ੍ਰੈਕ ਅਤੇ ਫਾਇਨੈਂਸ ਟ੍ਰੈਕ। ਜੀ-20 ਗਰੁੱਪ ਅਸਲ ਵਿੱਚ ਫਾਇਨੈਂਸ ਟ੍ਰੈਕ ਦੇਸ਼ਾਂ ਦੇ ਪ੍ਰਮੁੱਖ ਦੇ ਨੁਮਾਇੰਦੇ ਨੂੰ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਸੰਮੇਲਨ ਵਿੱਚ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਨੁਮਾਇੰਦੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਸੰਮੇਲਨ ਵਿੱਚ ਭਾਰਤ ਵੱਲੋਂ ਅਮਿਤਾਭ ਕੰਤ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਭੂਮਿਕਾ ਨਿਭਾਉਂਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਟ੍ਰੈਕ ਵਿੱਚ ਮੁੱਖ ਤੌਰ ਦੇ ਦੇਸ਼ਾਂ ਦੇ ਵਿੱਤ ਮੰਤਰੀ, ਦੂਜੇ ਮੰਤਰੀ ਤੇ ਬੈਂਕਾਂ ਦੇ ਮੁਖੀ ਵੀ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਸ਼ੇਰਪਾ ਟ੍ਰੈਕ ਅਤੇ ਫਾਇਨੈਂਸ ਟ੍ਰੈਕ ਗਰੁੱਪ ਵਿੱਚ ਹੀ ਮਿਲਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਮੈਂਬਰ ਦੇਸ਼ਾਂ ਵਿੱਚ ਹੋਰ ਮੰਤਰੀ ਤੇ ਮੰਤਰਾਲੇ ਆਪਸ ਵਿੱਚ ਮਿਲਦੇ ਹਨ। ਉਹ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਸਮੇਂ ਤੇ ਵੱਖ - ਵੱਖ ਮਸਲਿਆਂ ਨੂੰ ਲੈ ਕੇ ਆਪਸ ਵਿੱਚ ਮਿਲਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਮੈਂਬਰ ਦੇਸ਼ਾਂ ਦੇ ਮੈਂਬਰ ਪਾਰਲੀਮੈਂਟ, ਨੀਤੀ ਬਣਾਉਣ ਨਾਲ ਜੁੜੇ ਲੋਕ ਨੌਜਵਾਨ ਖੋਜਕਰਤਾਵਾਂ ਨਾਲ ਜੁੜੇ ਲੋਕ ਆਪਸ ਵਿੱਚ ਗੱਲ-ਬਾਤ ਤੇ ਮੁਲਾਕਾਤ ਕਰਦੇ ਹਨ।

ਭਾਰਤ ਦੀ ਪ੍ਰਧਾਨਗੀ ਵਿੱਚ ਸੰਮੇਲਨ ਦਾ ਕੀ ਸਰੂਪ ਹੈ - ਭਾਰਤ ਨੂੰ ਜੀ-20 ਦੀ ਪ੍ਰਧਾਨਗੀ ਦਸੰਬਰ 2023 ਤੋਂ 30 ਨਵੰਬਰ

2024 ਤੱਕ ਮਿਲੀ ਹੈ। ਭਾਰਤ ਨੇ ਇਸਦਾ ਥੀਮ 'ਇੱਕ ਧਰਤੀ, ਇੱਕ ਪਰਿਵਾਰ, ਇੱਕ ਭਵਿੱਖ' ਰੱਖਿਆ ਹੈ। ਇਸ ਵਿੱਚ ਭਾਰਤ ਸਰਕਾਰ ਦੁਆਰਾ ਕਰਵਾਏ ਸੰਮੇਲਨ ਦੇ ਲੋਗੋ ਵਿੱਚ ਰੰਗ ਦੀ ਚੋਣ ਭਾਰਤ ਦੇ ਕੌਮੀ ਝੰਡੇ ਤੋਂ ਪ੍ਰੇਰਨਾ ਲੈ ਕੇ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ। ਇਸ ਵਿੱਚ ਕੇਸਰੀ, ਸਫੇਦ, ਹਰਾ ਅਤੇ ਨੀਲਾ ਰੰਗ ਸ਼ਾਮਲ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਇਸ ਲੋਗੋ ਵਿੱਚ ਕਮਲ ਦਾ ਫੁੱਲ ਹੈ ਤੇ ਨਾਲ ਧਰਤੀ ਨੂੰ ਵੀ ਦਿਖਾਇਆ ਗਿਆ ਹੈ ਜੋ ਕਿ ਭਾਰਤ ਦਾ ਕੌਮੀ ਫੁੱਲ ਹੈ। ਜੋ ਚੋਣਾਂ ਵਿੱਚ ਵੀ ਵਿਕਾਸ ਕਰਨ ਦੇ ਜਜ਼ਬੇ ਨੂੰ ਦਰਸਾਉਂਦਾ ਹੈ। ਇਸਦੇ ਨਾਲ ਲੋਗੋ ਵਿੱਚ ਧਰਤੀ ਦੀ ਮੌਜੂਦਗੀ ਹੋਣਾ ਇਸ ਸੰਮੇਲਨ ਵਿੱਚ ਵਾਤਾਵਰਨ ਨੂੰ ਬਚਾਉਣ ਦੇ ਜਜ਼ਬੇ ਨੂੰ ਦਰਸਾਉਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਕਿਵੇਂ ਕੁਦਰਤ ਨਾਲ ਤਾਲ-ਮੇਲ ਦੀ ਜ਼ਰੂਰਤ ਹੈ। ਲੋਗੋ ਦੇ ਥੱਲੇ ਦੇਵਨਾਗਰੀ ਲਿਪੀ ਵਿੱਚ ਭਾਰਤ ਲਿਖਿਆ ਹੈ। ਇਸਦੇ ਸੰਬੰਧ ਵਿੱਚ ਭਾਰਤ ਵਿੱਚ ਜੀ-20 ਦੇ ਸੰਬੰਧ ਵਿੱਚ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਕੀਤੇ ਜਾ ਰਹੇ ਹਨ।

ਨਵਨੀਤ ਕੌਰ
ਬੀ.ਏ. ਭਾਗ ਦੂਜਾ

ਜੀ-20 ਦੀ ਪ੍ਰਧਾਨਗੀ

ਭਾਰਤ 2023

ਇੰਡੋਨੇਸ਼ੀਆ 2022

ਬ੍ਰਾਜ਼ੀਲ 2024

2023 ਵਿੱਚ ਜੀ-20 ਦੀ ਪ੍ਰਧਾਨਗੀ ਭਾਰਤ ਨੂੰ ਮਿਲੀ ਹੈ। ਭਾਰਤ 1 ਦਸੰਬਰ 2022 ਤੋਂ 30 ਨਵੰਬਰ 2023 ਤੱਕ ਜੀ-20 ਦੀ ਪ੍ਰਧਾਨਗੀ ਕਰੇਗਾ।

ਜੀ-20 ਲੋਗੋ - ਜੀ-20 ਲੋਗੋ ਭਾਰਤ ਦੇ ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਝੰਡੇ ਦੇ ਰੰਗ - ਕੇਸਰੀ, ਸਫੇਦ, ਹਰਾ ਅਤੇ ਨੀਲਾ ਰੰਗ ਤੋਂ ਪ੍ਰੇਰਿਤ ਹੈ। ਇਸ ਵਿੱਚ ਭਾਰਤ ਦੇ ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਫੁੱਲ ਕਮਲ ਨੂੰ ਧਰਤੀ ਦੇ ਨਾਲ ਦਿਖਾਇਆ ਗਿਆ ਹੈ। ਜੀ-20 ਲੋਗੋ ਦੇ ਥੱਲੇ ਦੇਵਨਾਗਰੀ ਲਿਪੀ ਵਿੱਚ ਭਾਰਤ ਲਿਖਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ।

ਜੀ-20 ਥੀਮ - ਵਸੂਧੈਵ ਕੁਟੁਮਬਕਮ ਜਿਸਦਾ ਮਤਲਬ ਹੈ - (One earth One Family One Future)

ਮਹਿਮਾਨ ਦੇਸ਼ - ਬੰਗਲਾ ਦੇਸ਼, ਇਜਿਪਟ, ਮੋਰਿਸ਼ਿਅਸ, ਨੀਦਰਲੈਂਡ, ਨਾਇਜੀਰੀਆ, ਓਮਾਨ, ਸਿੰਗਾਪੁਰ, ਸਪੇਨ ਅਤੇ ਸੰਯੁਕਤ ਅਰਬ ਅਮੀਰਾਤ

ਜੀ-20 ਸੰਮੇਲਨ ਸੂਚੀ - ਪਹਿਲੀ ਜੀ-20 ਸੰਮੇਲਨ ਦੀ ਪ੍ਰਧਾਨਗੀ ਅਮਰੀਕਾ (ਵਾਸ਼ਿੰਗਟਨ ਡੀ ਸੀ) ਨੇ ਕੀਤੀ ਸੀ। ਜੋ ਕਿ 24 ਨਵੰਬਰ 2008 ਵਿੱਚ ਹੋਈ ਸੀ।

ਅਠਾਰਵੀਂ ਜੀ-20 ਸੰਮੇਲਨ ਦੀ ਪ੍ਰਧਾਨਗੀ ਭਾਰਤ ਨੇ ਕੀਤੀ ਹੈ, ਜੋ ਕਿ 1 ਦਸੰਬਰ 2022 ਤੋਂ 30 ਨਵੰਬਰ 2023 ਤੱਕ ਹੋਈ।

ਉਨੀਵੀਂ ਜੀ-20 ਸੰਮੇਲਨ ਦੀ ਪ੍ਰਧਾਨਗੀ ਬ੍ਰਾਜ਼ੀਲ ਕਰੇਗਾ।

ਜੀ-20 ਦੇ ਮੈਂਬਰਾਂ ਨੂੰ ਪੰਜ ਗਰੁੱਪ ਵਿੱਚ ਵੰਡਿਆ ਗਿਆ ਹੈ। ਭਾਰਤ ਗਰੁੱਪ 2 ਵਿੱਚ ਆਉਂਦਾ ਹੈ।

ਜਸਵੀਰ
ਬੀ.ਏ. ਭਾਗ ਦੂਜਾ

Hindi Section

प्राध्यापिका सम्पादिका
प्रीती मारकंडा

छात्रा सम्पादिका
शिवानी

INDEX

<i>Sr. No</i>	<i>Article Name</i>	<i>Pg. No.</i>
1.	जी-20 विश्वगुरु के रूप में उभरता हुआ भारत।	1
2.	समाज में नारी की स्थिति।	2
3.	जी-20 मिलेट्स के फायदों के बारे में जागरूकता।	2-3
4.	जी-20 क्या है ?	3
5.	जी-20 भूख-कुपोषण की समस्या दूर करने पर जोर	3-4
5.	कविता - महिला सशक्तिकरण।	5
6.	छोड़ों नशा और शराब, न करो अनमोल जीवन बर्बाद।	5

अभी ना पूछो हमसे मंज़िल कहां है,
अभी तो हमने चलने का इरादा किया है
ना हारे हैं न हारेंगे कभी, किसी और से नहीं,
खुद से वादा किया है ॥

G-20 विश्वगुरु के रूप में उभरता हुआ भारत ।

वसुधैव कुटुम्बकम् इसका मतलब होता है एक धरती, एक परिवार, एक भविष्य ।

देखिए भारत का आम नागरिक आज भी ये सोचता होगा कि ये सारे लोग भारत आए तो हैं बड़ी अच्छी बात है लेकिन ये क्यों आए हैं और करेंगे क्या यहां आने के बाद ? तो अब आप इसे सरल भाषा में समझिए - 20 का मतलब है ग्रुप-20 । यह दुनिया के 20 बड़े देशों का एक ऐसा समूह, जो वैश्विक चुनौतियों के खिलाफ एक संगठन के रूप में काम करने का लक्ष्य रखता है कि हम मिलकर एक साथ काम करेंगे और दुनिया के सामने जो चुनौतिया हैं उसका समाधान निकालेंगे । सरल शब्दों में आप इस संगठन को एक ऐसा परिवार कह सकते हैं जिसमें 20 देशों के राष्ट्र अध्यक्ष मिलकर रहते हों और ये सब तमाम बड़े बड़े देश हैं और जब ये सभी सदस्य एक तय स्थान पर इकट्ठा होते हैं तो इसे समिटि कहते हैं अर्थात् बैठक, जिसे एक तरह की महापंचायत भी कह सकते हैं ।

जिस तरह से परिवार के लोग किसी समस्या का हल निकालने के लिए एक साथ बैठते हैं ठीक उसी प्रकार ये सभी देश की वैश्विक चुनौतियों से कैसे जूझा जाए उसके ऊपर विचार विमर्श करने के लिए दिल्ली में एकत्रित हुए ।

ग्रुप ऑफ ट्वेंटी (G-20) अंतर्राष्ट्रीय आर्थिक सहयोग का प्रमुख मंच है । यह सभी प्रमुख अंतर्राष्ट्रीय आर्थिक मुद्दों पर वैश्विक वास्तुकला और शासन को आकार देने और मजबूत करने में महत्वपूर्ण भूमिका निभाता है ।

जी 20 की मेज़बानी से भारत के रिश्ते काफी मजबूत हो रहे हैं, ऐसा कहना है विशेषज्ञों का । उनका मानना है कि भारत की जी 20 के लिए अथ्यक्षता की भूमिका सदस्य देशों के साथ व्यापार संबंधों को मजबूत करने में मददगार साबित होगी और बुनियादी ढांचे जैसे क्षेत्रों में उन देशों से निवेश आकर्षित करने का अवसर प्रदान करेगी ।

भारत ने पूरी दुनिया को बता दिया कि आने वाला वक्त भारत का है । जी 20 का तो समापन हो गया, मगर इस सम्मेलन ने पूरी दुनिया के लिए तरक्की के नए रास्ते खोल दिए हैं । इस सम्मेलन को भारत के कूटनीतिक विजय के रूप में देखा जा रहा है ।

हिन्दी विभाग
प्रीती मारकंडा

समाज में नारी की स्थिति।

चल जिंदगी उस मोड़ पर,
जहाँ तेरा अपना कोई न था।
चाहे दिए तूने कई रूपों में बलिदान,
पर फिर भी नहीं है तेरी इस समाज में कोई पहचान।
न जाने कितने सालों से झेल रही तू दुखों का भंडार,
एक मौका भी ना मिला जिससे मिले तुझे सम्मान।
चल जिंदगी उस मोड़ पर, जहाँ तेरा अपना कोई न था।।
बचपन बीता पता ना लगा,
आई जवानी की बहार।

दूसरों के घरों को चली संभाल,
नए रिश्ते के साथ अब शुरू हुई जिंदगी की नई शुरूआत।
बेटी से बहू बनी, बहु से बनी पत्नी
पत्नी से माँ बनी,
माँ से सास बनी, बनी सास, दादी
ऐसे ही बीती जिंदगी, अब उसे है
अंत समय का इंतज़ार।
चल जिंदगी उस मोड़ पर, जहाँ तुझे मिले सम्मान।।

स्नातक सेमेस्टर -1
शिवानी

G-20: मिलेट्स के फायदों के बारे में जागरूकता।

भारत दुनिया भर में अपनी मेहमानवाजी के लिए जाना जाता है और जी 20 के इस सम्मेलन में मेहमानों को कश्मीर से कन्याकुमारी तक लज्जीज व्यंजनों को परोसा गया।

खास बात है कि मेहमानों के ब्रेकफास्ट लंच और डिनर में 500 से ज्यादा डिशेज को शामिल किया गया है, जिसमें मिलेट यानी मोटे अनाज के व्यंजन शामिल थे। बता दें कि भारत के प्रस्ताव पर संयुक्त राष्ट्र ने मिलेट्स के फायदों के बारे में जागरूकता फैलाने के लिए 2023 को इंटरनेशनल मिलेट्स ईयर के रूप में मान्यता दी है।

भारत के अलावा इस में अमेरिका, ब्रिटेन, चीन, जापान, जर्मनी, फ्रांस, रूस, अर्जेंटीना, ऑस्ट्रेलिया, ब्राज़ील और कनाडा जैसे अहम देश के प्रतिनिधि शामिल हो रहे हैं। रागी, बाजरा और ज्वार जैसे मोटे अनाजों को प्रमोट करने के लिए इन दो दिनों को समिट में विदेशी मेहमानों को मिलेट्स कुकीज, केक, खीर, इडली, सूप, नरगिसी कोफ़्ता जैसी डिशेज परोसी जा रही हैं, नई दिल्ली में जारी जी-20 समिट में दुनियाभर से आए वैश्विक नेताओं को मिलेट्स यानी मोटे अनाज से बने पकवान परोसे गए। सरकार इसके जरिए मोटे अनाज के गुणों को दुनिया से रूबरू कराना चाहती है।

मिलेट्स क्या है?

मिलेट के बारे में लोगों को जागरूक करने के लिए 2023 को इंटरनेशनल ईयर ऑफ मिलेट घोषित किया गया, भारत की तरफ से की गई इस पहल के कारण दुनिया का ध्यान इस अनाज की ओर गया है, मिलेट्स में मोटे और छोटे दानों वाले अनाज शामिल होते हैं। प्रमुख मोटे अनाजों में ज्वार, बाजरा और रागी का नाम आता है, तो वहीं छोटे अनाजों में कुटकी, कांगनी, कोटो और सांवा शामिल हैं। ये सभी कैल्शियम, आयरन, फाइबर समेत ढेरों पोषक तत्वों के बढ़िया सोर्स हैं।

भारत में अक्सर कृषि के लिए गेहूँ, मक्का और चावल जैसी बड़े दाने वाली फसलों के महत्व को भली भांति समझा जाता है, जबकि छोटे बीज वाली फसलों के एक छोटे समूह जिसे मिलेट्स या मोटा अनाज के नाम से भी जाना जाता है। इसके महत्व को अक्सर अनदेखा कर दिया जाता है। जब मोटे अनाज की फसलों को प्रारंभिक खेती में शामिल किया जाता है तो उन्हें आम तौर पर छोटी फसलों के रूप में देखा जाता है जो कृषि में निम्न भूमिका निभाते हैं। यद्यपि मोटे अनाज की फसलों को पूरे विश्व में पुरातात्विक खोज अभियानों में अक्सर देखा गया है, फिर भी ये ना तो कभी बड़ी संख्या में पाए जाते हैं और न ही प्राथमिक खाद्य स्रोत की तरह इस्तेमाल होते हैं। मिलेट्स या मोटा अनाज फसलों का एक समूह है जो मुख्यतः उष्णकटिबंधीय और

उपोष्णकटिबंधीय जलवायु में खेती के लिए अनुकूल होते हैं तथा सीमित स्रोतों के साथ उगाए जा सकते हैं। ये फसलें जलवायु के अनुकूल, कठोर और शुष्क भूमि वाली फसलें हैं जो खाद्य और पोषण सुरक्षा में महत्वपूर्ण योगदान देती हैं। आमतौर पर ये वर्षा आधारित फसलें हैं जो कम वर्षा वाले क्षेत्रों में उगाई जाती हैं और सतत कृषि और खाद्य सुरक्षा में बहुत अधिक महत्व रखती हैं। इन फसलों में मुख्यतः ज्वार, बाजरा, रागी/मडुआ/कोदा, सावन/ झंगोरा, कँगनी/ककुम/कोणी/ चीणा आदि शामिल हैं।

स्नातक सेमेस्टर -1

मुस्कान

G 20 क्या है?

जी-20 का पूरा नाम "Group of Twenty" है। जी 20 या 20 का समूह एक सरकारी मंच है जिसमें 19 सम्प्रभु राज्य, अफ्रीकीय संघ और यूरोपीय संघ शामिल हैं। यह विश्व अर्थव्यवस्था से सम्बन्धित प्रमुख मुद्दों, जैसे अंतरराष्ट्रीय वित्तीय, जलवायु परिवर्तन शमन, स्वास्थ्य, कृषि, ऊर्जा, पर्यावरण, भ्रष्टाचार विरोध और संधारणीय विकास के सम्बन्धन हेतु कार्य करता है।

जी 20 का उद्देश्य और स्थापना - जी 20 का गठन सदस्य देशों के बीच अंतरराष्ट्रीय नीति में सहयोग, अंतरराष्ट्रीय वित्तीय संरचना में सुधार, वैश्विक वित्तीय संकट को टालने के उपाय, सदस्य देशों के आर्थिक विकास और सतत विकास को बढ़ावा देने के मकसद से किया गया और जी-20 की स्थापना 1999 में एशियाई वित्तीय संकट के बाद मंत्रियों और केन्द्रीय बैंक के गवर्नरों के लिए वैश्विक आर्थिक और वित्तीय मुद्दों पर चर्चा करने के लिए एक मंच के रूप में की गई थी।

वर्तमान अध्यक्ष और मुख्यालय - प्रधानमंत्री ने संस्कृत के एक श्लोक का संदर्भ देते हुए पूरे विश्व में शांति एवं सौहार्द की प्रार्थना की। इससे पहले, जी 20 समूह के पिछले अध्यक्ष इंडोनेशिया के राष्ट्रपति जोको विदोदो और अगले वर्ष के अध्यक्ष ब्राजील के राष्ट्रपति लुइस इनासियो लुला डी सिल्वा ने समूह के वर्तमान अध्यक्ष पीएम मोदी को एक-एक पौधा सौंपा और इसकी स्थापना पहली जनवरी 1995 को हुई और इसका मुख्यालय स्विटजरलैंड के जेनेवा शहर में है।

जी-20 के सदस्य हैं - अर्जेंटीना, ऑस्ट्रेलिया, ब्राजील, कनाडा, चीन, फ्रांस, जर्मनी, भारत, इंडोनेशिया, इटली, जापान, कोरिया गणराज्य मैक्सिको, रूस, सऊदी अरब, दक्षिण अफ्रीका, तुर्किये, यूनाइटेड किंगडम, संयुक्त राज्य, अफ्रीकी संघ और यूरोपीय संघ। जी-20 शिखर सम्मेलन की आधिकारिक भाषा अंग्रेजी, फ्रेंच और स्पेनिश है।

निष्कर्ष - जी 20 या 20 का समूह एक सरकारी मंच है जिसमें 19 सम्प्रभु राज्य, अफ्रीकीय संघ और यूरोपीय संघ शामिल हैं। यह विश्व अर्थव्यवस्था से सम्बन्धित प्रमुख मुद्दों, जैसे अन्तराष्ट्रीय वित्तीय स्थैर्य, जलवायु परिवर्तन शमन, स्वास्थ्य, कृषि, ऊर्जा, पर्यावरण, भ्रष्टाचार विरोध और अन्य सुधारक, संधारणीय विकास के सम्बन्धन हेतु कार्य करता है।

स्नातक सेमेस्टर - 5

सिमरन

जी-20 भूख-कुपोषण की समस्या दूर करने पर जोर

भूख और कुपोषण दूर करने पर फोकस रखते हेतु जी-20 देशों के नेताओं ने शनिवार को कृषि, खाद्य और उर्वरकों के व्यापार में खुले पारदर्शी और नियम आधारित व्यापार के लिए प्रतिबद्धता जताई। इन देशों ने डब्ल्यूटीओ के नियमों के मुताबिक जब-तब निर्यात पर रोक न लगाने की बात भी कही। नई दिल्ली में आयोजित जी-20 शिखर सम्मेलन के पहले दिन जारी घोषणा में खाद्य सुरक्षा की चुनौतियों से निपटने में विकासशील देशों की मदद करने पर भी सहमति बनी। घोषणा में कहा गया है कि कमोडिटी के बढ़ते दाम लोगों के जीवन-यापन के खर्च पर दबाव बढ़ा रहे हैं। सदस्य देश अफोर्डेबल सुरक्षित, पोषक और स्वस्थ भोजन तक पहुँच बढ़ाने और पर्याप्त भोजन के अधिकार को सुनिश्चित करने पर भी सहमत हुए। घोषणा में कहा गया है कि हम विश्व स्तर पर सबके लिए खाद्य सुरक्षा और पोषण बढ़ाने को लेकर

प्रतिबद्ध है। यह कार्य खाद्य सुरक्षा और पोषण 2023 पर जी-20 उच्चस्तरीय सिद्धांतों के अनुरूप होगा।

इस लक्ष्य को हासिल करने के लिए सदस्य देशों ने 6 उच्चस्तरीय सिद्धांतों पर सहमति जताई। इनमें खाद्य और उर्वरकों का खुला और मुक्त व्यापार भी शामिल है। घोषणा में कहा गया है कि हम कृषि, खाद्य और उर्वरक के क्षेत्र में खुला, निष्पक्ष, अनुमान योग्य और नियम आधारित व्यापार को बढ़ावा देने के लिए प्रतिबद्ध है। साथ ही मारी प्रतिबद्धता निर्यात पर अंकुश अथवा रोक न लगाने को लेकर भी है। यह डब्ल्यूटीओ के नियमों के अनुरूप होगा। गौरतलब है कि घरेलू स्तर पर महंगाई को नियंत्रित करने के लिए भारत ने चावल की कुछ किस्मों और गेहूँ के निर्यात पर रोक लगा रखी है।

मुक्त व्यापार के अलावा जी-20 सदस्य देशों ने दो और कमोडिटी को ट्रैक करने की बात कही है। यह कमोडिटी उर्वरक और वनस्पति तेल है। इनकी ट्रेडिंग एग्रीकल्चरल मार्केटिंग इनफार्मेशन सिस्टम (एमिस) और ग्रुप ऑन अर्थ ऑब्जर्वेशन ग्लोबल एग्रीकल्चरल मॉनिटरिंग (जिओग्लैम) के तहत होगी ताकि पारदर्शिता बढ़े और खाद्य पदार्थों की कीमतों में अधिक उतार-चढ़ाव ना हो।

सदस्य देश उर्वरकों पर एमिस के कार्यों का समर्थन करने पर सहमत हुए। साथ ही उन्होंने वनस्पति तेलों को भी शामिल करने पर सहमति दिखाई। एमिस में अभी चार फसलों-गेहूँ, चावल, मक्का और सोया को ट्रैक किया जाता है। इसमें सदस्य देशों से आंकड़े जुटाए जाते हैं और उसके आधार पर आउटलुक तथा कीमतों को लेकर अनुमान व्यक्त किए जाते हैं। यह पहली बार होगा जब एमिस के तहत उर्वरकों की ट्रेडिंग की जाएगी। हाल ही के दिनों में उर्वरकों की वैश्विक कीमतों में काफी उतार-चढ़ाव देखने को मिला है।

घोषणा में उर्वरकों तथा अन्य कृषि इनपुट की उपलब्धता बढ़ाने और उनके प्रभावी इस्तेमाल के महत्व पर भी जोर दिया गया है। इसमें स्थानीय स्तर पर उर्वरक उत्पादन बढ़ाने और मिट्टी की सेहत में सुधार शामिल है। जी-20 के तहत मुख्य कृषि वैज्ञानिकों की 12वीं बैठक के नतीजों का स्वागत करते हुए सदस्य देशों ने जलवायु रोधी और पोषक अनाज में रिसर्च को बढ़ावा देने में आपसी सहयोग पर भी सहमति जताई। इनमें

मिलेट के साथ गेहूँ, चावल और मक्का जैसे पारंपरिक अनाज भी शामिल हैं।

जी-20 घोषणा के अनुसार सदस्य देश कृषि उत्पादकता बढ़ाने, पूरे वैल्यू चेन में खाद्य पदार्थों का नुकसान और उनकी बर्बादी कम करने, मार्केटिंग और स्टोरेज सुविधाओं को बेहतर बनाने तथा कृषि और खाद्य प्रणाली को ज्यादा सस्टेनेबल और जलवायु प्रभाव रोधी बनाने पर सहमत हुए हैं। खाद्य और ऊर्जा की कीमतों में उच्च स्तर की तुलना में गिरावट तो आई है, इसके बावजूद वैश्विक अर्थव्यवस्था में अनिश्चितताओं को देखते हुए इनकी कीमतों में अत्यधिक उतार-चढ़ाव की आशंका बनी हुई है।

सदस्य देशों ने खाद्य एवं ऊर्जा असुरक्षा के विश्व इकोनॉमी पर प्रभाव पर जी-20 की रिपोर्ट पर भी गौर किया। घोषणा में कहा गया है कि हम इंटरनेशनल फंड फॉर एग्रीकल्चरल डेवलपमेंट (आईएफएडी) के लिए अधिक संसाधन उपलब्ध कराने के महत्वाकांक्षी लक्ष्य का स्वागत करते हैं।

महिलाओं की खाद्य सुरक्षा, उनके पोषण और बेहतर जीवन पर फोकस करते हुए घोषणा में कहा गया है, सदस्य देश समावेशी, सस्टेनेबल और टिकाऊ कृषि तथा खाद्य प्रणाली में निवेश को बढ़ावा देंगे। यह देश सबकी पहुँच वाले, अफोर्डेबल, सुरक्षित, पोषक तथा स्वस्थ भोजन को स्कूलों के खाद्य कार्यक्रमों में शामिल करने का समर्थन करेंगे। जी-20 देश महिलाओं के लिए और महिलाओं द्वारा एग्री वैल्यू चेन विकसित करने को बढ़ावा देंगे। इसमें कहा गया है कि महिलाओं की खाद्य सुरक्षा और उनका पोषण व्यक्तिगत और सामुदायिक विकास के लिए आवश्यक है, क्योंकि इससे महिलाओं के साथ-साथ बच्चों, परिवार और पूरे समुदाय के लिए बेहतर स्वास्थ्य सुनिश्चित होता है।

स्नातक सेमेटर -5

अमीषा

न बोलना बड़ी बात है

और न चुप रहना बड़ी बात है...

मगर कब बोलना और कब चुप रहना

इसका विवेक रखना ही बड़ी बात है..!

कविता- महिला सशक्तिकरण

महिला सशक्तिकरण जरूरी है,
वर्तमान युग में,
एक सुदृढ़ समाज के लिए।
जरूरी है महिलाओं को,
शिक्षा की ओर अग्रसर करना,
उनके स्वयं के अधिकारों के ज्ञान के लिए।
जरूरी है महिलाओं की,
स्वतंत्रता और उनका सम्मान
समाज में एक नई पहचान के लिए।
जरूरी है महिलाओं को,
हर एक क्षेत्र में अवसरों को प्रदान करना,
एक नवनिर्माण के लिए।

जरूरी है महिलाओं को,
विचारों को महत्व देना और समझना,
उनकी भावनाओं के मान के लिए।
जरूरी है महिलाओं को,
आवश्यकताओं का ध्यान रखना,
उनके उत्तम स्वास्थ्य के लिए।
जरूरी है महिलाओं को,
सक्षम और शक्तिशाली बनाना,
उन्हें स्वयं की सुरक्षा में सुदृढ़ करने के लिए।

नाम - कोमल बसरा

कक्षा - बी.ए. पाँचवा सेमेस्टर

अनुक्रमांक 2014

छोड़ो नशा और शराब, न करो अनमोल जीवन बर्बाद

आज के आधुनिक युग में नशा करना सभी युवाओं के लिए आम बात बन चुका है। यहाँ तक कि महिलाएँ भी नशा करने लगीं हैं, जो कि और भी शर्मनाक जनक कार्य है। चाहे कोई भी उत्सव हो या घर में शादी हो, शराब के बिना शुरूआत होती ही नहीं यहाँ तक कि घर के बड़े बुजुर्ग लोकप्रिय है।

बहुत से लोग इसे शौक के तौर पर अपने जीवन का हिस्सा बना लेते हैं और कुछ तो इसका सेवन करना अपनी शान समझते हैं। इसके खिलाफ सरकार को सख्त कार्यवाही करनी चाहिए। जिससे आने वाली युवा पीढ़ी नशा मुक्त हो और हमारा देश विकसित हो। साथ ही साथ यह हमारे हिन्दू धर्म के खिलाफ है।

नशा मुक्त समाज - देखा जाए तो इंसान अपनी इस ग़लत आदतों के चलते अपनी उम्र को घटा रहा है। अपनी खुबसूरत जिंदगी को बर्बाद कर रहा है। साथ ही साथ जिन्होंने जीवन दिया हमारे माता-पिता उनके हमारे प्रति सुन्दर संजोए सपनों को खत्म कर रहा है। अपने साथ-साथ पूरे परिवार को सज़ा दे रहा है। आप यह भी देख सकते हैं कि हमारी पहले की पीढ़ियां लम्बे समय तक स्वास्थ्यपूर्ण जीवन जीते थे, लेकिन आज तमाम सुख सुविधाओं के बावजूद हम कुछ ग़लत आदतों का चुनाव करके अपनी उम्र को प्राकृतिक और अप्राकृतिक दोनों तरह से कम करने पर तुले हुए हैं।

इसमें कोई दो राय नहीं है कि शराब एक जानलेवा चीज़ है। इसके लाभ कुछ नहीं हैं, बल्कि सिर्फ नुकसान ही हैं।

इसलिए शराब और नशीली वस्तुओं से दूरी बनाए रखने में ही समझदारी है।

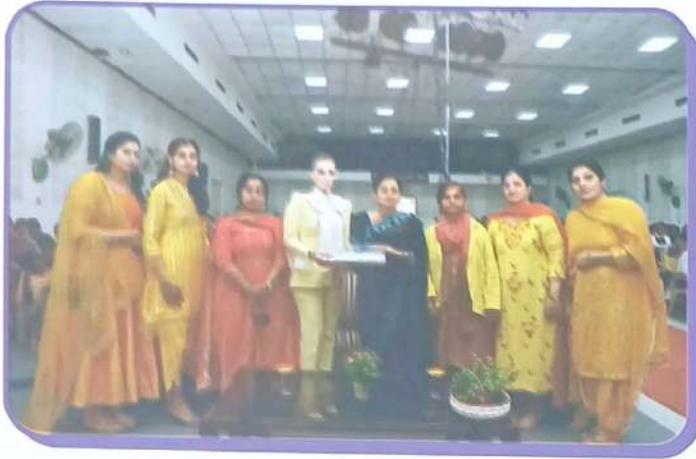
स्नातक सेमेस्टर - 1

मुस्कान

Convocation

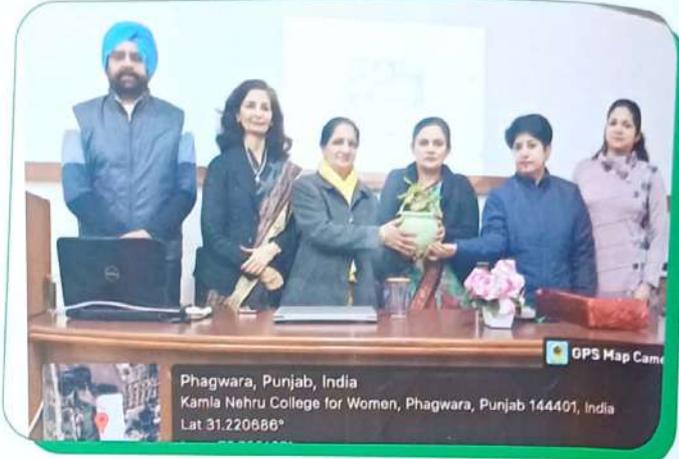
Fashion Show

Empowering Students through Workshops and Vocational Activities

Extension Activities

COMMERCE AND IT SECTION

Teacher Editor:
Ms. Nidhi Jassal

Assistant Professor in Commerce

Teacher Editor:
Ms. Swati

Assistant Professor in Computer Sc.

Student Editor:
Ms Sharanpreet Kaur
B.com-6th sem

Student Editor:
Ms. Ishita Sharma
B.C.A. 6th sem

INDEX

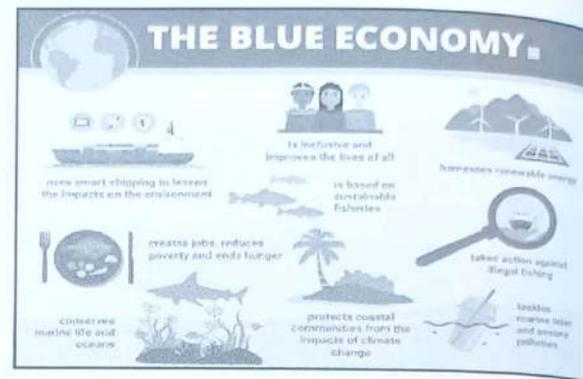
<i>Sr. No</i>	<i>Article Name</i>	<i>Pg. No.</i>
1.	Trade and Innovation: G20's Blueprint for Global Economic Growth"	1
2.	The Integral Role of Computers in the G20 Summit: A Glance at the Present and Future	2
3.	Embracing Failure: The Inevitable Prelude to Success	3
4.	The Importance of Technology In Social Media	4
5.	India's Inclusive growth and major priorities	5
6.	The Advancement of Technology	6 - 7
7.	The Art of Balancing Academics and Social Life	8
8.	Impact of Social Media on Youth	8
9.	Falling Reading Habits among Youngster's	9
10.	Innovation led Indian economy:	9
11.	The Voice of Global South	10
12.	India's inclusion in The G20 Summit	10
13.	Importance of discipline in students life	11
14.	The Indian Economy Growth	11
15.	INDIA: A Superpower and its challenges.	12
16.	Artificial Intelligence	13
17.	Impact and Effects of 5G Technology	14
18.	Travel and Tourism	15

Trade and Innovation: G20's Blueprint for Global Economic Growth"

The G20 places significant emphasis on the convergence of trade and innovations, recognizing their crucial role in shaping the future of the global economy. The G20's commitment to fostering a conducive environment for trade and innovation reflects its acknowledgment of these dynamics as key drivers for sustainable development.

Trade Facilitation for Inclusive Growth:

Trade lies at the heart of the G20's agenda, with a focus on promoting open, transparent, and inclusive trade practices. The G20 nations, representing a significant share of the world's trade volume, aim to dismantle barriers and establish fair trade policies. By doing so, the group seeks to create an environment where nations, regardless of their economic status, can actively participate in and benefit from global trade.

Innovation as a Catalyst for Economic Transformation:

In the digital age, innovation stands as a catalyst for economic growth and competitiveness. The G20 recognizes the transformative power of technological advancements and innovation across various sectors. The group encourages policies that foster research and development, entrepreneurship, and the adoption of cutting-edge technologies to drive productivity and enhance global competitiveness.

Digitalization and E-Commerce:

The G20's discussions on trade and innovation extend into the digital realm, with a particular emphasis on e-commerce. Recognizing the growing significance of digital trade, member nations aim to create frameworks that facilitate cross-border digital transactions while addressing challenges related to data protection and cyber security. This approach ensures that the benefits of the digital economy are shared equitably.

Intellectual Property Rights:

Innovation thrives in an environment that respects and protects intellectual property rights. The G20 advocates for a robust framework that encourages innovation by safeguarding the fruits of intellectual labor. By addressing issues related to patent protection and copyright, the group seeks to strike a balance that stimulates innovation while ensuring fair and equitable access to knowledge and technology.

Sustainable Trade Practices:

In tandem with innovation, the G20 places a strong emphasis on sustainable trade practices. Member nations engage in dialogues and initiatives aimed at promoting environmentally friendly trade policies and reducing the carbon footprint of global supply chains. This commitment underscores the G20's recognition of the interconnectedness between trade, innovation, and environmental sustainability.

Challenges and Collaborative Solutions:

While the G20's focus on trade and innovation is commendable, challenges persist. Divergent national interests, regulatory complexities, and the digital divide are hurdles that demand collaborative solutions. The G20 provides a platform for member nations to engage in constructive dialogues, share best practices, and collectively address challenges to ensure that the benefits of trade and innovation are inclusive and sustainable.

In conclusion, the G20's dedication to advancing trade and innovation reflects a forward-looking approach to global economic governance. By fostering an environment that promotes fair trade, embraces technological advancements, and addresses challenges collaboratively, the G20 charts a course for inclusive and sustainable economic growth in an interconnected world.

Ms. Nidhi Jassal
Assistant Professor in Commerce

The Integral Role of Computers in the G20 Summit: A Glance at the Present and Future

Introduction:

The G20 Summit, a gathering of the world's major economies, has undergone a transformative journey over the years, with technology playing a pivotal role in shaping its dynamics. In this article, we will explore the current use of computers in the G20 Summit and speculate on their future significance.

Current Use of Computers in the G20 Summit:

Communication and Coordination:

Computers serve as the backbone for communication and coordination among G20 member countries. Video conferences, emails, and collaborative platforms facilitate real-time information exchange, fostering a more connected and efficient decision-making process.

Data Analysis and Policy Formulation:

Advanced computing technologies enable member nations to analyze vast datasets, providing insights crucial for policy formulation. This aids leaders in making informed decisions on global economic challenges, from trade policies to climate change initiatives.

Cyber Security Measures:

The increasing digitization of the G20 Summit necessitates robust cybersecurity measures. Computers are indispensable in protecting sensitive information from cyber threats, ensuring the integrity and confidentiality of discussions among member nations.

Virtual Summits and Remote Participation:

In recent times, computers have facilitated the transition to virtual G20 Summits, allowing leaders to participate remotely. This not only ensures continuity during unforeseen circumstances but also broadens participation, making the summit more inclusive.

The Future of Computers in the G20 Summit:

Artificial Intelligence (AI) Integration: The future will likely see a deeper integration of AI in decision-making processes. AI algorithms can analyze complex economic trends and propose data-driven solutions, aiding leaders in navigating intricate global challenges.

Blockchain for Transparency: Blockchain technology could enhance transparency in international transactions and agreements. Implementing blockchain in the G20 Summit could provide a secure and immutable ledger, reducing the risk of fraud and ensuring accountability.

Quantum Computing for Complex Problem Solving:

As quantum computing matures, it may revolutionize the G20's approach to solving complex problems. Quantum computers have the potential to process vast amounts of data at unprecedented speeds, opening new frontiers in economic analysis and policy planning.

Enhanced Cybersecurity Measures:

With the growing sophistication of cyber threats, the G20 will likely invest heavily in advanced cybersecurity measures. Artificial intelligence and machine learning will be instrumental in developing proactive strategies to counter emerging cyber threats effectively.

Conclusion:

The use of computers in the G20 Summit has evolved significantly, shaping the way global economic leaders communicate, analyze data, and formulate policies. As we look to the future, emerging technologies like AI, blockchain, and quantum computing are poised to further transform the summit, enhancing efficiency, transparency, and the ability to tackle complex global challenges. The ongoing integration of these technologies underscores the indispensable role of computers in shaping the trajectory of the G20 Summit in the years to come.

Ms. Swati

Assistance Professor

P.G. Department:

Computer Science and Applications

Embracing Failure: The Inevitable Prelude to Success

"We need to accept that we won't always make the right decisions, that we'll screw up royally sometimes – understanding that failure is not the opposite of success, it's part of success."

In a world that often glorifies success, the journey to achievement is frequently paved with setbacks and failures. Contrary to popular belief, failure is not the end; rather, it is the crucial first step towards success. This article explores the transformative power of failure and how it serves as a catalyst for growth and ultimate triumph.

Redefining Failure:

Failure is not a final destination but a natural part of the learning process. Embracing failure involves shifting our perspective from seeing it as a negative outcome to viewing it as an opportunity for improvement and growth.

Learning from Mistakes:

Every failure carries valuable lessons. Thomas Edison, while inventing the light bulb, famously said, "I have not failed. I've just found 10,000 ways that won't work." Edison's perseverance exemplifies the importance of extracting knowledge and insight from each setback.

So, when you make a mistake, you can learn from it and fix it, whereas you can only learn from a failure. To effectively learn from mistakes :

- Own Your Mistakes. You can't learn anything from a mistake until you admit that you've made it.
- Reframe the Error.
- Analyze Your Mistake.
- Put Lessons Learned Into Practice.

Building Resilience:

Failure builds resilience, a key characteristic of successful individuals. Resilience allows you to bounce back from disappointments, face challenges with determination, and persist in the pursuit of your goals. It's a muscle that strengthens with each encounter with failure.

Innovation and Creativity:

Many groundbreaking innovations resulted from multiple failures. The development of Post-it Notes, for example, stemmed from a failed attempt to create a

strong adhesive. Embracing failure fosters a creative and innovative mindset, pushing individuals to explore alternative paths and solutions.

Overcoming Fear of Failure:

Fear of failure often holds people back from taking risks. However, acknowledging that failure is an inherent part of success can help mitigate this fear. Successful individuals like J.K. Rowling faced rejection numerous times before achieving literary acclaim with the Harry Potter series.

Failure as a Stepping Stone:

Viewing failure as a stepping stone allows you to use setbacks as a launchpad for future success. Michael Jordan, considered one of the greatest basketball players, acknowledged that his success was built on a foundation of failures and missed shots. By learning from our mistakes, staying focused on our goals, and persevering through setbacks, we can turn failure into a stepping stone towards success.

Resilient Leaders:

Successful leaders often attribute their achievements to the lessons learned from failure. Leaders like Steve Jobs, Richard Branson, and Oprah Winfrey faced setbacks but used them to refine their strategies and leadership styles.

Failure is not an indicator of inadequacy but a vital component of the success journey. By embracing failure, learning from mistakes, building resilience, fostering innovation, overcoming fear, and recognizing failure as a stepping stone, individuals can unlock their full potential. As the saying goes, "Success is not final, failure is not fatal: It is the courage to continue that counts." **Embrace failure, for it is the first step on the path to lasting success.**

The most important lesson to remember is that failure is the first step to success. Failure is simply the opportunity to begin again, this time more intelligently.

Ms. Nidhi Jassal

Assistant Professor in Commerce

THE IMPORTANCE OF TECHNOLOGY IN SOCIAL MEDIA

The role of technology in social media evolution, although starts with the advent of smartphones and laptops on a precise level, begins with mobile apps. In 2019 alone, it was estimated by a *Lyfemarketing Report* that over 91% of all social media users use social channels through mobile devices.

There can be a number of reasons behind the rise in mobile application adoption for social media usage:

- ◆ Convenience in terms of not having to open a laptop and opening the application within three clicks.
- ◆ Integration with mobile in-built features like camera, location, microphone, etc.
- ◆ Ease of capturing and sharing content

We believe that up until this point you must have gathered the need for social media application development. However, the list of the impact of technology on social media doesn't just end with one component. There are a number of other technologies like APIs, geotagging, QR codes, etc which have contributed to making social media where it stands today.

Technology incorporation makes social media accessible, safe, and real-time in addition to making the sector operate seamlessly with users' experience through the mode of automation, integration with other social media applications, and ecommerce.

With the benefits of technology and social media peeked into, let us move on to the list of technologies that are helping social media app developers take the sector to its next evolution set.

Technologies Driving the Future of Social Media

1. RFID – Radio Frequency Identification Tags

RFID, in layman terms, means a small computer chip that can store information about an individual or object. Every chip comes with a unique serial number that can be tied to the information present on the chip. Let us give you a practical application of this technology through this example – Suppose you are at a music concert and you scan your RFID device with an RFID device which has social features integrated into it. By simply bringing your RFID device to the other one, you will be able to Like a band on Instagram or Facebook or download a couple of their music tracks on your device.

The growing popularity of RFID in the event and ecommerce domain (through the mode of NFC) has led to a number of social networking app development companies integrating RFID into their mobile applications.

2. Augmented Reality

AR and mixed reality are some of the most *popular social media application features*. There are a number of use cases that social media houses experiment with when integrating AR with their applications but the one that has witnessed mass popularity is the use of face filters. Popularized by Snapchat, AR-driven filters are used by both individuals and businesses to deliver engaging content.

Another example of business-level usage of AR in social media can be seen in social media advertisements. Last year, Snapchat created an AR-based app for Snap Original where BhadBhabie interacted with the users as if they were interacting in the real world.

3. Artificial Intelligence

Out of all the new-age technologies that you will read about impacting the social media sector, the one name which will be placed on the top is Artificial Intelligence. AI is a prime component of every social media platform active in the market today. This is the number one reason why the technology is now involved in the social *media app development cost* on a default note.

Facebook utilizes advanced *machine learning* for a number of tasks: recognizing faces in poses to targeting users for advertisements and even for strengthening their search functionality. LinkedIn makes use of AI for offering job recommendations, suggesting people whom they'd like to connect, and sending them specific posts for their feed. Snapchat uses the capability of computer vision for tracking physical features and overlaying filters that move with them in real-time.

These business examples are a validation of how AI is a crucial part of all the different genres of the social media domain.

4. Blockchain

Decentralized social media is one of the most up and coming genres of the social media sector. There are a number of use cases of social media and blockchain convergence which businesses from both sides are experimenting with. Here are some of them –

The social media networks depend on ad-based business models that share a common shortcoming: the creators are unequally compensated for their content on the platform. A *smart contract* can be put into use here for ensuring that the creators get the amount that their content is worth without any delay or unannounced deduction. There are businesses working towards combating internet censorship. Usually, based on a distributed ledger, the individuals will be able to read and curate their own content with a surety that no entity will be able to block access to content.

5. IoT

The last in our list of social media and technology trends is the Internet of Things. The technology is used heavily for social media monitoring and marketing purposes by some of the top names in the industry like N&W, Disney, and Tencent, etc.

Organizations are constantly on the lookout for an IoT skilled social media app development company that would help them create solutions around real-time monitoring of data and insights coming in from social media to help them make better business decisions.

Ms. Hardeep Kaur Parmar

Asst. Professor

P.G. Department of Computer Science and Applications

India's Inclusive growth and major priorities:-

Inclusive growth, in its essence, sounds like a fairly easy concept to understand. However a government's ability or inability to effectively realise the goal of inclusive growth determines whether or not the society is an equitable one. The Organisation for Economic Co-operation and Development (OECD) defines inclusive growth as economic growth that is distributed across society in a fair manner and creates opportunities for all. The bottlenecks in achieving an inclusive society may include factors like agricultural backwardness, unemployment, regional disparities and poverty. India takes over the Presidency of the G20 (Group of 20) countries, one of the most consequential amongst current day multilateral bodies. India's G20 presidency has focused on six priorities, including accelerated and inclusive growth, climate finance, digital public infrastructure and reforming the multilateral development institutions for the 21st century. The G20 is an international forum which includes 19 of the world's largest economies including both industrialized and developing nations, and the European Union. During its presidency, India is committed to focusing on issues of critical importance to the world. The theme identified by India for its presidency is "One Earth, One Family, One Future."

India's inclusive growth :-

Climate sustainability :-

Climate change has now become one of the most significant challenges to humankind. India focuses on climate change, with a particular emphasis on climate finance and technology, as well as ensuring just energy transitions for developing countries. It promotes environmentally-conscious practices based on India's sustainable traditions. The primary focus of the Summit was on promoting low-carbon development strategies to optimize the potential for inclusive green growth and to ensure sustainable development.

Accelerated, Inclusive & Resilient Growth:-

India focuses on areas that have the potential to bring structural transformation, including supporting small and medium-sized enterprises in global trade, promoting labour rights and welfare, addressing the global skills gap, and building inclusive agricultural value chains and food systems.

Accelerating Progress on SDGs:-

India is Recommitting to achieving the targets set out in the 2030 Agenda for Sustainable Development, with a particular focus on addressing the impact of the COVID-19 pandemic.

Technological Transformation & Digital Public Infrastructure:-

Promotion of a human-centric approach to

technology and increased knowledge-sharing in areas such as digital public infrastructure, financial inclusion, and tech-enabled development in sectors such as agriculture and education.

Food Security and Sustainable Agriculture:-

Sustainable agriculture and food security are the key components of India for the inclusive growth agenda. The G20 members are committed to promoting sustainable agriculture, which has a significant role in achieving a wide range of SDGs, including food and nutrition security. For example, G20 nations produce nearly 80 per cent of the world's cereals and account for a similar percentage of world agricultural exports. As a result, agriculture and food security can also impact global food security and nutrition.

Public Health:-

Global public health has received consistent attention from the G20. Since its inception the G-20 has made nearly 80 collective, politically binding, future-oriented commitments on health. The Health Working Group (HWG) was founded to create a unified international agenda on improving healthcare systems. Moreover, global health architecture was also one of the key priorities of the current India Presidency.

Digitization of education and skill development:-

The pandemic has adversely affected every sector; however the overnight shift from an offline to a completely online school system was a very difficult transition for many students and teachers alike. To impart supplementary teaching and create a resilient mechanism for education delivery, the 'one class-one TV channel' programme of PM E-VIDYA was introduced. Further, to empower citizens to improve their skills with specific focus on "reskilling" or "upskill" a Digital Ecosystem for Skilling Livelihood (DESH-Stack e-portal) will be established.

India adopts an all-inclusive model of growth for the greater good for greater number of people, Mr. Ravi explained, giving examples of various efforts taken by the Central government. In his presidential address, Mr. Ravi spoke of the various issues, including wars, climate crisis, poverty and the failure of the world order created post World War II, plaguing several nations worldwide. The objective is to achieve social, economic and environment sustainability to transform the world from disorder to order.

Sharanpreet Kaur

B. Com- 6th sem

THE ADVANCEMENT OF TECHNOLOGY

The advancement of technology has played an important role in the development of human civilization, along with cultural changes. Technology provides innovative ways of doing work through various smart and innovative means. Electronic appliances, gadgets, faster modes of communication, and transport have added to the comfort factor in our lives. It has helped in improving the productivity of individuals and different business enterprises. Technology has brought a revolution in many operational fields. It has undoubtedly made a very important contribution to the progress that mankind has made over the years.

Technology has reduced the effort and time and increased the efficiency of the production requirements in every field. It has made our lives easy, comfortable, healthy, and enjoyable. It has brought a revolution in transport and communication. The advancement of technology, along with science, has helped us to become self-reliant in all spheres of life. With the innovation of a particular technology, it becomes part of society and integral to human lives after a point in time.

Technology is Our Part of Life:

Technology has changed our day-to-day lives. Technology has brought the world closer and better connected. Those days have passed when only the rich could afford such luxuries. Because of the rise of globalisation and liberalisation, all luxuries are now within the reach of the average person. Today, an average middle-class family can afford a mobile phone, a television, a washing machine, a refrigerator, a computer, the Internet, etc. At the touch of a switch, a man can witness any event that is happening in far-off places.

Benefits of Technology in All Fields:

We cannot escape technology; it has improved the quality of life and brought about revolutions in various fields of modern-day society, be it communication, transportation, education, healthcare, and many more. Let us learn about it.

Technology in Communication:

With the advent of technology in communication, which includes telephones, fax

machines, cellular phones, the Internet, multimedia, and email, communication has become much faster and easier. It has transformed and influenced relationships in many ways. We no longer need to rely on sending physical letters and waiting for several days for a response. Technology has made communication so simple that you can connect with anyone from anywhere by calling them via mobile phone or messaging them using different messaging apps that are easy to download.

Innovation in communication technology has had an immense influence on social life. Human socialising has become easier by using social networking sites, dating, and even matrimonial services available on mobile applications and websites.

Today, the Internet is used for shopping, paying utility bills, credit card bills, admission fees, e-commerce, and online banking. In the world of marketing, many companies are marketing and selling their products and creating brands over the internet.

In the field of travel, cities, towns, states, and countries are using the web to post detailed tourist and event information. Travellers across the globe can easily find information on tourism, sightseeing, places to stay, weather, maps, timings for events, transportation schedules, and buy tickets to various tourist spots and destinations.

Technology in the Office or Workplace:

Technology has increased efficiency and flexibility in the workspace. Technology has made it easy to work remotely, which has increased the productivity of the employees. External and internal communication has become faster through emails and apps. Automation has saved time, and there is also a reduction in redundancy in tasks. Robots are now being used to manufacture products that consistently deliver the same product without defect until the robot itself fails. Artificial Intelligence and Machine Learning technology are innovations that are being deployed across industries to reap benefits.

Technology has wiped out the manual way of storing files. Now files are stored in the cloud, which can be accessed at any time and from anywhere. With

technology, companies can make quick decisions, act faster towards solutions, and remain adaptable. Technology has optimised the usage of resources and connected businesses worldwide. For example, if the customer is based in America, he can have the services delivered from India. They can communicate with each other in an instant. Every company uses business technology like virtual meeting tools, corporate social networks, tablets, and smart customer relationship management applications that accelerate the fast movement of data and information.

Technology in Education:

Technology is making the education industry improve over time. With technology, students and parents have a variety of learning tools at their fingertips. Teachers can coordinate with classrooms across the world and share their ideas and resources online. Students can get immediate access to an abundance of good information on the Internet. Teachers and students can access plenty of resources available on the web and utilise them for their project work, research, etc. Online learning has changed our perception of education.

The COVID-19 pandemic brought a paradigm shift using technology where school-going kids continued their studies from home and schools facilitated imparting education by their teachers online from home. Students have learned and used 21st-century skills and tools, like virtual classrooms, AR (Augmented Reality), robots, etc. All these have increased communication and collaboration significantly.

Technology in Banking:

Technology and banking are now inseparable. Technology has boosted digital transformation in how the banking industry works and has vastly improved banking services for their customers across the globe.

Technology has made banking operations very sophisticated and has reduced errors to almost nil, which were somewhat prevalent with manual human activities. Banks are adopting Artificial Intelligence (AI) to increase their efficiency and profits. With the emergence of Internet banking, self-service tools have replaced the traditional methods of banking.

You can now access your money, handle transactions like paying bills, money transfers, and online purchases from merchants, and monitor your bank statements anytime and from anywhere in the world. Technology has made banking more secure and safe. You do not need to carry cash in your pocket or wallet; the payments can be made digitally using e-wallets. Mobile banking, banking apps, and cyber security are changing the face of the banking industry.

Manufacturing and Production Industry Automation:

At present, manufacturing industries are using all the latest technologies, ranging from big data analytics to artificial intelligence. Big data, ARVR (Augmented Reality and Virtual Reality), and IOT (Internet of Things) are the biggest manufacturing industry players. Automation has increased the

level of productivity in various fields. It has reduced labour costs, increased efficiency, and reduced the cost of production.

For example, 3D printing is used to design and develop prototypes in the automobile industry. Repetitive work is being done easily with the help of robots without any waste of time. This has also reduced the cost of the products.

Technology in the Healthcare Industry :

Technological advancements in the healthcare industry have not only improved our personal quality of life and longevity; they have also improved the lives of many medical professionals and students who are training to become medical experts. It has allowed much faster access to the medical records of each patient.

The Internet has drastically transformed patients' and doctors' relationships. Everyone can stay up to date on the latest medical discoveries, share treatment information, and offer one another support when dealing with medical issues. Modern technology has allowed us to contact doctors from the comfort of our homes. There are many sites and apps through which we can contact doctors and get medical help.

Breakthrough innovations in surgery, artificial organs, brain implants, and networked sensors are examples of transformative developments in the healthcare industry. Hospitals use different tools and applications to perform their administrative tasks, using digital marketing to promote their services.

Technology in Agriculture:

Today, farmers work very differently than they would have decades ago. Data analytics and robotics have built a productive food system. Digital innovations are being used for plant breeding and harvesting equipment. Software and mobile devices are helping farmers harvest better. With various data and information available to farmers, they can make better-informed decisions, for example, tracking the amount of carbon stored in soil and helping with climate change.

Name-Ishita sharma
BCA 6th Sem.
Student Editor

The Art of Balancing Academics and Social Life

Being a student often feels like trying to handle two things at once – keeping up with schoolwork/ college work and making time for friends. It's a bit tricky, but finding the perfect balance between academic commitment and a vibrant social life is a challenge many students face. It requires a thoughtful approach and effective time management for success both inside and outside the classroom.

Imagine a plate of your favourite food. You can't eat everything at once, right? It's the same with your day. **Focus** on your schoolwork, but also leave some time for hanging out with friends. As Karen Lamb says, "A year from now, you may wish you had started today."

One of the important thing is **Plan your day**. **Make realistic goal** and then plan it according to your priorities, I know it's difficult because some time we make goals but we don't realize it that it is achievable or not. **Planning according to your priorities** ensures you focus on what truly matters.

Another important thing is **Time Management**. Everyone has the same 24 hours in a day, and balancing academic and social life is also based on time management. At the beginning of my graduation, I personally struggled to manage my studies, household chores, and social life. Then I make my schedule and allocating proper time to each aspect. Of course in starting I face difficult but with

time and consistency, I learned to manage it more efficiently. I always keep in mind the words, "Either you run the day, or the day runs you."

I believe it's important to **learn to say no** when necessary, even though it might feel uncomfortable. This skill empowers us to set boundaries, allocate time effectively, and prioritize our academic goals. **It helps maintain focus, reduce stress,** and ensure that school or college work comes first, which helps create a balanced and successful life.

Taking breaks is crucial for maintaining focus. **Breaks restore mental energy, improve concentration, and support physical health.** It's also important to enjoy every moment of life.

In the end, balancing academic and social life is the key to a happy and successful college journey. It's not just about studying; it's about making great memories and growing as a person. Finding this balance helps you do well in classes while enjoying the fun parts of college life, creating an enriching experience you'll cherish.

Mandeep Kaur
Mcom 2nd sem

Impact of Social Media on Youth

Social media is a tool that has grown incredibly popular across all generations due to its user-friendly interface. Youth is the largest user group on social media, which is both an impressive and a frightening problem at the same time. Nearly all generations have used social media, but the younger generation dominates it. People can freely express themselves and their opinions on a variety of subjects on social media, from politics to the arts. **But despite all the positive features of social media, almost everyone is aware of how addictive it can be.** Social media also appeared to have caused a rise in the emotional distance among people. People spend a lot of time on social networking sites, which can distract them from their intended task and cause them to lose focus. Social media can easily have a negative impact on children, as sometimes people post images and videos that are violent or otherwise harmful, which can influence on how children or teenagers behave. The use of social media significantly impacts mental health. It can enhance connection, increase self-esteem, and improve a sense of belonging. But it can also lead to

tremendous stress, pressure to compare oneself to others, and increased sadness and isolation. This can result in depression, anxiety, and a range of other problems. Social media has also been linked to poor body image, low self-esteem, and higher depressive symptoms, especially in young females. 53% stated concerns about anxiety and depression, and 54% stated concerns about lower self-esteem. For the youth, seminars, audio-visual tools, group discussions, and online reading materials play essential roles in shaping their personalities. Social media is a possible amplifier of both risks and paybacks, so the youth must actively and profitably involve themselves in this online ecosystem. In nutshell, social media is a significant part of our lives today. The youth must be able to use their time productively to improve their lives and not squander their valuable time.

Anu
M.com-4th sem

Falling Reading Habits among Youngster's

Books are said to be good companions of ours. But do we take them as our good companions? The Answer is NO, because reading habit amongst us are declining day by day. The reasons behind this could be fast lifestyle and pervasive influence of smartphones. Earlier, children liked to read comics or others storybooks. Most of the youth, instead of taking and interest in novels, prefer to watch movies and listen to songs. The decline in reading culture has various consequences for intellectual development and critical thinking skills. Reading is not just source of knowledge; it plays a vital role in emotional well-being and empathy. Reading also gives peace of mind. The digital media is the main factor for the decline in the reading habits among youngsters. Another factor contributing to the lack of reading culture among students is the current educational system. The curriculum itself sometimes fails to engage students with relevant and interesting literature. A lack of contemporary books can make reading seem disconnected from their interests and daily lives. That's why, students begin to view reading as a means to an end, rather than a source of enjoyment and personal growth. Parents play a crucial role in shaping their children's reading habits. However, in many households, reading has taken a backseat to other activities. Additionally, reading plays a vital role in stress reduction and mental well-being. Engaging in a book allows individuals to escape from everyday stressors, expand their horizons, and explore different realities.

Reading is one of the fundamental skills that children learn in their early years. It helps develops their cognitive and language skills, improves their concentration and vocabulary, and expands their knowledge about the world. Reading helps develops children's creativity and imagination. It allows them to explore new worlds and characters, and helps them think critically and logically. According to research conducted by the University of Sussex, reading for just six minutes can reduce stress levels by 68%, making it an essential tool for maintaining good mental health.

“The more that you read, the more things you will know. The more that you learn, the more places you'll go.”

Jaskaran kaur
M.com-2nd sem

Innovation Led Indian Economy :-

Innovation has been embedded in the development of humankind since its inception. It has helped guide a new world order rooted in scientific and technological excellence and paved the way for the kind of discoveries believed to be unachievable a few years back. Even during the Covid-19 pandemic, the world started to explore newer options in terms of procuring goods and services – from groceries to education and insurance.

In this backdrop, India has seen considerable progress in recent times where technology or innovation hubs like Bangalore, Mumbai, Delhi, and Chandigarh, among others have helped enhance this new trade by showing commendable efforts in sectors like pharma, automobile, and education, to name a few. This progress has resulted from public-private partnerships, academic collaborations, and foreign capital, enabling India to register higher growth and emerge on top in sectors like telecommunications. Moreover, India also took over the UK to climb to 3rd spot in terms of total unicorns in a country after US and China. While India has made considerable progress in terms of start-ups and producing unicorns, the ministry of Science and Technology. For India to boost its innovation culture, this percentage needs to increase. This is complemented by the fact that about 35% of this expenditure gets soaked up by just two sectors – health and defence – while other sectors like transport, education, environment, etc., lagged. Lastly, it can be observed that cities largely drive innovation, with Bangalore, Delhi, Chandigarh, Mumbai, and Chennai, among others driving innovation.

With cities creating a conducive environment to foster and promote innovation through education, availability of a skilled workforce and greater financial penetration, the need now is to ensure that these advantages are not concentrated in some cities. India, with its demographic advantages, has vast potential to channel its energy into bringing about new developments to a wide array of goods and services. This would enable innovation to proliferate to other regions and help India to be the 'innovation hub' of the world.

Kanika Gupta
B.com-6th sem

THE VOICE OF GLOBAL SOUTH

In December last year, when Bharat assumed the presidency of the G-20, we considered it our responsibility to amplify the voices of the countries of the Global South in this forum. The Group of Twenty (G20) is the premier forum for international economic cooperation. The G20 has 43 members and not 20 countries. Three EU countries – France, Germany, Italy – are counted among the 19 countries. It plays an important role in shaping and strengthening global architecture and governance on all major international economic issues. The first-of-its-kind '**Voice of the Global South Summit**,' convened by India in two editions, heralded a new dawn of multilateralism. India mainstreamed the Global South's concerns in international discourse and has ushered in an era where developing countries take their rightful place in shaping the global narrative. On substantive elements, India ensured that international attention was directed to broader developmental aims, aligning with G20's mandate. Presiding over this multilateral forum is an opportunity for India to showcase its strength and achievements, attract investment and deepen its trade relation with these large economies. "Emerging countries have got a role in terms of being the moderating influence, and this is not the first time that India has been a moderating influence," said Rajiv Dogra, former ambassador of India to Italy, Romania, Moldova, Albania and San Marino and India's permanent representative to the United Nations agencies based in Rome. Foreign investment has been a major driver of economic growth in India in recent years. The G20 has helped to increase foreign investment in India by providing a forum for dialogue between governments and businesses and also helped to improve the investment

climate in India by promoting reforms such as the introduction of a bankruptcy law. It also helped to promote trade liberalization by negotiating agreements such as the Trade Facilitation Agreement. These agreements have helped to reduce tariffs and other barriers to trade, which has benefited the Indian economy by making it easier for Indian businesses to export their goods and services. Financial regulation has also been a focus for the best growth of India, helping to make the Indian financial system more resilient to shocks. Climate change is a major challenge facing the world today. The G20 has had a positive impact on the Indian economy. It has helped to increase foreign investment, promote trade liberalization, improve financial regulation, and address climate change. A plan was also framed to accelerate the Sustainable Development Goals. Bharat believes that new technology should not become a new source of widening the gap between North and South. Today, in the era of AI, there is a great need to use technology in a responsible manner. Countries in the Global South are the most affected by any natural disasters. To deal with the same, Bharat started CDRI. This will open new opportunities for the MSME sector and businesses in the countries of the Global South. The Voice of Global South Summit is aimed at achieving "Unity of Voice, Unity of Purpose"

Manmeet Kaur
B.com- 2nd sem

India's inclusion in The G20 Summit

The G20, also known as the Group of Twenty, is an international forum comprising the world's major economies. It was established in 1999 with the primary goal of promoting global economic stability and sustainable development. Over the years, the G20 has emerged as a significant platform for global cooperation and a key factor in India's emergence as a Global Leader.

India, with its rapidly growing economy has been steadily making its ways towards becoming a world leader. The country's role in the G20 has played a crucial role in this journey. As the world's second-most populous country and one of the fastest-growing economies, India now holds immense potential to shape the future of the global economy. India stands out as a key player, bringing a lot to the table with its strong economy and diverse talents.

During the G20 summit, leaders from different countries work together to make the world a better place. India's active participation in G20 summit has helped to shape the global economic policies and foster international cooperation. India's voice within The G20 has been influential in addressing key global challenges such as financial stability, job creation and infrastructure development.

By actively engaging in these discussions, India has emerged as a world leader committed to promoting sustainable economic growth.

In conclusion, India's role within the G20 has played a crucial role in its emergence as a world leader. Through active participation in economic discussions, addressing global challenges, and strategic policies, India has proven itself as a nation on the global stage.

Taanvi
B.com-2nd sem

IMPORTANCE OF DISCIPLINE IN STUDENTS LIFE

Discipline is not a set of restrictive rules imposed upon students; instead, it is a powerful tool that empowers them to excel in various aspects of life. Discipline in a student's life lays the foundation for academic excellence. Students who adhere to a disciplined routine are likely to attend classes regularly, complete assignments on time, and stay focused during study sessions. As a result, they perform better in examinations and achieve higher grades.

Effective time management is one of the critical aspects of discipline in a student's life. This time management skill not only enhances their academic performance but also helps them prepare for future challenges.

Discipline fosters self-control and a sense of responsibility in students. It teaches them to make conscious choices and resist distractions that may hinder their progress. In addition to academic success, discipline in a student's life contributes to their **character development**. It helps shape them into responsible, respectful, and ethical individuals. These

values are essential for their personal growth and for becoming responsible citizens and contributing positively to society.

Discipline empowers students to set and achieve their goals. Whether it's pursuing a career in medicine, engineering, arts, or any other field, discipline is the driving force that propels them toward their dreams. Students who lead disciplined lives develop perseverance and resilience, vital qualities when faced with obstacles or setbacks. Student discipline is a major factor when it comes to maintaining focus and ambition towards studies and life in general. The most important requirement for improved education is discipline. Students must practice discipline since, without it, education cannot be completed.

In conclusion, the importance of discipline in a student's life cannot be overstated. Discipline plays an extremely important role in a student's life. In fact, a sense of discipline, when inculcated early, is likely to benefit the student throughout life.

Arshpreet Kaur
Bcom - 4th sem

The Indian Economy Growth:

The economy of India has transitioned from a mixed planned economy to a mixed middle-income developing social market economy with notable public sector in strategic sectors. It is the world's fifth-largest economy by nominal GDP and the third-largest by purchasing power parity (PPP); on a per capita income basis. Strong economic growth in the first quarter of FY23 helped India overcome the UK to become the fifth largest economy after it recovered from the COVID - 19 pandemic shock. Real GDP at normal prices (2011- 2012) in the first quarter of 2023-24 is estimated at Rs. 40.37 trillion showing a growth of 7.8% as compared to the first quarter of 2022-23. Rising employment and substantially increasing private consumption, supported by rising consumer sentiment, will support GDP growth in coming months. India's nominal GDP at current prices is estimated to be at Rs. 301.75 trillion in 2023-24. The normal GDP in current prices in Q1 of 2023-24 was 70.67 trillion as against of Rs. 65.42 trillion in 2022-23, estimating a growth of 8%. Since the start of the 21st century, annual average GDP growth has been 6% to 7%. The economy of the Indian subcontinent was the largest in the world for most of recorded history. Nearly 70% of India's GDP is driven by domestic

consumption; apart from private consumption, India's GDP is also fueled by government spending, investments, and exports. In 2022, India was the world's 6th-largest importer and the 9th-largest exporter. India has been a member of the World Trade Organization since 1 January 1995. In 2021-22, the foreign direct investment (FDI) in India was \$82 billion. The leading sectors for FDI inflows were the service sector, the computer industry, and the telecom industry. India has free trade agreements with several nations and blocs, including ASEAN, SAFTA, Mercosur, South Korea, Japan, Australia, UAE, and several others which are in effect or under negotiating stage. Most major trading nations in the world have always looked at India as a group of markets displaying different consumer preferences but governed by a single over arching trade regime. India has emerged as the fastest growing economy and it's expected to be one of the top three economic powers in the world over the next 10-15 years. The Bombay Stock Exchange and National Stock Exchange are some of the world's largest stock exchanges by market capitalisation. It is not easy to profile Indian economy in limited words and, therefore, the intention is to give the readers only an overview.

Vidhi
B.com- 2nd sem

INDIA: A SUPERPOWER AND ITS CHALLENGES

India, with its rich history, diverse culture, and economic resilience, is steadily emerging as a world leader in various spheres. Over the years, the nation has undergone significant transformations, positioning itself as a key player on the global stage. This essay explores the multifaceted aspects that contribute to India's emergence as a world leader. One of the primary factors propelling India into a leadership role is its robust economic growth. The country has consistently been one of the fastest-growing major economies, showcasing its potential on the global economic landscape. Key reforms and initiatives, such as **"Make in India"** and **"Digital India,"** have so much innovation, entrepreneurship, and technological advancements. India's prowess in information technology, pharmaceuticals, renewable energy, and space exploration has garnered international recognition, making it a hub for global investment and collaboration. The nation has actively engaged in diplomatic initiatives, forging strategic partnerships with countries around the world. Additionally, India's involvement in international forums like the United Nations, G20, and BRICS reflects its commitment to addressing global challenges and contributing to shaping international policies. Military Strength and Security Cooperation of India plays a very important role in making India a world leader. India's military capabilities and strategic partnerships contribute significantly to its emergence as a global leader. As one of the largest and strongest military forces, India plays a crucial role in maintaining regional stability. The country actively engages in security cooperation with various nations, fostering alliances that address common security challenges. Its commitment to peacekeeping operations under the United Nations showcases India's dedication to global security and peace. India's soft power, emanating from its rich cultural heritage, has a profound impact on its global influence. The global popularity of Indian films, the widespread adoption of yoga, and the growing interest in Indian literature contribute to shaping a positive image of India on the international stage. This cultural influence enhances India's ability to connect with people from different backgrounds, fostering goodwill and understanding. While India's emergence as a world leader is evident, it is essential to acknowledge the challenges the nation faces. Socioeconomic disparities, environmental concerns, and geopolitical complexities pose hurdles on the path to sustained

leadership. Addressing these challenges through continued reforms, inclusive policies, and international cooperation will be crucial for India's long-term success as a global leader. In the end we can conclude by saying that, India's journey towards becoming a world leader is marked by economic growth, diplomatic finesse, military strength, and cultural influence. As the nation navigates the complexities of the global landscape, innovation, and cooperation positions India as a key player in shaping the future of the world. Embracing these opportunities and meeting challenges head-on, India is poised to contribute significantly to global progress and emerge as a leader on the world stage.

Aditi Kwatra
B.com- 4th sem

Artificial Intelligence

Artificial Intelligence is the intelligence possessed by the machines under which they can perform various functions with human help. With the help of A.I, machines will be able to learn, solve problems, plan things, think, etc. Artificial Intelligence, for example, is the simulation of human intelligence by machines. In the field of technology, Artificial Intelligence is evolving rapidly day by day and it is believed that in the near future, artificial intelligence is going to change human life very drastically and will most probably end all the crises of the world by sorting out the major problems.

Our life in this modern age depends largely on computers. It is almost impossible to think about life without computers. We need computers in everything that we use in our daily lives. So it becomes very important to make computers intelligent so that our lives become easy. Artificial Intelligence is the theory and development of computers, which imitates the human intelligence and senses, such as visual perception, speech recognition, decision-making, and translation between languages. Artificial Intelligence has brought a revolution in the world of technology.

Artificial Intelligence Application

AI is widely used in the field of healthcare. Artificial Intelligence would save a lot of our time. The use of robots would decrease human labour. In the field of education, AI has the potential to be very effective. It can bring innovative ways of teaching students with the help of which students will be able to learn the concepts better. Artificial intelligence is the future of innovative technology as we can use it in many fields. For example, it can be used in the Military sector, Industrial sector, Automobiles, etc. In the coming years, we will be able to see more applications of AI as this technology is evolving day by day.

Marketing: Artificial Intelligence provides a deep knowledge of consumers and potential clients to the marketers by enabling them to deliver information at the right time. Through AI solutions, the marketers can refine their campaigns and strategies.

Agriculture: AI technology can be used to detect diseases in plants, pests, and poor plant nutrition. With the help of AI, farmers can analyze the weather conditions, temperature, water usage, and condition of the soil.

Banking: Fraudulent activities can be detected through AI solutions. AI bots, digital payment advisers can create a high quality of service.

Health Care: Artificial Intelligence can surpass human cognition in the analysis, diagnosis, and complication of complicated medical data.

History of Artificial Intelligence

Artificial Intelligence may seem to be a new technology but if we do a bit of research, we will find that it has roots deep in the past. In Greek Mythology, it is said that the concepts of AI were used. The model of Artificial neurons was first brought forward in 1943 by Warren McCulloch and Walter Pitts. After seven years, in 1950, a research paper related to AI

was published by Alan Turing which was titled 'Computer Machinery and Intelligence'. The term Artificial Intelligence was first coined in 1956 by John McCarthy, who is known as the father of Artificial Intelligence. To conclude, we can say that Artificial Intelligence will be the future of the world. As per the experts, we won't be able to separate ourselves from this technology as it would become an integral part of our lives shortly. AI would change the way we live in this world. This technology would prove to be revolutionary because it will change our lives for good.

Types of Artificial Intelligence

Narrow AI (weak AI): This is designed to perform a specific task with intelligence. It is termed as weak AI because it cannot perform beyond its limitations. It is trained to do a specific task. Some examples of Narrow AI are facial recognition (Siri in Apple phones), speech, and image recognition. IBM's Watson supercomputer, self-driving cars, playing chess, and solving equations are also some of the examples of weak AI.

General AI (AGI or strong AI): This system can perform nearly every cognitive task as efficiently as humans can do. The main characteristic of general AI is to make a system that can think like a human on its own. This is a long-term goal of many researchers to create such machines.

Super AI: Super AI is a type of intelligence of systems in which machines can surpass human intelligence and can perform any cognitive task better than humans. The main features of strong AI would be the ability to think, reason, solve puzzles, make judgments, plan and communicate on its own. The creation of strong AI might be the biggest revolution in human history.

Conclusion

Artificial Intelligence will bring a huge revolution in the history of mankind. Human civilization will flourish by amplifying human intelligence with artificial intelligence, as long as we manage to keep the technology beneficial.

Harleen Kaur
B.C.A 4th semester

Impact and Effects of 5G Technology

The introduction of 5G technology is poised to have a profound impact on various aspects of society, economy, and technology. Here are some of the key effects and implications of 5G:

1. Enhanced Connectivity :

High-Speed Internet: 5G promises significantly faster download and upload speeds compared to previous generations, enabling seamless streaming of high-definition content and faster data transfer.

Low Latency: Reduced latency in 5G networks enables real-time communication and responsiveness, crucial for applications like remote surgery, autonomous vehicles, and online gaming.

2. Transformation of Industries:

IoT Revolution: 5G will accelerate the adoption of the Internet of Things (IoT), facilitating the connectivity of billions of devices, sensors, and machines. This will revolutionize industries such as manufacturing, transportation, healthcare, and agriculture.

Smart Cities: 5G networks will enable the development of smart cities with interconnected infrastructure and services, including smart grids, intelligent transportation systems, and efficient public services.

3. Innovation and Economic Growth :

Technological Innovation: 5G technology will spur innovation in areas such as augmented reality (AR), virtual reality (VR), artificial intelligence (AI), and machine learning (ML), leading to the development of new products, services, and business models.

Economic Growth: The deployment of 5G networks is expected to drive economic growth by creating jobs, boosting productivity, and attracting investment in digital infrastructure and services.

4. Societal Implications :

Digital Inclusion: While 5G offers the potential for enhanced connectivity, there is a risk of widening the digital divide if access to 5G services is not equitable. Efforts must be made to ensure that underserved communities have access to affordable and reliable 5G connectivity.

Privacy and Security: The proliferation of connected devices and data in 5G networks raises concerns about privacy and security. Robust cybersecurity measures and data protection regulations are essential to safeguarding user privacy and preventing cyber threats.

5. Environmental Considerations :

Energy Efficiency: 5G technology is expected to be more energy-efficient compared to previous generations, thanks to advancements in network architecture and hardware. This could lead to reduced energy consumption and carbon emissions in the long run.

E-Waste Management: The rapid deployment of 5G infrastructure may contribute to an increase in electronic waste (e-waste) from decommissioned equipment and devices. Proper e-waste management practices are crucial to mitigating environmental impact.

In summary, the rollout of 5G technology holds immense promise for transforming industries, driving innovation, and enhancing connectivity. However, it also brings challenges related to digital inclusion, privacy, security, and environmental sustainability, which must be addressed proactively to realize the full potential of 5G while minimizing its negative impact on society and the environment.

Name : **Manpreet Kaur**

Class : **BCA 6th Sem**

TRAVEL AND TOURISM

As we all know, India is one of the world's most famous countries for its unique tourist and tourist destinations. Tourism in all countries plays a big role in the economic growth and development of a country. If we see tourism in India, it is India's second largest source of income through the foreign currencies of foreign tourists. A large percentage of people's lives East based solely on tourism itself because the tourism industry in India has employed a large number of people in the category, skilled and unskilled. Tourism in any country promotes its national integration and international fraternity.

Our country is naturally and culturally endowed with many beautiful and attractive places that have fascinated people around the world. Our country is one of the rich countries with legacies, historical monuments, forts, beaches, religious places, mountain resorts, etc. attracting tourists from around the world. India is known for its unity in diversity that enriches it with people from many cultures, traditions and religions which is the big reason for good tourism here. Because of being rich with people from many religions and languages, our country is full of diversity in handicrafts, folk dances, fairs, festivals, music, ballet, clothing, eating habits, lifestyle, languages, etc. which gives rise to the will or the desire in the hearts of the people of the world to see India.

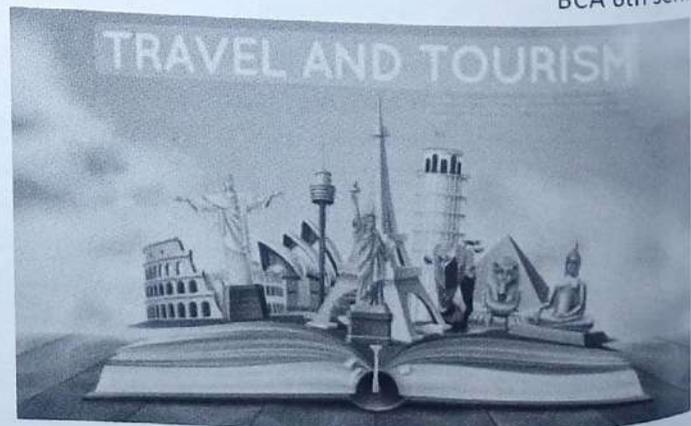
Nowadays, tourism in India is strongly promoted by tourism ministries thanks to the help of many Bollywood actors at international and national level. All measures to promote tourism and the circulation of tourists in the country are recommended by the Tourism Advisory Council. Indian tourism is strongly affected by terrorism, insecurity and pollution in the country; however, the sincere efforts of the Government of India are continuing to develop the Indian tourism industry. It is one of the most dynamic industries and plays a big role in the economic development of the country. Our country is a popular country for tourist destinations throughout Asia where a large crowd of people come every year despite

many problems. Our country is naturally limited in its four sides (one by the Himalayas, and three other sides by the Arabian Sea, Bay of Bengal and the Indian Ocean) offering wide range of sightings.

Variety of interesting activities such as water sports, sailing, scuba diving, rafting, skiing, mountaineering, barges, winter sports, etc. promote tourism in India. In order to encourage people, a tourism campaign named "Incredible India" was launched by the Indian Tourism Development Corporation (ITDC) in 2005. The tourist spots in India have also been divided into sections like spiritual tourism, ecotourism, spa tourism, "and" adventure tourism "to encourage tourism and better growth in India.

For example, pollution in India has hit the Indian tourism industry; Mathura refinery effluents affect the marbles of Taj Mahal in Agra due to the negligence of the concerned authorities. Another example is that beautiful beaches in India are gradually turning into rubbish dumps and garbage left behind by tourists. Thus, it must overcome the pollution problems in India as well as promote medical tourism to strengthen tourism in India. Medical tourism in the country provides a great level of relief, safety and security to the tourists who will regularly improve the tourism in the country. Many initiatives have been taken jointly by the Ministry of Health and Family Welfare and the Ministry of Tourism to maintain international standards in medical facilities for tourists.

Name- Megha
BCA 6th sem

Science Section

Teacher Editor:

Ms. Priyanka

Assistant Professor in Mathematics

Student Editor:

Ms. Manjot

B.Sc. Medical Sem. 6th

INDEX

<i>Sr. No</i>	<i>Article Name</i>	<i>Pg. No.</i>
1.	G-20 India Emerging as a World Leader Millets	1
2.	India's Diplomatic Influence in G-20	1
3.	Sustainable Development Goals (SDGs) and Green Financing	2
4.	The New Middle East Corridor	2
5.	India G-20 Summit : The Latest Milestone for and Emerging Global Leader	3
6.	Global Economy	3
7.	One Earth, One Family, One Future	4 - 5
8.	G-20 Agenda for 2023	5
9.	India's G-20 Presidency - A legacy of Collaboration, Sustainability and Resilient Leader	6
10.	G-20 : One Earth, One Family, One Future	7
11.	India's Journey to International recognition : A story of Resilience and Innovation	7

G20: INDIA EMERGING AS A WORLD LEADER MILLETS

In 2023, India hosted the G20 summit. Global leaders across the world came to India for this summit. India hosted the meetings all over the country and grabbed the opportunity to familiarise the whole world with the side of India, which was contrasting to the mainstream thinking. India promoted its rich cultural heritage and rich cuisine.

In cuisine, India tried to bring out the dishes which were mainly millet based. It is done keeping in view the food shortage problem all over the world and SDGs. The main food sources of most of the people are based on grains, pulses, vegetables, dairy or any other animal product. Now to produce the above plant based food require water and fertile land. It is well known fact that water shortage is also a serious problem and underground water table is going down in many places worldwide. Therefore to achieve the 2nd SDG i.e. zero hunger, India presented millets as alternate food sources which can be grown in lesser fertile lands, with comparatively much less water and by using lesser pesticides. Also these are rich source of nutrients. By promoting its production and consumption, India took a step forward to promote sustainable agriculture and reduce the carbon footprint on the environment.

In this way, India emerged as a world leader and guided the world to use millets as a possible food source, which can probably solve many issues in future.

Priyanka
Assistant Professor Mathematics

INDIA'S DIPLOMATIC INFLUENCE IN G20

India has emerged as an important participant in the Group of Twenty (G20), taking centre stage in the vast theatre of international relations. A crucial forum for tackling global issues and determining the direction of the global economy is the G20, an assembly of major economies. India's involvement in this association not only demonstrates its growing stature as a diplomatic power but also its dedication to promoting inclusive global governance and cooperative solutions.

India's Standout Presence:

India has made considerable diplomatic progress in a number of areas, which has contributed to its rise in the G20. Discussions about trade relations, healthcare, economic policies, climate action, sustainable development, and cultural exchanges all benefit from its voice. In addition to its national interests, India's position reflects a larger desire for world peace and development.

Economic Diplomacy:

India's economic narrative is the central theme of its diplomatic mission in the G20. The nation takes an active part in debates about financial stability, trade policy, and frameworks for investments. India has a greater influence on the direction of the world economy because of its viewpoint, which emphasises equitable trade behaviours and inclusive growth.

Cultural Diplomacy and Soft Power:

India's diverse cultural legacy is a useful diplomatic tool. India builds ties and understanding between nations through

soft power initiatives and cultural exchanges. This cultural diplomacy contributes to India's diplomatic influence by improving its standing and goodwill throughout the world.

Challenges and Opportunities:

India has made notable diplomatic progress in the G20, but problems still exist. Obstacles include conflicting national interests, complex geopolitical situations, and shifting global dynamics. Nonetheless, these obstacles present India with chances to strengthen its diplomatic endeavours, establish partnerships, and promote cooperative resolutions.

Conclusion:

In conclusion, India's diplomatic influence within the G20 reflects its dedication to inclusive development, global cooperation, and accountable leadership. India's capacity to forge alliances, heal divisions, and promote common values is influencing international relations and global discourse as it negotiates the complexities of global diplomacy within the G20. India's impact in the G20 diplomatic arena represents the country's rise to prominence as a proactive supporter of cooperative solutions, leading international dialogues, and influencing the direction of international diplomacy more broadly.

Name: Manjot Kaur
Roll no. 9106
B.sc. Medical
Semester V

Sustainable Development Goals (SDGs) and Green Financing

Green financing is to increase level of financial flows (from banking, micro-credit, insurance and investment) from the public, private and not-for-profit sectors to sustainable development priorities. A key part of this is to better manage environmental and social risks, take up opportunities that bring both a decent rate of return and environmental benefit and deliver greater accountability.

UN Environment has been working with countries, financial regulators and finance sector to align financial systems to the 2030 sustainable development agenda – to direct financial flows to support the delivery of the Sustainable Development Goals. At the core of today's globalized economy are financial markets through which banks and investors allocate capital to different sectors. The capital allocated today will shape ecosystems and the production and consumption patterns of tomorrow.

Sukirti sharma
Rollno - 8103
Class : Bsc Medical

THE NEW MIDDLE EAST CORRIDOR

The New Middle East Corridor Takes Center Stage at G20

Summit: A Pivotal Moment for Regional Collaboration

The recently concluded G20 summit witnessed a historic development as leaders from the Middle East unveiled plans for a new corridor, signaling a pivotal moment for regional collaboration. This article explores the significance of the new Middle East corridor on the global stage and the potential implications discussed during the G20 summit.

Introduction:

Against the backdrop of the G20 summit, leaders from the Middle East seized the opportunity to unveil ambitious plans for a new corridor. This development adds a new dimension to the discussions, emphasizing the region's commitment to fostering economic growth, stability, and collaboration.

Economic Integration in Focus:

The G20 summit provided a platform for leaders to emphasize the economic integration at the core of the new Middle East corridor. Discussions revolved around how the corridor aims to streamline trade routes, reduce barriers to cross-border investments, and stimulate economic development, positioning the region as a key player in the global economic landscape.

Global Trade Implications:

As leaders presented the new corridor, attention turned to its potential impact on global trade. The strategic location of the Middle East makes the corridor a linchpin for international trade routes. Increased connectivity and efficiency in the region could have far-reaching effects on the movement of goods and services globally, influencing trade dynamics discussed within the G20 framework.

Diplomatic Collaboration on Display:

The G20 summit served as a stage for showcasing the diplomatic collaboration inherent in the new Middle East corridor. Leaders emphasized the importance of mutual dependencies created by shared infrastructure projects, promoting a diplomatic environment where dialogue and

cooperation become paramount for the success of the corridor.

Sustainable Development Goals:

In alignment with the G20's focus on sustainable development, discussions surrounding the new Middle East corridor touched upon environmental considerations. Leaders highlighted the importance of incorporating sustainable practices into the corridor's infrastructure projects, ensuring that economic growth is achieved in an environmentally responsible manner.

Security and Stability:

Given the volatile nature of the Middle East, security and stability were key points of discussion at the G20 summit. The new corridor was presented as a proactive measure to enhance regional stability by fostering economic interdependence and diplomatic collaboration, providing a potential avenue for conflict resolution through shared interests.

Next Steps and Collaborative Initiatives:

The G20 summit set the stage for the next steps in implementing the new Middle East corridor. Leaders discussed collaborative initiatives, acknowledging the challenges ahead and expressing a commitment to working together to overcome obstacles and ensure the corridor's success.

Conclusion:

The unveiling of the new Middle East corridor at the G20 summit marks a momentous occasion for the region and the global community. As leaders come together to promote economic integration, diplomatic collaboration, and sustainable development, the corridor emerges as a beacon of hope for a more interconnected, stable, and prosperous Middle East on the world stage.

Gurleen Kaur
Roll No. 8101
Bsc Medical,
Sem-III

India G20 Summit ; The Latest Milestone For And Emerging Global Leader

On September 9 and 10 G20 New Delhi summit was held in New Delhi hosted by India as the G20 presidency and Mr kishida fumio, prime minister of Japan attended it. The overview of the Summit as under the Indian presidency in 2023 will focus on the theme ;one Earth, one family ,one future. The theme affirms the valley of human animals plant and microorganism microorganism and their interconnectedness plant Earth and in the wider universe. The leader submit is the climax of the G20 process and the work carried out over the year through ministerial meetings working group and engagement groups. The Indian presidency will also stop lights lifestyles for environment with an emphasis on environmentally sustainable and responsible choices at both the individual lifestyle and the national development level with the aim of achieving a cleaner cleaner and bluer future. The walking group will focus on the following tracks; agriculture , Anti-corporations, cultures, digital economic disaster risk reduction, development, education, employment, environmental and climate. This year G20 summit will be held in India .It will be held under the President of India only. The theme of the G20 summit 2023 will be one Earth one family one future and vasudhaiva kutumbakam. The G20 summit 2023 will be important for India from many perspectives.

Soni Kumari
Roll no - 4807
B.Sc (Non-Medical)
Sem-III

Global Economy

The totality of operations that occur both within and across national borders is referred to as the global economy. With its own industrial production, labour market, financial market, resources, and environment, every nation is an independent entity. The global economic system, which encompasses all economic activity carried out both within and between nations, such as production, consumption, economic management, labour in general, exchange of financial values, and trade of goods and services, is referred to as the world economy or the economy of all people on Earth. In certain situations, the words are different: the "world economy" is only the total of the measures from the various countries, but the "international" or "global economy" is measured independently and distinguished from national economies. There is a great deal of variation in the definitions, representations, models, and valuations of the global economy, even when it comes to value beyond the minimal threshold in production, consumption, and trade. It is inextricably linked to Earth's geography and ecosystem. The world economy is usually evaluated in monetary terms, even in situations where there is no efficient market to assist in the valuation of certain goods or services, or in situations where the lack of reliable data, independent research, or government cooperation makes calculating figures challenging. It is customary to limit discussions of the world economy to only human economic activity. Common instances are illicit substances and other illicit items, which, by all measures, are a component of the global economy, but for which there is, in essence, no lawful market of any type. Exchange rates, however, typically do not closely reflect worldwide value, for example, in situations where the volume or price of transactions is heavily regulated by the government. For this reason, economists do not typically use the current or official

exchange rate to translate the monetary units of this market into a single unit for the world economy, even in cases where there is a clear and efficient market to establish monetary value. Instead, utilising the concept of buying power, market valuations in a local currency are usually converted to a single monetary unit. This is the methodology that is applied below to calculate global economic activity in real US dollars or euros. There are other additional ways to assess and express the global economy, though. How many of the 7.8 billion people on the planet (as of March 2020) have the majority of their economic activity represented in these valuations, for instance, is unknown. China and India dominated global output until the middle of the 19th century, according to Maddison [who?]. The shares were moved to the Western Hemisphere by the Industrial Revolution's waves in Western Europe and Northern America. The following eighteen nations or groups have, as of 2023, achieved a GDP in nominal or PPP terms of at least US\$2 trillion: Brazil, Canada, China, France, Germany, India, Indonesia, Italy, Japan, Mexico, South Korea, Russia, Saudi Arabia, Spain, Turkey, the United Kingdom, the United States, and the European Union. In the middle of the COVID-19 pandemic in 2020, the global economy shrank by 3.4 percent despite high levels of government investment, which is an improvement over the World Bank's initial projection of a 5.2 percent decline. Cities took the brunt of this loss since they generate 80% of the world's GDP. In 2021, the global economy expanded by an expected 5.5 percent.

Submitted by:
Name : Priyanka
Roll No.- 9103
Class : Bsc medical
Sem V

ONE EARTH, ONE FAMILY, ONE FUTURE

The theme of the 2023 G20 presidency of India is 'One Earth, One Family, One Future'. It is drawn from the ancient Sanskrit text of the Maha Upanishad. Essentially, the theme affirms the value of all life – human, animal, plant, and microorganisms – and their interconnectedness on the planet Earth and in the wider universe.

One Earth, One Family, One Future : A Vision for Global Solidarity

In an age marked by rapid technological advances, globalisation, and an increasingly interwoven socio-cultural fabric, the phrase 'One Earth, One Family, One Future' has never held more resonance. This statement is not just a call for unity; it's an affirmation of our shared destiny and mutual responsibility as inhabitants of a single planet. Let's unpack this poignant mantra and delve into the deeper implications it carries for our shared global future.

One Earth

We all reside on the same blue orb, suspended in the vast expanse of space. This Earth is not just an inanimate chunk of rock; it's a living, breathing entity. It provides for us, nurtures us, and sustains every facet of our existence. Our rivers, mountains, forests, and every speck of sand are interconnected, forming the intricate web of life.

However, the modern era, marked by rampant industrialization and heedless consumption, has imposed unprecedented stress on our planet. The environmental crises we face today, from climate change to deforestation and the loss of biodiversity, are a testament to our collective negligence. Recognizing that we have 'One Earth' is a call for collective action. It's an acknowledgment that environmental protection isn't just a local or national concern but a global imperative.

One Family

While diverse in culture, language, religion, and ethnicity, humans share more similarities than differences. Our shared emotions, aspirations, and dreams knit us into a global family. It's this shared humanity that has the potential to bridge divisions and create a world rooted in mutual respect and understanding.

The concept of 'One Family' is a challenge to the artificial barriers we've constructed over millennia. It pushes against prejudices, biases, and divisive ideologies. In today's globalised world, issues such as migration, international trade, and even technological innovations underscore the

reality that our fates are intertwined. The COVID-19 pandemic further highlighted this interconnectedness, reminding us that a challenge to one is a challenge to all.

One Future

Our collective actions today are shaping the world of tomorrow. Every decision, no matter how minuscule, sets forth a ripple in the vast ocean of time, influencing future outcomes. Recognizing that we have 'One Future' means understanding that our destinies are intertwined. A drought in Africa, a technological revolution in Asia, or a political upheaval in Europe can have repercussions across continents.

The idea of 'One Future' necessitates global cooperation. In facing challenges such as climate change, poverty, or even the next big technological advancement, a collaborative approach is imperative. We must recognize that the sacrifice made for the greater good today ensures a brighter and more sustainable future for all.

The theme is intended to focus the G20's efforts on the following priorities:

Climate change: The G20 countries are responsible for about 80% of global greenhouse gas emissions. The theme calls on the G20 to take urgent action to address climate change, including by reducing emissions, investing in renewable energy, and adapting to the impacts of climate change.

Sustainable development: The G20 countries are also responsible for about 80% of global GDP. The theme calls on the G20 to promote sustainable development, which is a development that meets the needs of the present without compromising the ability of future generations to meet their own needs. This includes ensuring that economic growth is inclusive and equitable, that natural resources are used sustainably, and that environmental protection is integrated into all aspects of development.

Global health: The G20 countries are home to about 60% of the world's population. The theme calls on the G20 to work together to improve global health, which is essential for sustainable development. This includes addressing the COVID-19 pandemic, strengthening health systems, and promoting universal health coverage.

Food security: The G20 countries are also responsible for about 80% of global food production. The theme calls on the G20 to ensure food security for all, which is essential for

human well-being and sustainable development. This includes addressing the challenges of climate change, population growth, and urbanisation.

Gender equality: The G20 countries are committed to promoting gender equality. The theme calls on the G20 to accelerate progress towards gender equality, which is essential for sustainable development. This includes ensuring that women and girls have equal access to education, health care, economic opportunities, and political participation. The theme of 'One Earth, One Family, One Future' is a powerful reminder of the interconnectedness of all life on Earth and the need for global cooperation to address the challenges facing our planet. The G20 is a unique forum for the world's leading economies to work together to address these challenges and build a more sustainable and

equitable future for all.

Conclusion for One Earth, One Family, One Future:

The 'One Earth, One Family, One Future' is more than just a collection of words—it's a vision for global solidarity. It reminds us of our shared responsibility as inhabitants of this planet. It's a call to transcend borders, both physical and ideological, to create a world that's sustainable, inclusive, and united. As global citizens, it's incumbent upon us to embrace this vision, for in unity lies our best chance at forging a future that's equitable and just for all.

Vinny banger

B.sc Medical 3rd sem.

8102

G20: AGENDA FOR 2023

Leaders met in New Delhi, India, for the 18th summit of the G20, the intergovernmental forum for international economic cooperation of the world's major economies. The 2-day meeting (9 to 10 September 2023) hosted by the Indian G20 presidency took place at a time of increasing political and economic rivalry, in which the world's leading and emerging economies are shaping new alliances around the globe. The themes chosen by the Indian presidency and the decision taken by the G20 leaders to grant permanent member status to the African Union (AU) reflect the growing importance that the G20 members attach to the states from the 'Global South'.

Main results of the summit: G20 New Delhi Leaders Declaration

The G20 leaders issued a declaration supported by all G20 members at the end of the summit in New Delhi at which Charles Michel, President of the European Council, and Ursula von der Leyen, President of the European Commission, represented the EU. Responding to the Indian presidency's six G20 priorities (green development, inclusive growth, progress on the UN SDGs, technological transformation, multilateral institutions for the 21st century, and women-led development), the leaders committed to a series of actions and goals in a wide-ranging 83-paragraph-long declaration under the theme; One Earth · One Family · One Future. The declaration also responded to calls from the EU, for example, for a reform of the multilateral development bank and action to address climate change, for

instance by tripling renewable energy capacity by 2030. Some of the deliverables were to:

- ◆ accelerate the full and effective implementation of the 2030 Agenda for Sustainable Development.
- ◆ act on an agreement to triple renewable energy capacity globally by 2030.
- ◆ pursue low-GHG/low-carbon emissions, and climate-resilient and environmentally sustainable development pathways.
- ◆ scale up financing from all sources and accelerate efforts towards achieving the Paris Agreement, including its temperature goal.
- ◆ improve access to digital services and digital public infrastructure, and leverage digital transformation opportunities to boost sustainable and inclusive growth;
- ◆ close gender gaps and promote the full, equal, effective and meaningful participation of women in the economy as decision-makers.
- ◆ call for a reform of the multilateral system and reform the international development finance system including more effective multilateral development banks (MDBs).
- ◆ commit to a rules-based, non-discriminatory, fair, open, inclusive, equitable, sustainable and transparent multilateral trading system, with the World Trade Organizations.

Gursimran Kaur

B.sc Medical (Sem V)

Roll no: 9101

The G20 is more than an economic platform; it is a crucible where the future of global governance is shaped. India's ascent to its presidency is emblematic of the country's rapidly evolving role on the world stage. As an active participant in some of the G20 proceedings, I've borne witness to India's transformation into a leader, fostering collaboration and charting pathways to address universal challenges. The government's meticulous planning and inclusive strategy are indeed commendable, setting a new benchmark for future presidencies.

India's chosen themes during its presidency resonate with the pivotal challenges of the modern world. The emphasis on Green Development, Climate Finance, and the inspiring 'LIFE' (Lifestyle for Environment) campaign is a testament to India's commitment to infusing sustainability into modern lifestyles. Drawing from India's ancestral wisdom, the ethos of 'Vasudhaiva Kutumbakam' beautifully captures the essence of our shared destinies, interconnected futures, and to the world standing together to make gainful progress towards the tall order ahead of us. The emphasis on Accelerated, Inclusive, and Resilient Growth represents a future-forward vision, addressing the integration of, labour welfare, and even the global skills gap. These pursuits align perfectly with the strategic priorities set during previous G20 presidencies and their positive economic implications.

Yet, what truly stands out in India's G20 journey is the holistic approach towards Accelerated, Inclusive, and Resilient Growth. The multifaceted strategy, encompassing the integration of MSMEs, labour rights, global skills development, and inclusive food systems, is a testament to India's comprehensive vision for global progress.

The crossroads of the 2030 Agenda with India's G20 Presidency couldn't be more fortuitous. India's agenda to invigorate global efforts towards SDGs, especially in a world reeling from the pandemic, emphasizes its role as a beacon of hope and resilience.

In an era dominated by the Fourth Industrial Revolution, India's emphasis on a human-centric technological transformation is both ground-breaking and prescient. This approach not only fuels economic growth but ensures that technology remains an enabler, not a disruptor.

A few days ago, some of our leading newspapers carried an image of Germany's Federal Minister for Digital and Transport Volker Wissin using UPI to pay a local 'sabzi wallah'. This picture spoke a million silent words of attestation. Let's be honest, if a piece of technology has been adopted in every nook and cranny of the most populous country at break-neck speed, it is a definite case study for the world to learn from. Our country's many digitization successes give us a unique edge to pioneer innovative models for the future world order and share our learnings globally.

Reforming multilateralism for contemporary challenges, as proposed by India, is a clarion call for a new world order - more inclusive, equitable, and representative. Such reforms can pave the way for a more cohesive and cooperative world, where challenges are met with collective effort and shared wisdom. Moreover, the push for Women-led development, acknowledging the indispensable role of women in socio-economic growth, is ground-breaking. One of the most astute moves of the Indian government was the choice of cities to host the G20 meetings. Call me biased, but the crown jewel was the manner in which the government showcased India's cultural, geographical, and historical diversity. Its equitable approach allowed the world to witness India in its entirety - its range, majesty, and vibrant spirit. Cities like Bhubaneswar, Thiruvananthapuram, Hampi, Siliguri, which might not typically be in the limelight, received global attention. This strategic move expedited infrastructural development and facelifts in these regions, which otherwise might have taken years, benefitting local economies and communities immensely.

Cultural diplomacy, too, has been an integral part of India's G20 strategy. The myriad cultural initiatives, from the grand display of 100 ASI monuments bathed in G20 colours to Shri Sudarshan Pattnaik's mesmerizing sand art, echo India's rich tapestry of traditions. These initiatives not only showcase India's cultural wealth, foster a spirit of global camaraderie but speak volumes about our country's intent to blend soft power with hard diplomacy. It's a symphony of India's ancient heritage with its modern aspirations. Much like the tourism landscape of the country, which will now gain refreshed appreciation from the global travel community.

Reflecting on past G20 presidencies, the benefits of hosting are manifold. Economic surges, bolstered international reputation, improvement in the nation's investment-grade rating and enhanced tourism are just the tip of the iceberg.

To my mind, India's G20 Presidency isn't just an event; it's a legacy in the making. A synthesis of tradition and modernity, of cultural wealth and technological prowess, and of national priorities with global objectives. It sets the stage for what global collaboration can achieve. I, for one, am filled with optimism and pride, and stand in solidarity with the government's approach. I am confident that this presidency will be a beacon of hope, resilience, and sustainable leadership in tumultuous times.

Neha

B.Sc. (Non-Medical)

Semester - III

Roll number : 4803

ONE EARTH, ONE FAMILY, ONE FUTURE

India is a home of 1.3 billion people is a confluence of religions traditions and customs . A thriving Global Center of Technology and the world's largest democracy as one of the oldest civilisation in the World with a rich cultural heritage and diversity and as the fifth largest economy in the world .

India is the proud to assume the presidency of G20 as the country blooms into a new era we look to another poignant symbol for humanity to emerge victorious from its challenges . Lotus is the national flower of India respectively over culture history and heritage a poignant symbol for Humanity to emerge victorious from its challenges for India's G20 logo design . The design rendered in Saffron, White, Green and Blue is drawn from the national flag of India .

In the seven petals in the logo, signify the seven seas and the coming together of seven continents at G20 India 2023 .

Foreign above the lotus is a representation of the Earth, reflecting India's Pro planet approach to life and seeing the world as one family. From this we drive the theme for G20, India 2023 One Earth, One family One future. A team that brings the G20's focus on the shared global growth, foreign while being in harmony with nature .

The Group of Twenty (G20) is the premier form for inter economic cooperation. It plays an important role in shaping and strengthening global architecture and governance on all major international economic issues .

Sarika

B.Sc (Non-Medical)

Sem-3rd

Roll.no - 4801

"India's Journey to International Recognition: A Story of Resilience and Innovation"

In a world where economic and political landscapes are constantly evolving, one country has been steadily making its mark on the global stage - India. From its rich cultural heritage to its burgeoning tech industry, India's rise as a world leader is a testament to its resilience and innovation. Like a spirited protagonist in a novel, India has navigated through challenges and setbacks, emerging stronger and more determined each time. Its diverse population, encompassing different languages, religions, and traditions, is its greatest strength, contributing to a vibrant tapestry of ideas and perspectives. Through a combination of traditional wisdom and modern thinking, India has been able to carve out a unique identity in the international arena. The Indian government's focus on digital innovation, renewable energy, and sustainable development has garnered praise from leaders around the world, positioning India as a key player in global conversations on these pressing issues. But perhaps the most compelling aspect of India's journey is the spirit of its people. From the bustling streets of Mumbai to the serene valleys of Kashmir, Indians are known for their warmth, hospitality, and a relentless drive to excel. It is this human element that adds depth and soul to India's narrative on the world stage. As India continues to make strides in various fields - be it science, technology, or diplomacy - it is clear that its journey to international recognition is far from over. With each new chapter, India is rewriting the story of a nation that is not just an emerging world leader, but a beacon of hope and inspiration for others to follow.

Kariti Sharma

Class: B.Sc (Non medical)

Sem VI

Roll no. 4902

Community Services

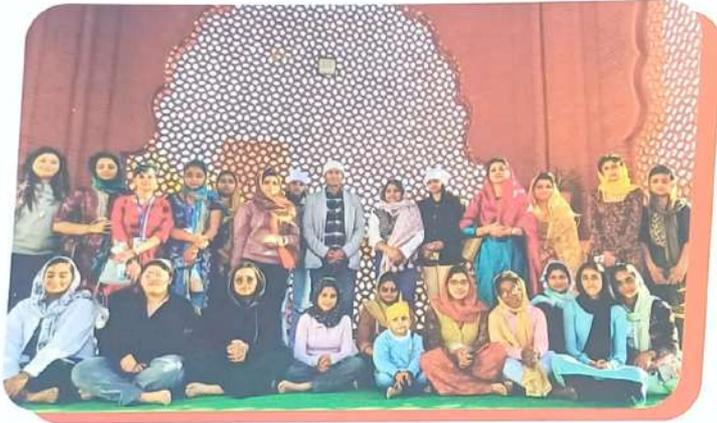
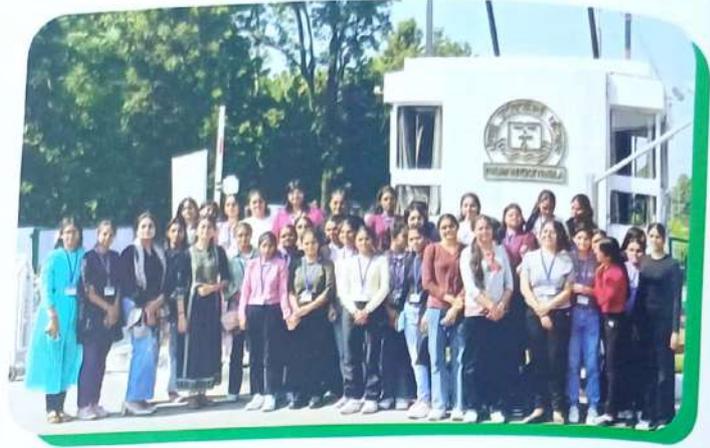
Saying Hello & Bidding Good Bye

Inter-school Competitions

Trips & Tours

Planning Forum

Teacher Editor:
Ms. Jaspreet Kaur Sethi
Assistant Professor in Economics

Student Editor:
Ms. Shivangi
B.Sc. Economics Sem. 6th

INDEX

<i>Sr. No</i>	<i>Article Name</i>	<i>Pg. No.</i>
1.	Inflation	1 - 3
2.	India's G-20 Presidency	3 - 5
3.	Development of Global Economy by G-20	6
4.	G-20 summit and its Impact on Economy	7
5.	G-20 Summit (2023) Highlights	7 - 8
6.	Agenda Priorities for G-20	8 - 9

INFLATION

In economics, inflation (or less frequently, price inflation) is a general rise in the price level of an economy over a period of time. When the general price level rises, each unit of currency buys fewer goods and services; consequently, inflation reflects a reduction in the purchasing power per unit of money – a loss of real value in the medium of exchange and unit of account within the economy.

As per RBI, an inflation target of 4 per cent with a +/-2 per cent tolerance band, is appropriate for the next five years (2021-2025)

Types of Inflation

The different types of inflation in an economy can be explained as follows:

Demand-Pull Inflation

This type of inflation is caused due to an increase in aggregate demand in the economy.

Causes of Demand-Pull Inflation:

- A growing economy or increase in the supply of money – When consumers feel confident, they spend more and take on more debt. This leads to a steady increase in demand, which means higher prices.
- Asset inflation or Increase in Forex reserves – A sudden rise in exports forces a depreciation of the currencies involved.
- Government spending or Deficit financing by the government – When the government spends more freely, prices go up.
- Due to fiscal stimulus.
- Increased borrowing.
- Depreciation of rupee.
- Low unemployment rate.

Effects of Demand-Pull Inflation:

- Shortage in supply
- Increase in the prices of the goods (inflation).
- The overall increase in the cost of living.

Cost-Push Inflation

This type of inflation is caused due to various reasons such as:

- Increase in price of inputs
- Hoarding and Speculation of commodities
- Defective Supply chain
- Increase in indirect taxes
- Depreciation of Currency

- Crude oil price fluctuation
- Defective food supply chain
- Low growth of Agricultural sector
- Food Inflation
- Interest rates increased by RBI

Cost pull inflation is considered bad among the two types of inflation. Because the National Income is reduced along with the reduction in supply in the Cost-push type of inflation.

Built-in Inflation

This type of inflation involves a high demand for wages by the workers which the firms address by increasing the cost of goods and services for the customers.

Remedies to Inflation

The different remedies to solve issues related to inflation can be stated as:

● Monetary Policy (Contractionary policy)

The monetary policy of the Reserve Bank of India is aimed at managing the quantity of money in order to meet the requirements of different sectors of the economy and to boost economic growth.

This contractionary policy is manifested by decreasing bond prices and increasing interest rates. This helps in reducing expenses during inflation which ultimately helps halt economic growth and, in turn, the rate of inflation.

● Fiscal Policy

- Monetary policy is often seen separate from fiscal policy which deals with taxation, spending by government and borrowing. Monetary policy is either contractionary or expansionary.
- When the total money supply is increased rapidly than normal, it is called an expansionary policy while a slower increase or even a decrease of the same refers to a contractionary policy.

It deals with the Revenue and Expenditure policy of the government.

Goals of fiscal policy

Direct Taxes and Indirect taxes –

Direct taxes should be increased and indirect taxes should be reduced.

Public Expenditure should be decreased (should borrow less from RBI and more from other financial institutions).

Supply Management measures

Import commodities that are in short supply

Decrease exports

Govt may put a check on hoarding and speculation

Distribution through Public Distribution System (PDS).

Measurement of Inflation

Wholesale Price Index (WPI) –

1. It is estimated by the Ministry of Commerce & Industry and measured on a monthly basis.

Consumer Price Index (CPI) –

2. It is calculated by taking price changes for each item in the predetermined lot of goods and averaging them.

Producer Price Index –

3. It is a measure of the average change in the selling prices over time received by domestic producers for their output.

4. Commodity Price Indices – It is a fixed-weight index or (weighted) average of selected commodity prices, which may be based on spot or futures price.

5. Core Price Index – It measures the prices paid by consumers for goods and services without the volatility caused by movements in food and energy prices. It is a way to measure the underlying inflation trends.

6. GDP deflator – It is a measure of general price inflation.

Effect of Inflation on the Economy

The effect of inflation on the economy can be stated as:

- The effect of inflation is not distributed evenly in the economy. There are chances of hidden costs for different goods and services in the economy.
- Sudden or unpredictable inflation rates are harmful to an overall economy. They lead to market instability and thereby make it difficult for companies to plan a budget for the long-term.
- Inflation can act as a drag on productivity as companies are forced to mobilize resources away from products and services to handle the situations of profit and losses from inflation.
- Moderate inflation enables labour markets to reach equilibrium at a faster pace.

Significance of the spike in inflation in January 2023:

- After making a high in September at 7.4%, the inflation rate has been declining and reached 5.7% in December '22.
- As a surprise to everyone, MPC which met in February, increased the repo rate by 25 basis points (0.25%), indicating that RBI was not believing that inflation was under control.
- Recently published official data now shows that in January the rate of inflation increased to 6.5%, indicating that RBI might go for a further increase in repo rate when MPC meet again in April '23.
- In light of the new figures, it looks highly likely that inflation figures in India will remain above the crucial 4% (4% is the target level under the current monetary policy regime).

Year	Retail Inflation
2019-20	4.8%
2020-21	6.2%
2021-22*	5.5%
2022-23*	6.9%
2023-24*	5.1%

- **Economic Growth and price stability:** There is a constant tussle between boosting economic growth (which could translate into new job creation and reducing unemployment) and maintaining price stability (containing inflation).
- If the rate of inflation remains at high levels, RBI will be forced to increase the repo rate. This could make borrowing costlier, will have a negative impact on investment and will thus hurt the economic recovery, especially from the twin shocks of Covid19 pandemic and the Russia-Ukraine war

Benefits

– Borrowers With Previously Brought Loans

Although it does not benefit everyone, some borrowers benefit from it. It forces the government to increase bank rates. Thus, people who have previously bought loans at fixed interest do not need to pay a higher interest rate.

– Businessmen And Manufacturers

Inflation causes a rise in the prices of goods and services. As a result, the producers will make massive profits. On the other hand, situations like demand-pull inflation will force consumers to buy items even at a higher price. For example, energy plant owners benefit from price rises because energy is crucial despite the situation. Likewise, the food industry has a similar theory as humans continue consuming food.

– Lenders

Because of hiked interest rates, lending institutions like banks are profitable. But, for example, borrowers now have to pay a higher interest rate to lenders due to it.

– Investors

Investors and shareholders are the primary beneficiaries of this situation. First, the stock market sees a rise in share prices. As the market rallies, the share prices turn bullish. As a result, the shareholders also receive high dividends.

– Primary Producers

Primary producers like farmers are the winners in this situation. This is because their revenue also doubles as the cost of factors increases.

– Employees

Lastly, the cycle of inflation is incomplete without employees. Increased money supply also hikes the wage rate of workers. As a result, they get to spend extra income and enjoy a formal living.

Jaspreet Kaur Sethi
Assistant Professor in Economics

INDIA'S G20 PRESIDENCY

"INDIA'S G20 PRESIDENCY HAS BECOME A SYMBOL OF INCLUSION, BOTH WITHIN THE COUNTRY AND BEYOND, REPRESENTING THE SPIRIT OF 'SABKA SAATH'. IT HAS BECOME A 'PEOPLE'S G-20'. MILLIONS OF INDIANS HAVE ENGAGED WITH IT.

-PRIME MINISTER NARENDRA MODI

G-20 is a group of finance ministers and central bank governors from 19 of the world's largest economies along with the European Union.

The globally awaited 18th G20 leaders summit was held at Bharat Mandapam in New Delhi from September 9-10-2023 under India's maiden G20 presidency. The Summit witnessed the participation of its 20 member states, nine invitee nations, and 14 international organizations. As a nation committed to democracy and multilateralism, India's presidency was a significant milestone as it sought to find practical global solutions

G20 COUNTRIES	
Argentina	Australia
Brazil	Canada
China	France
Germany	India
Indonesia	Italy
Japan	Mexico
Republic of Korea	Republic of South Africa
Russia	Saudi Arabia
Turkey	United Kingdom
United States of America	European Union (EU)

the benefit of all and embody the idea of "Vasudhaiva Kutumbakam," or "the world is one family." Over 1 lakh delegates attended around 200 meetings in 60 cities of India in the past one year under India's G20 Presidency. The G20 Leaders' Summit is a culmination of all these meetings where the reports of all the Working Groups under the Sherpa Track and the Finance Track as well as the Engagement Groups have been submitted to adopt the final G20 New Delhi Declaration.

Significance of India's G20 Presidency:

G20 is the premier forum for international economic cooperation representing around 85% of the global GDP, over 75% of the global trade, and about two-thirds of the world population. During the course of its G20 Presidency, India will host about 200 meetings in 32 different sectors in multiple locations across India.

The G20 Leaders' Summit at the level of Heads of State/Government is scheduled to be held on September 9 and 10, 2023 in New Delhi.

According to Prime Minister Modi, this term can be an opportunity for India to share its expertise with the world in areas of women empowerment, democracy and digital technologies.

As a country with core democratic values, India can show the world that the scope of conflict can come to an end when democracy becomes a culture. This gains significance amidst the ongoing Russia-Ukraine conflict.

India's foreign policy is focusing on the 'global common good'. Through its G20 leadership, India hopes to extend this principle towards finding sustainable solutions to some of the key global challenges emerging out of the interconnectedness of the world, such as climate change, new and emerging technologies, food and energy security, etc.

- During India's Presidency, Indonesia and Brazil along with India would form the G20 Troika.
- This would be the first time when the Troika would consist of three developing countries and emerging economies.
- It is hoped that as a result there would be a shift in the balance of power within the G20 favouring emerging economies to have a greater share in decision-making at this grouping.
- The G-20 Presidency presents a great opportunity for India to correct the long-standing anomalies that go against developing countries, especially in the domain of agriculture and food subsidies.

G20 Summit 2022 – Indonesian Presidency

The G20 summit, the group's first post-pandemic summit, recently took place in **Bali, Indonesia**, in the backdrop of the Russia-Ukraine crisis and a missile attack on Poland. The article gives a brief overview of the G20, highlights of the Bali summit and the significance of India's G20 presidency.

Key Takeaways From G20 Summit 2022

- **Health:**
- Leaders also reaffirmed their ongoing commitment to fostering a robust and long-lasting recovery that advances and maintains universal health care.
- They hailed the World Bank's creation of the "Pandemic Fund," a new financial intermediary fund for pandemic prevention, preparedness, and response.
- The World Health Organization (WHO), with assistance from other international organisations, has reaffirmed the commitment of world leaders to strengthen global health governance.
- **Digital Transformation & Digital Literacy**
- Leaders have acknowledged the significance of digital transformation in achieving sustainable development goals.
- They pushed for further global cooperation to boost digital literacy and skills in order to maximise the benefits of the digital transformation, particularly for women, girls and those who are vulnerable.
- **Climate Change:** G20 leaders decided to continue their efforts to keep the rise in global temperature to 1.5 degrees Celsius, reaffirming their commitment to the temperature goal in Paris 2015 agreement on climate change.
- **Food Security:** The leaders praised the Black Sea grains project and pledged to take coordinated action to solve problems concerning food security.
- **Focus on the Global Economy:** In a departure from last year's focus on healing the wounds left by the Covid-19 outbreak, the G20 economies agreed in their declaration to pace interest rate rises cautiously to avoid spillovers and warned of "increasing volatility" in currency fluctuations.

- **Condemning Russian Aggression:**
- Member nations issued a statement condemning Russia's aggression in Ukraine "in the strongest terms" and calling for an immediate and complete withdrawal.
- They also acknowledged that although the majority of members had expressed their opposition to the war in Ukraine, "there were different opinions and differing assessments of the situation and sanctions."
- **India Takes Over Presidency of the G20:**
- A summit of this size will be held for the first time in the nation in New Delhi on September 9 and 10, 2023.
- According to the Indian Prime Minister, India's G20 chairmanship theme of "One Earth, One Family, One Future" will be reflected in its inclusive, ambitious, definite, and action-oriented presidency.

Challenges For G20 Countries:

- **Rising Geopolitical Rifts:** The global economy is having trouble coping with rising geopolitical rifts like the conflict between the world's two largest economies, the US and China, or the drop in trade between the UK and the euro area following the Brexit vote.
- **Slow Down Of Major Economies:** China, one of the main drivers of global economy, is currently experiencing a severe slowdown as a result of its ongoing real estate crisis.
- **Expected Recession:** While some of the world's largest economies, including the US and the UK, are expected to experience a recession, others, like countries in the euro area, are more likely to experience a slowdown or even a standstill.
- **Persistent High Inflation:** Consistently rising inflation, which is reaching historic highs in a number of countries, has reduced purchasing power globally, slowing down economic growth.
- **Impact of Russia's Invasion of Ukraine:** In addition to greatly increasing geopolitical ambiguity, Russia's invasion of Ukraine has also significantly increased worldwide inflation. The associated Western sanctions have made the situation worse.
- **Impact of Rising Inflation:** Central banks around the world have hiked interest rates in response to the high inflation, which has further slowed down economic activity.

Indian Presidency in 2023

The G20 Presidency for 2023 will pass to India. India will take over the G20 Presidency on December 1st, 2022.

- India will host nearly 200 meetings in 32 different sectors at various places all over the nation while it holds the G20 presidency.
- **G20 Theme:** "Vasudhaiva Kutumba Kam," or "One Earth, One Family, One Future," is the focus of India's G20 Presidency.
- India will work to ensure that there is "just one world," not a "first world or third world."
- The G20 Theme embodies India's efforts to realise its vision of uniting the entire world in pursuit of a common goal and a better future.

The **importance** of India holding the 2023 Summit is given below:

- India's G20 Presidency is a special opportunity for India to contribute to the global agenda on urgent issues of global significance.
- The first step toward a new world order for the post-Covid age was to build an international agreement on reforming multilateral organisations like the UN.
- It is an opportunity to take on the role of Global South leader.
- The increasing importance of G20 in a world where issues like global warming, the COVID-19 pandemic and the conflict in Ukraine are pressing issues.

Shivangi
B.Sc. Economics
6th Semester
3507

Development of Global Economy By G20

The group of twenty (G20), a collection of twenty of the world's largest economies formed in 1999, was conceived as a bloc that would bring together the most important industrialized and developing economies to discuss international economic and financial stability. Its annual summit, a gathering of G20 leader that debuted in 2008, has evolved into a major forum for discussing economies as well as other pressing global issues. The G20 summit is a groundbreaking emergence benefiting the economy globally. It has influenced the finance around the world at varied levels:-

- Together, the G20 accounts for more than 80% of global economic output 75% of global trade, and 60% of the world's population.
- With the G20, you have leaders from both developed and emerging economies together on the same platform, representing a vastly broader range of viewpoints. The G20 has important mechanisms for international economic cooperation.
- Sometimes, however, achieving consensus has proven difficult for countries with such diverse backgrounds. A hope that the G20 agenda would broaden beyond economies to include political issues, change didn't materialize.
- In the 2008 G20 summit, the leaders met in Washington, D.C. during that time, the G20 played a pivotal role in addressing the global economic and financial crisis is arising from subprime mortgages. The G20 countries came together, putting 4 trillion dollars in economic stimulus coordinated financial and economic policies to deal with the 2008 financial crisis.
- Again the second G20 summit, held in London in April 2009, came up with 1.1 trillion dollar to restore credit and growth and expansion of the financial stability board. In turn, FSB coordinates national – setting bodies to work towards strong regulatory, supervisory and other financial sector policies.

The G20 summit plays an essential role in the global economy, and its outcomes can have lasting effects. It is evident that strong leadership and the willingness to upskill individuals and businesses are essential in order to ensure a prosperous future.

Harneet Kaur
B.Sc. (Eco.) 3rd sem .
3407

G20 SUMMIT AND ITS IMPACT ON ECONOMY

The G20 Summit, an annual gathering of leaders from the world's major economies, plays a pivotal role in shaping global economic policies and fostering international cooperation. The summit serves as a platform for leaders to discuss pressing issues and formulate strategies to address challenges that transcend national boundaries. The economic impact of the G20 Summit is significant, as decisions made during these meetings can influence global financial markets, trade agreements, and economic stability. The outcomes of the summit often have far-reaching consequences for individual countries, affecting their economic growth, trade relations, and investment climates. The collaborative efforts and policy initiatives discussed at the G20 Summit are essential in promoting a more resilient and interconnected global economy, fostering stability and sustainable

development. As leaders engage in dialogue and negotiations, the G20 Summit continues to be a key driver in shaping the trajectory of the world economy, inclusivity and equitable growth. Additionally, the G20's commitment to financial stability is reflected in its efforts to enhance the resilience of the international monetary system and address issues like debt sustainability. By promoting open dialogue and cooperation, the G20 Summit plays a crucial role in building trust among nations and fostering an environment conducive to sustainable economic development on a global scale.

By Khushi Chhabra and Muskan Chhabra
B.Sc (Economics) Semester - Ist
3301, 3302

G20 SUMMIT (2023) HIGHLIGHTS

The 18th G20 Summit of 2023 recently concluded in New Delhi, India, marking the first-ever G20 summit hosted by the country. The summit's theme, "Vasudhaiva Kutumbakam" or "One Earth, One Family, One Future" is rooted in ancient Sanskrit texts and the goal of sustainable development.

India was successfully able to achieve consensus around the New Delhi Declaration early on in the G20 Summit, which saw a dilution in the position taken by the U.S. and EU on Russia, besides focus on UN Sustainable Development Goals, climate action and green development initiatives, multilateral financing, digital public infrastructure, artificial intelligence (AI), and international taxation, among others.

Agenda Priorities

G20 India has put forth six agenda priorities for the G20 dialogue in 2023:

- Green Development, Climate Finance & Life
- Accelerated, Inclusive & Resilient Growth
- Accelerating progress on SDGs
- Technological Transformation & Digital Public Infrastructure
- Multilateral Institutions for the 21st century
- Women-led development

In an interview on 26 August 2023, Prime Minister Modi expressed optimism about the G20 countries' evolving agenda under India's presidency, shifting toward a human-centric development approach that aligns with the concerns of the Global South, including addressing climate change, debt restructuring throughout the G20's Common Framework for Debt, and a strategy for regulation of global cryptocurrencies.

Major Outcomes of the G20 Summit 2023

- The African Union joined the G20 as a permanent member.
- A new organization called the Global Biofuel Alliance (GBA) was launched, to promote the development and adoption of sustainable biofuels, and set relevant standards and certification.
- The New Delhi Leaders Declaration was adopted with consensus.
- A group of countries made a joint agreement to build a rail and shipping corridor linking India with the Middle East and Europe called the **India-Middle East-Europe Economic Corridor**. The group comprises India, Saudi Arabia, the United Arab Emirates, Jordan, Israel and the European Union.

Other Major Outcomes:

- Overcoming major differences in the Russia-Ukraine war
- Call for full implementation of the Black Sea Grain Initiative
- Action Plan against Fugitive Economic Offenders
- Countering terrorism and money laundering
- Globally fair, sustainable, and modern international tax system
- Digital Public Infrastructure (crypto, AI, etc.)
- Gender equality and women empowerment
- G20 Deccan High-Level Principles on Food Security and Nutrition 2023

UMA KUMARI
B.Sc. (Economics)
Semester 5th

AGENDA PRIORITIES FOR G-20

The G-20 or group of 20 is an inter governmental forum comprising "19 sovereign countries", The European Union (EU) and The African Union (AU). It works to the global economy, such as international financial stability, climate change mitigation and sustainable development. It is an international organisation. It's chairman is "Lula Da Silva " president of Brazil.

India's G-20 priorities:-

1. Green development, climate, finance, life.
2. Accelerated, Inclusive, Resilient Growth.
3. Accelerating Progress on SDGs.
4. Technological Transformation and Digital Public Infrastructure.
5. Multilateral Institutions for 21st Century.
6. Women-led Development.

1.Green development, climate, finance, life:-

India's focus on climate change, with a particular emphasis on climate finance and technology as well as ensuring energy transitions for developing countries.

2.Accelerated, inclusive and Resilient Growth:-

Focus on areas that have the potential to bring structural transformation, including supporting small and medium sized enterprises in global trade, promoting labour rights and welfare and building inclusive agricultural values.

3.Accelerating progress on SDGs:-

Recommitment to achieving the targets set out in the 2030 Agenda for sustainable development, with a particular focus on addressing the impact of COVID-19 Pandemic.

4.Technological transformation and digital public Infrastructure:-

Promotion of a human-centric approach to technology and increased knowledge-sharing in areas such as digital public Infrastructure, tech-enabled development in sectors such as agriculture and education.

5.Multilateral institutions for the 21st Century:-

Efforts to reform multilateral and create a more accountable, inclusive and representative international system that is fit for addressing 21st century challenges.

6.Women-led development:-

Emphasis on inclusive growth and development, with a focus on women empowerment and representation in order to boost socio-economic development and achievement of SDGs.

These are some priorities of G-20. The Union Cabinet in its meeting passed a resolution hailing the success of the New Delhi G-20 summit, held on 9-10 September 2023. The Cabinet landed the vision of Prime Minister Narendra Modi in setting out various aspects of the theme "One Earth, One Family, One Future".

Jai Kaur
B.Sc. Economics
(Semester 3rd)
Roll no.-3402

G20 Countries	
Member	
1	Argentina
2	Australia
3	Brazil
4	Canada
5	China
6	France
7	Germany
8	India
9	Indonesia
10	Italy
Member	
11	Japan
12	Republic of Korea
13	Mexico
14	Russia
15	Saudi Arabia
16	South Africa
17	Trukey
18	The United Kingdom
19	The United States
20	The European Union

Editorial Board

Sitting from Left to Right

1. Ms. Priyanka Mankhand (Science Section) 2. Dr. Sudhamani Sood (Cover Page) 3. Ms. Anjali Walia (Pictorial Section) 4. Ms. Aman Lata (English Section) 5. Dr. Savinder Pal (Principal) 6. Dr. Ruminder Kaur (Chief Editor) 7. Ms. Kamlesh (Pictorial Section) 8. Dr. Palwinder Kaur (Punjabi Section) 9. Ms. Nidhi Jassal (Commerce Section) 10. Ms. Swati (IT Section)

Standing from Left to Right

1. Ms. Manjot Kaur (Student Editor Science Section) 2. Ms. Jaspreet Kaur (Planning Forum) 3. Ms. Shivangi (Student Editor Planning Forum) 4. Ms. Payal Sharma (Student Editor English Section) 5. Ms. Preeti (Hindi Section) 6. Ms. Shivani (Student Editor Hindi Section) 7. Ms. Jasveer Kaur (Student Editor Punjabi Section) 8. Ms. Sharanpreet Kaur (Student Editor Commerce Section) 9. Ms. Ishita (Student Editor IT Section) 10. Ms. Hardeep Kaur Parmar (Pictorial Section)